

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

פינחס

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואלי שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת **נחמיה ומזל** ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.ג.צ.ב.ה.

בין המצרים

הנהגות ימי בין המצרים

א. כתב רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ (דף פט ע"ג): ענין בין המצרים והם כ"א ימים שבין י"ז לתמוז עד תשעה באב^א, מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש^ב, לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלה הימים, ולבכות בכה ממש על חרבן הבית. [כמו זמן של חצי שעה ויותר^ג]. וטעם היות זה אחר חצות היום הוא, כי אז

עיונים והארות

ונזכה לגאולה, כמ"ש "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". פי' כל רודפי-ה', אות ה' היא השכינה, זוכה להשגה ולקבל הארה. כי בימים אלו מי שרודף אחר השכינה להשיג אותה ולהשתתף בצערה, וזאת ע"י שבוכה על גלות השכינה ולומד תורה ומקיים המצוות ומתפלל התפילות כדבעי, אז יזכה להשיג הרבה מהארת השכינה כמ"ש השיגו-ה' בין המצרים.

ומו"ר רבי נתן שפירא כתב בספרו תורת נתן (ערך נר"ן סי' קס"ז), וכ"כ מו"ר הרי"ח הטוב (בדעת ותבונה) בשם שער הגלגולים (הקדמה י"ח) וז"ל: עוד דע, כי האדם המתעסק בעשיית המצוות לבד הנה הוא זוכה אל הנפש הנקראת עשיה ולא יותר, והוא דומה לאשה שהלך בעלה למדינת הים והניחה ערומה רעבה וצמאה, והיא דומה אל השכינה היושבת בגלות וביתה נחרב ויושבת בגלות בחושך, כך נפש האדם בהיותה בלתי רוח שהיא בעלה אין לה לא אור ולא שכל להשכיל, ואם ישתדל עוד האדם הזה לעסוק גם בתורה ולומד והוגה ושונה בה תמיד בתורה שבע"פ ועוסק תמיד בה לשמה, אז יזכה גם אל הרוח שהוא מן היצירה, ואז ידמה לאשה שבא בעלה ודר עמה בביתה תמיד ומלבישה ומאכילה ומשקה וחוזרת למעלתה, כך האדם הזה כשיבא בו הרוח וישרה בתוך נפשו אז תתמלא נפשו ברוח חכמה ותתעלה נפשו מעשיה ליצירה. ואם ישתדל עוד האדם הזה ויעסוק בחכמה הנעלמת ובסודות התורה אז יזכה גם אל הנשמה שהיא מן הבריאה ותאיר הנשמה ברוח שבו ויוסיף מעלה על מעלתו וחכמה על חכמתו ואז נקרא אדם שלם אשר עליו נאמר ויבא אלהים את האדם בצלמו, וסוד הענין היא כי בהיות באדם נפש לבדה אין לו השפעה אלא משם אדני' בלבד, וכשיעסוק בתורה לשמה זוכה גם אל הרוח הבא משם הוי"ה. וכשיעסוק בסודות התורה יזכה גם לנשמה וימשך עליו כח והשפעה גם משם אהי"ה. ובהתחבר באדם שלשה שמות אלו יעלו בגי' יב"ק ואז יאמר עליו, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ר"ת יב"ק, ואז יהיה האדם שלם בנפש מן עשיה ורוח מן יצירה ונשמה מן בריאה ואם יתקן עצמו יותר אז יהיו לו שלשת מן היצירה, ואם יתקן עצמו ביותר יהיה לו כל הג' מן הבריאה, ואם יתקן עצמו ביותר יהיו לו כל הג' מן האצילות עכ"ל זלה"ה.

ג. כ"כ בפע"ח עיין עליו.

א. ימי בין המצרים ימים קדושים הם עד למאוד, והם כ"א יום כמנין שם אהי"ה שהוא בבינה שהיא עולם התשובה. והתשובה בימים האלו מסוגלת, כי המלך נמצא עמנו, כמו שכתוב עמו אנכי בצרה. וזה פירוש הגמרא (קידושין כו.) קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. ומאימתי הויה חזקה? מכי דיש אמצרי. רומז לימי בין המצרים שהם מסוגלים לקנות ולהשיג את השכינה, שהיא רומזת לקרקע ונקראת ארץ קדושה, נקנית בכסף-בכסופין, בשטר-זו התורה, ובחזקה-מכי דיש אמצרי, דיש ע"י שם שד"י, אמצרי, רומז לימי בין המצרים.

ויש בהם תקכ"ח שעות. כי כ"ב יום כפול כ"ד שעות = תקכ"ח, כמנין מפת"ח, והם כמנין הפרקים של המשניות. כי משנה אותיות נשמה, שע"י המשנה זוכים לנשמה, וע"י לימוד המשנה מתקבצים כל הגלויות, ובזה זוכים לצאת מן השאול של הגלות והצרות, ורמז לזה כי משנה ר"ת העלית מן שאול נפשי. נוציא מהם ג' שבתות ור"ח סה"כ צ"ו שעות. ועוד שש שעות של תשעה באב אחר חצות, סך הכל ק"ב שעות. נוריד ממפת"ח ק"ב ישאר תכ"ו כמנין תו"ך. רמז למה שכתוב (שמות יא. ד) "הנה אני יוצא בתו"ך מצרים"-אותיות מַצְרִים, כלומר שהקב"ה נמצא עמנו בימים אלו של בין המצרים, כמ"ש עמו אנכי בצרה. וראה זה פלא, כי י"ג ימים ראשונים של ימי בין המצרים, שהם משבעה עשר בתמוז עד ר"ח אב, באו לכפר על מה שפגמו בחטא העגל, וט' ימים דחודש אב, לכפר על מה שפגמו במרגלים, הנה עג"ל גי' ק"ג, ומרגלים גי' שכ"ג, ושניהם יחד עולים תכ"ו כמס' תו"ך, שבאלו הימים בוכים על חרבן הבית. וז"ש אני יוצא בתו"ך מצרים, רמז לימי בין המצרים אותיות מצרים. וז"ש יחזקאל הנביא ואני בתו"ך הגולה, ו' של ו'אני רומז להקב"ה ו"אני" היא השכינה "בתוך" שעות של ימי בין המצרים.

ב. הנה עיקר הצער הגדול בימים אלו הוא על צער השכינה, שאין לה משכן, ואין לה בית ומקום ליתן את השפעה והאור הגדול שהיא מקבלת, להוריד לעם ישראל שהם בניה, כי הכלים, שהם עם ישראל, פגומים, כיון שאינם לומדים תורה ולא מקיימים מצוות וביהמ"ק חרב, והיא מצטערת מאד עלינו, כי צריכה ליתן השפעה לחיצונים ח"ו, לכן צריך בימים אלו לבכות על צער השכינה מאד, ובזה יזכה האדם לתורה

הוא התעוררות הדינים בסוד כי ינטו צללי ערב, אשר לסבה זו נשרף ההיכל אחר חצי היום, ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם^ד. וענין חצות הלילה אין צורך להזכירו, כי אפי' בכל שאר הלילות צריך להתאבל על החרבן, ומכ"ש בלילות בין המצרים שצריך להוסיף בבכי, ועליו נאמר שמחו את ירושלים כו' כל המתאבלים עליה, ע"כ^ה.

ב. מנהג מרנן ורבנן בישיבת פורת יוסף, שהיו כולם יושבים יחד בחצות היום ואומרים המזמורים של תיקון רחל כמו שתיקן החיד"א, והקינה "על היכלי", וכן קינת "קול ברמה", ואח"כ שיר המעלות בשוב ה' וקדיש יהא שלמא^ו.

ג. כתב הרב חיים פלאג'י בספרו "רוח חיים" אחר תיקון חצות יתן צדקה למתק הדינים. ובכל פעם שיתן צדקה בימים אלו יכוין לעילוי שכינת עוזנו^ז.

ד. זמן תיקון חצות היום הוא עד זמן מנחה קטנה וי"א עד השקיעה וכן עיקר^ח.
ה. בערב שבת אין אומרים תיקון חצות של יום וכן בר"ח אין נוהגין בא"י לומר תיקון חצות ביום ולא שום קינה וכן בכל יום שאין אומרים תחנון^ט. וכן ביום ט"ב אחר חצות היום אין אומרים תיקון חצות^י.
ו. המנהג לומר תיקון חצות גם בערב תשעה באב, אמנם מנהג חכמי ורבני ישיבת "פורת יוסף" שאין אומרים תיקון חצות בערב תשעה באב, וכל אחד יעשה כמנהגו^{יא}.

ז. אף שאין אומרים תיקון רחל בכל לילה בשנת השמיטה בארץ ישראל אלא תיקון לאה בלבד^{יב}, יש לומר

עיונים והארות

תיקון חצות אחר חצות היום (הביאו ביאור הלכה סי' תקנא בסופו בד"ה בחפיפת הראש), ובספר יוסף אומץ להחיד"א כתב לאומרו אף בערב ט"ב אחר חצות, וכן הוא המנהג לומר כמו שאר הימים של בין המצרים (כה"ח סי' תרנא ס"ק רכג), אמנם מנהג ישיבת פורת יוסף שלא לומר תיקון חצות בערב ט"ב אחר חצות היום, וכ"כ מו"ר באור לציון (ח"ג פכ"ה אות ו) שכבר נתפשט המנהג שלא לאומרו בערב תשעה באב. וכ"א יעשה כפי מנהגו.

יב. הנה נודע מה שכתב רבנו ז"ל בענין תיקון רחל הנאמר בחצות הלילה בשעה"כ (דרושי הלילה דף נ"ד ע"ג) וז"ל: הנה ממש בחצות הלילה נגמר ענין התמעטותה של רחל עד שנשארת בסוד נקודה אחת, ורגלי לאה דחו אותה והוכרחה ליכנס ולירד למטה בעולם הבריאה, [כלומר אח' דמלכות דכתר דנוק' ירדה להיכל ק"ק דבריאה]. ואז תעשה שני דברים, האחד הוא ענין הבכיה בעת חצות ממש על חורבן הבית, לפי שאז היא עת ירדתה מן האצי' אל הבריאה, והקב"ה דבעלה ז"א צועק כארי מבפנים והיא מבחוץ. וישתף עצמו בצער השכינה שהיא הנקודה השורשית של רחל, ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוף רחל וגירושה וגלותה ועל חורבן בית המקדש.

ואח"כ תקום ותעסוק בתורה עד אור הבוקר, וגם בזה יכוין לצורך רחל, וז"ס דוד המלך ע"ה שהיה עוסק בתורה בשירות ותשבחות כל חצות לילה לתת עזר וסיוע לשכינה שהיא רחל כנז', עכ"ל.

וכן בדף נ"ח ע"ב כתב רבנו ז"ל כנ"ל וכתב כל סדר תיקון רחל עם כל המזמורים והפסוקים כמסודר בסידורים וכידוע שסדר זה של התיקון הוא בדוקא.

אמנם בשנת השמיטה לא אומרים תיקון רחל בחצות הלילה היות ויש עילוי למלכות כמ"ש רבנו בשער המצוות פ' בהר.

ונקראת שבת הארץ שבת לה' ולכן אין לומר קינת דלמא ח"ו יהיה פגם כיון ששנה זו נקראת שבת לגבי המלכות.

ד. והוא מדה כנגד מדה, כי היות והצטער בצער השכינה שהיא במלכות בחי' נפש, ובכה על חרבן ביתה בית מקדשנו ותפארתנו לכן יזכה להארה גדולה בנפשו.

ה. כתוב בפסוק באיכה (ב. יט) "קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכח פני ה'". אחד מתקוני השכינה הגדולים הוא קימת חצות לילה, ואמירת תיקון חצות, ועסק התורה לאחריו עד עמוד השחר, ואח"כ להתפלל עם הנץ החמה, כמש"כ רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ מעלתה. והטעם בזה הוא, כי אז השכינה בצער גדול, כי יורדת לבי"ע לברר בירורים להחיש הגאולה, ועוד כי אז זו שעת הרחמים הגדולים ביותר, והקב"ה מושטט בעולם לראות כיצד בניו עוזרים לשכינה הקדושה.

ו. ובשעה"כ לא כתב איזה מזמורים לומר אלא לבכות, אמנם מרן הגאון חיד"א (בספרו יוסף אומץ סי' כא) תיקן לומר המזמורים של תיקון רחל כדי לעורר הלבבות ולבכות על הגלות.

ז. כ"כ החיד"א במורה באצבע (סי' ח אות רלא).

ח. כ"כ הרב אליהו מני זצ"ל, בספרו מעשה אליהו (סי' שי"ח) שיתאבל על החורבן מזמן חצות היום עד מנחה קטנה, וכן נראה מדברי הגאון החבי"ף במועד לכל חי (סי' ט' אות ז'). אמנם מו"ר מופת הדור פסק בתשובה (כת"י שנד"מ בקובץ בני תורה) שיכול לומר תיקון חצות ביום מחצות היום עד השקיעה יעו"ש, וכן ראינו לחכמים זצ"ל שהיו אומרים עד השקיעה וכן עיקר.

ט. אנרות הרמ"ז (סוף סי' י"ז).

י. בא"ח (ש"א פר' דברים אות כה) כה"ח (סי' תקנ"א ס"ק רכג). אול"צ (ח"ג פכ"ה בביאורים לתשובה ו)

יא. בערב ט"ב אחר חצות היום, כתב הפמ"ג דאין עושין

תיקון רחל בימי בין המצרים אחר חצות היום י'

ח. תקנו חז"ל מי"ז בתמוז ואילך מפטירין תלתא דפורענותא, שבעה דנחמתא, תרתי דתיובתא. וסימן של שלש דפורענותא דש"ח דברי, שמעו, חזון י', ושבעה דנחמתא נו"ע ארק"ש נחמו ותאמר ציון, עניה סוערה,

עיונים והארות

ורכז וכן בס"י תקפא ס"ק עה) דאומרים תיקון חצות בחצי היום בימי בין המצרים, וכתב הגם דכתיב בזוהר שלח לך שיש עילוי למלכות בימים אלו, אפשר דזהו דוקא בזמן הבית ולא בזמן הזה, דאי לאו הכי גם בחו"ל לא היה להם לומר תיקון רחל בשנת השמיטה כיון שיש עילוי לשכינה ויש שמחה למעלה דמה הפרש בזה בין א"י לחו"ל, עיין שם.

ובן ראינו מנעורינו ועד עתה שכן עושים מעשה ואומרים פרקי תיקון רחל בשנת השמיטה בישיבת מדרש פורת יוסף תכב"ץ.

אולם הגאון מה"ר אליהו מני בשו"ת "מעשה אליהו" (סימן קצג) כתב, שבשנת השמיטה, כשם שאין אומרים תיקון חצות בלילה, גם בחצות היום בימי בין המצרים אין לומר תיקון רחל, ואפי' שאפשר לחלק שב ואל תעשה עדיף, לבל יטעו לאומרו גם בחצות הלילה. ע"ש. וכ"כ הריא"ז מרגליות (בספרו קומי רוני סימן כ"א עמוד ל"ז) שהוא לעצמו אומר רק הקינות הנדפסים (בשערי ציון) ולא אומר המזמורים של תיקון רחל. וכן כתב הרב "אוזני יהושע" להרה"ג ר' יהושע משה זצ"ל בהלכות תיקון חצות, שאין לומר תיקון חצות בימי בין המצרים בצהריים. וכן אמר לי רבי שלום הדאיה בשם אביו רבנו עובדיה הדאיה.

ועיין בשו"ת "אור לציון" (חלק ג פרק כה אות ו), שיש שרצו לומר שבשנת השמיטה בארץ ישראל אין לומר תיקון רחל בחצות היום בימי בין המצרים, כיון שאין אומרים תיקון רחל בשנת השמיטה בארץ ישראל, וכמבואר בשו"ת רב פעלים (חלק א בקונטרס סוד ישרים סימן י'), ובכף החיים (סי' א ס"ק יב), וכיון שאין אומרים תיקון רחל בלילה, אף ביום אין לאמרו. אולם אין נראה כך, שאינו דומה תיקון רחל הנאמר בכל לילה לתיקון רחל הנאמר בימי בין המצרים ביום, ומכיון שלא צריך לומר דוקא תיקון רחל בימי בין המצרים ביום, דבאמת יכול כל אדם לקנות על החורבן לפי צחות לשונו, אלא כיון שלא כל אדם בר הכי, נהגו לומר תיקון רחל, וכמבואר מדברי החיד"א בספר יוסף אומץ, שפסוקים אלו מיוסדים על החורבן, וכדי שיהיה מסודר דבר השווה לכל נפש, וכיון שכן, אינה דומה אמירת תיקון רחל בכל לילה שבאה בכוונה מיוחדת לתקן ענינים מיוחדים כמבואר ב"רב פעלים" שם, לתיקון רחל הנאמר בימי בין המצרים ביום, שבא בתורת קינות בעלמא. ועל כן אף שאין אומרים תיקון רחל בכל לילה בשנת השמיטה בארץ ישראל, יש לומר תיקון רחל בימי בין המצרים אחר חצות היום. ע"כ. וכן כתב מו"ר מופת הדור בספרו חזון עובדיה הלכות ארבע תעניות (עמוד קכט בהערה).

יד. ועיין מש"כ בענין זה רבנו צדוק הכהן מלובלין בספרו קונטרס דברי חלומות (אות כד) וז"ל: ליל ש"ק תזריע שנת והברכו"ת. כי ג' דפורענותא שמפטירין דברי ושמעו וחזון הוא תוכחות הנביאים לתקן הפגמים שפגמו בדבור ושמיעה וראיה שעיי"ז היה החרבן. ונגד זה בפסח שהוא זמן גאולה אלו הג' נתקנו. וע"כ קורין בשבת חוה"מ ראה אתה אומר אלי ומפטירין העצמות היבשות שמעו, והוא תיקון הראיה והשמיעה, ובז' של

ובן כתב באמת ליעקב (קונטרס שפת אמת אות ב' דף קא ע"ד), וז"ל: הוי יודע דבכל שנת השמיטה אין אנו אומרים תיקון רחל בחצות הלילה כיון שיש עילוי המלכות ונקרא שבת הארץ, ולכן אין לומר קינות דילמא ח"ו יהיה פגם, עכ"ל. וכן כתב הרב כמוהר"א עזריאל ז"ל והביא ראיה לזה מדברי הזה"ק (פרשת שלח דף קעא): וז"ל: תא חזי, בכל שמיטה ושמיטה כרוזא קא נפיק איתכנישו גברים ונשים וכל אינון בני מהימנותא וסליקו, כדין כולוהו מתפשטין בדכורין ונשים וסלקין וכו', וחדאן חדווא ועילויא דילהון דתמן חידו על חידו [שמחה על שמחה] כו', דלית חדוותא כהאי חדווא. ע"כ. ומבואר, שיש שמחה מיוחדת בשנת השמיטה, ומטעם זה אין לומר תיקון חצות בשנת השמיטה, משום השמחה יתירה שיש בשנה זו. וזהו דוקא לדידן בני ארץ ישראל, אבל לבני חוץ לארץ צריכים לאומרו כנ"ל. וכן כתב בפירוש הרב החסיד הראב"ד. עכ"ל. וכ"כ בדברי שלום מנהגי בית אל. ובשו"ת רב פעלים חלק א' (סוד ישרים סי' י'), ובכח"ח (סי' א ס"ק יב וסי' תקנב ס"ק רכד).

יג. בענין קינות שאומרים בחצות היום בימי בין המצרים נראה שצריך לומר גם בשנת השמיטה מפני שאינו משום תיקון כדי להעלות את המלכות וכו' כמו בחצות הלילה וכנ"ל, אלא רק מטעם צער וחרבן בית המקדש שנחרב אחר חצות כנודע. **ואפשר** להוכיח זה ממה שכתב המהר"ח ב"שער הכוונות" (דף פט ע"ג ד"ה "ענין בין המצרים"), בכ"א יום שבין י"ז בתמוז עד ט' באב, מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש, לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלו הימים, ולבכות בכיה ממש על חורבן הבית, וכו'. ע"כ.

הנה מבואר בדברי רבנו האר"י ז"ל שצריך לבכות על חורבן בהמ"ק בצהריים ומ"מ לא כתוב לעשות בצהריים תיקון למלכות, וכן לא כתב כאן סדר תיקון רחל כסדר שכתב בדרושי הלילה המזמורים המיוחדים אשר הם תיקון למלכות, וכן לא כתב שאח"כ יעסוק בתורה לתקן המלכות וכו', אלא כתב לשבת באבלות לעשות בכיה ממש על החרבן ואינו אלא משום צער, ורק מרן החיד"א בספר "יוסף אומץ" (סי' כא) כתב, שנהגו לומר תיקון רחל, שפסוקים אלו מיוסדים על בכיה והספד על חורבן הבית, וכדי שיהיה מסודר דבר השווה לכל נפש. וכן כתב בספרו "מורה באצבע" (אות רל), שנהגו לומר בארץ ישראל סדר תיקון רחל בכל יום חול מבין המצרים אחר חצות, והוא מנהג ותיקין. ואין זה מטעם שיש תיקון לרחל אלא שבפסוקים אלו מתעורר האדם בבכיה. ועוד אם נאמר שאין לומר קינות בחצות היום בימי בין המצרים מטעם שבשנת השמיטה יש עילוי למלכות וח"ו שלא יהיה פגם כיון ששנה זו נקראת שבת לגבי המלכות וכו', א"כ מדוע נוהגים דיני אבלות בשנת השמיטה בא"י כמו בשאר השנים כיון שיש שמחה למעלה, אלא בודאי צריך לחלק ולומר שאבלות זו עיקרה בשביל חרבן הבית. ולכן גם בשמיטה אפשר לומר את הפסוקים הללו של תיקון רחל ולהתעורר בבכיה, ואינו משום תיקון אלא קינות בעלמא כדי לבכות על החרבן בימים אלו והוא דבר גדול, וכמו שצמים ובוכים על החרבן ביום ט' באב בשנת השמיטה כן גם אומרים את הסדר הנז' בימי בין המצרים. וכן פסק כה"ח (סי' תקנא ס"ק

אנכי, רוני עקרה, קומי אורי, שוש אשיש, דרשו ה'. שובה ישראל ט'. ואין לדלג שום הפטרה דפורענותא או דנחמתא משום הפטרה אחרת. וכשחל ר"ח מנחם אב בשבת מפטירין שמעו כדרכן, ומוסיפין פסוק ראשון ואחרון של ר"ח ט'.

ט. צריך לזיז ולחמנע מלאכול בימים אלה שום פרי חדש, ושלא ללבוש שום לבוש חדש, כדי שלא יצטרך לברך עליו ברכת שהחיינו, וכמו שנזכר ענין זה בספרי הפוסקים האחרונים. וענין זה נוהג אף בשבתות ובר"ח אב י'.

י. בגד חדש שאינו חשוב, ואין מברכין עליו שהחיינו, אין איסור לקנותו וללבושו בימים אלה [עד ר"ח אב], לפי שאין המניעה אלא מצד ברכת שהחיינו י"ה.

יא. אם חל שבעה עשר בתמוז בשבת ונדחה, לא יברך שהחיינו בשבת ההיא לפי דברי האר"י ז"ל ט'.

עיונים והארות

מצרים (הל' ציצית ס' א), ועל כן אף בימים אלו יברך. ית. דעיקר הקפידה של רבנו האריז"ל הוא על ברכת שהחיינו. ועי' במשנ"ב (ס' תקנא ס"ק מה)

יט. עיין במג"א (ס' תקנא ס"ק מב) שכתב ששבעה עשר בתמוז שחל בשבת מברכים שהחיינו גם להולכים לפי רבנו האר"י ז"ל. וכ"כ הרמ"ז, והחיד"א בברכ"י (שם ס"ק י"א), וז"ל: י"ז בתמוז שחל להיות בשבת ונדחה, כתבו האחרונים שמותר לברך שהחיינו. וכ"כ מהר"ם זכות בתשובה כ"י ז"ל, הן בזאת צדקה אענך במה שאמרת לברך שהחיינו ביום י"ז בתמוז שחל ביום שבת קדש, כי אפילו בין המצרים הגמורים היתה הסברא רווחת שבכל השבתות שבינתיים ראוי לברכה, דק"ל אפי' בט' באב שחל להיות בשבת שמעלה על שלחנו כסעודת שלמה, ואי לא דמרון האר"י זלה"ה כתבו, היינו מברכין והבו דלא להוסיף עליה, עכ"ל. אבל הרב כנה"ג (בתשובה א"ח ח"ב ס"י ע) כתב דלנוהגין שלא לומר שהחיינו בשבת אסור גם ב"ז שחל להיות בשבת, ע"ש. ודעתי היא כהמתירים. ועי' בכה"ח (שם ס"ק רו) שהביא דברי המג"א וכתב וז"ל: אבל הרב כנסת הגדולה (בתשובה אורח חיים חלק ב' סימן ע') כתב דלנוהגין שלא לומר שהחיינו בשבת אסור גם ב"ז שחל להיות בשבת יעו"ש, והביא דבריו הברכי יוסף (אות י"א). וכן הסכים בספרו חיים שאל (שם), וכתב שכן הסכים הרב מור וקציעה היפך מגן אברהם. ומה שכתוב שם בברכי יוסף ודעתי הקצרה כהמתירין, כתב שם בחיים שאל שהוא טעות סופר וצ"ל ודעתי הקצרה כמותו, ור"ל כמו שכתב הרב כנסת הגדולה דאוסר יעו"ש. וכן כתב בספר בגדי ישע על מגן אברהם (ס"ק מ"ב) דלהאוסרים בשבת אין לחלק ואפילו י"ז שחל בשבת ונדחה אסור יעו"ש. עכ"ל. ומבואר דס"ל שאין לברך שהחיינו ב"ז בתמוז שחל בשבת.

ועי' למו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכות ברכת שהחיינו בימי בין המצרים במקורות הלכה א ד"ה הנה מרון החיד"א) שהביא שבספר נתיבי עם (ס' תקנ) הביא מסקנת הברכי יוסף שדעתו כהמתירים, דלא כדעת הכנה"ג, כי די שנמנעים בשבתות שבינתיים כי הדבר יצא מפי האר"י ז"ל, והבו דלא להוסיף עלה. ודלא כהנה"ג. ע"כ. ואשתמטיתה מ"ש בחיים שאל ח"א (ס' כז) הנה"ל, שהוא ט"ס בברכי יוסף, וצ"ל ודעתי כמוהו, היינו כהנה"ג שאוסר. ע"ש. והתימה על המהר"ש קמחי בספר יקהל שלמה (דף מז ע"א), שהביא דברי החיים שאל, שאין לומר שהחיינו אף בליל י"ז בתמוז, וכתב ע"ז, והחיד"א עצמו בברכי יוסף כתב שדעתו כהרמ"ז להתיר ב"ז בתמוז שחל בשבת, וחזר לכתוב בסוף דבריו, שיש ספק ספיקא להקל בליל י"ז בתמוז שחל בשבת, כיון שהחיד"א עצמו כתב על הברכים (פי'

פסח קוראים השירה ומפטירין וידבר דוד את דברי השירה הוא תיקון הדיבור, עכ"ל.

טו. שו"ע (ס' תכח סעי' ח).

טז. ב"י (ס' תכח).

יז. ב"ב הרב בשעה"כ (דף פט ע"ג). ופע"ח (קכ"ז ע"ד-צמח), וחולה מותר לאכול פירות חדשים שצריך לברך עליהם שהחיינו, אפילו בחול, מפני שהפירות פותחין תאותו לאכול דברים טובים, ובמקום חולי לא גזרו רבנן. ע"כ. וה"ה למעוברת שמותר לה לאכול פרי חדש בימים אלו.

עוד כתב שם סיפר לי בנו של הרח"ו ז"ל, כי זוכר שפעם א' היו חכמי הדור אוכלין על שלחן אביו, והפצירו בו לאכול פרי חדש, ואכל אותן בלי לברך שהחיינו וזה כל אותן הימים שבבין המצרים, ואחרי בין המצרים יאכל פרי אחר שצריך שהחיינו ויכוין לפטור הפרי שאכל בלא שהחיינו וכ"כ החיד"א ושאר האחרונים (כה"ח ס' תקנא ס"ק ריד).

בשו"ע (ס' תקנא סעי' יז) כ' אבל על פדיון הבן אומר שהחיינו, ולא יחמיץ המצוה. ע"כ. וברמ"א שם: וכן בפרי שלא ימצא אחר ט' באב, מותר לברך ולאכלו בין המצרים. וע"ש במ"ב שאם א"א לשמרו עד אחר בין המצרים, ישמרו עד לשבת, ויברך אז, ויסמוך על המתירין לברך בשבת, וכ"ה באול"צ (שם אות ג) וע"ש עוד דאם אפשר לשמור הפרי במקרה, לא יברך עד אחר בין המצרים.

וכ"כ בספר נר ציון להגאון ר' נתן בן סניור שליט"א (עמוד שפג) שמברכין שהחיינו על מצוה עוברת, כגון ברית מילה שמברך אבי הבן, או בפדיון הבן. וכן על פרי שלא יזדמן אח"כ, וא"א לשמרו עד לאחר ימי בין המצרים, רשאים לברך. ואם אפשר לשמרו עד השבת, ישמרוהו לשבת ויברכו בשבת.

וכשמברכין שהחיינו במילה או בפדיון הבן, רשאים לפטור באותה ברכה גם בגד חדש שלובשים [עד ר"ח], או פרי חדש שלפניהם. מועד לכל חי (פ"ט אות כה) ואול"צ (ח"ג שם אות ג).

ובן חתן הנושא אשה בימי בין המצרים, רשאי לברך שהחיינו על טלית גדול שמתעטף בו בחופה, אף בימים אלו. כן פסק באול"צ (שם אות א) וטעמו לפי שהיא מצוה עוברת, דדעת המור וקציעה לברך על הנישואין באשה ההגונה לו, הובא דבריו במחב"ר (ס' רכג סעי' ה) אף דיש חולקין, מ"מ נהגו להתעטף בבגד חדש ולברך עליו ולכוון גם על הנישואין, וכמ"ש ביפה ללב (ח"ד אבהע"ז ס' סב אות ל) ובכה"ח (ס' רכז ס"ק כה), ובנהר

יב. מנהג טוב למי שהוא בריא, שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מיום י"ז בתמוז עד מוצאי תשעה באב, שהוא רמז לביטול הקרבנות והנסכים.² ומעיקר הדין אין איסור לאכול בשר, רק מיום ב' אב עד י' באב.³

יג. בימים אלה מ"ז בתמוז עד ר"ח אב, מותר לישא אשה לדעת מרן השו"ע, וכן מנהג בני ספרד בארץ ישראל, וכן ראוי לנהוג. ומנהג בני אשכנז, להחמיר שלא לישא אשה מ"ז בתמוז עד ט' באב.⁴

יד. אסור לעשות ריקודים ומחולות כל ימי בין המצרים⁵, והיינו מליל י"ז בתמוז עד אחר עשירי באב. והוא הדין שלא לשמוע כלי זמר, או שירה מוקלטת עם כלי זמר. מלבד חולה עצבים שמותר, כיון שיכול להסתכן אם ימנע.⁶

טו. מעיקר הדין מותר להסתפר בימי בין המצרים עד שבוע שחל בו תשעה באב, ויש נוהגים להחמיר בתספורת מ"ז בתמוז עד לאחר תשעה באב.⁷

טז. צריך לזהר מ"ז בתמוז עד ט"ב, שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות (משום שבהם שולט קטב מרירי), ולא יכו התלמידים בימים ההם.⁸ וכתב במעיל צדקה יזהרו בימים אלה שלא לילך בין חמה לצל⁹, ומיהו

עיונים והארות

בית המקדש). אבל לעשות "אירוסין", מותר גם אחר ראש חודש אב, ואפילו בתשעה באב עצמו, בין ביום בין בלילה, שמא יקדמנו אחר (הרמב"ם פ"י מהל' אישות הל' יד), עכ"ל.

נג. מ"ב (סי' תקנא ס"ק ט"ז). בא"ח (ש"א פ' דברים אות ה) כה"ח (שם ס"ק ל"ט).

נד. אול"צ (שם אות ב).

נה. כ"ב בהגהה בשער הכוונות (דף פ"ט ע"ג) וז"ל, גם לא היה מסתפר מיום י"ז בתמוז עד אחר תשעה באב, עכ"ל. אולם בשו"ע (סי' תקנא סעי' ג וסעי' יב) מבואר דשבוע שחל בו אין מסתפרין, והרמ"א (סעי' ד) כתב דמנהג אשכנז להחמיר בתספורת מ"ז בתמוז, ומבואר דלדעת השו"ע מותר עד שבוע שחל בו. וכן הוא בכה"ח (ס"ק י). והגם שבבא"ח (פר' דברים אות יב) כתב, דיש נוהגין להחמיר מ"ז בתמוז, ובכה"ח (ס"ק פ) כתב בשם שעה"כ דכן מנהג האר"י ז"ל, אבל באול"צ (שם במקורות לתשובה א) כתב דאין בני ספרד צריכין להחמיר בזה, וכ"ה בכה"ח (שם) בשם מהר"ש ויטאל ז"ל בשעה"כ. ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (הלכות תספורת בימי בין המצרים הלכה א) פסק כדעת מרן השו"ע שאין להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב בלבד, והמחמיר תע"ב.

נו. שו"ע (סי' תקנא סעי' ח"י). ומקורו טהור מדבריו בב"י בשם הגהות מיימוניות החדשות והוא מדברי מדרש איכה רבתי (פרשה א אות כט). ובמדרש תהלים (מזמור מא אות ו) איתא אמר ר' הונא בשם ר' יוסי קטב מרירי עשוי קליפין קליפין שערות שערות, ועל עין אחד הוא רואה, ועינו תוך לבו, ואינו שולט לא בצל ולא בחמה, אלא בין צל לחמה, מתגלגל כדור, ושולט מארבע שעות ועד תשע שעות משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב, וכל מי שהוא רואה אותו נופל על פניו, חזקיהו ראה אותו ונפל על פניו. אמר ר' פנחס הכהן בר חמא מעשה בחד שראה אותו ונכפה על פניו. ר' שמואל בר רב יצחק הוה מפקד לספרייא דיהוון מפנין לטלייא בארבע שעות. ר' יוחנן הוה מפקד לספרייא דלא ליהוי מחיין לטלייא בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, הוי מקטב ישוד צהרים.

וכתב מו"ר מופת הדור (שם עמוד קכו) דמדברי הגמ' יש להזהר בזה יותר באחד בתמוז והלאה. ופשוט הדבר שצריך לזהר שלא יכה אף את בניו וכמו שכתב בלבוש ובקיצור שו"ע.

נז. כה"ח (שם ס"ק רכו).

בברכ"י) כדעת המתירים. ע"כ. והוא תימה, איך לא ראה שם בחיים שאל שכתב שהוא ט"ס בברכי יוסף, ושצ"ל בברכ"י שדעתו כהכנה"ג שאסר. ומכל מקום לענין הלכה נראה לפע"ד שיש להקל לברך שהחיינו אפילו בשבתות שבתות ימי בין המצרים, וכל שכן בשבת שחל בו י"ז בתמוז, שעדיין לא התחילו בפועל ימי בין המצרים. והנהגים כרבנו האר"י יותר טוב שלא יברכו שהחיינו בשבת זו.

נח. כתב מהרש"ו (שעה"כ דף פט ע"ג גוב"י א) וז"ל: א"ש גם ראיתי למורי ז"ל שלא היה אוכל בשר ולא היה שותה יין מיום י"ז בתמוז עד מוצאי ט"ב בכלל אם לא שהיה דחוי שאז היה אוכל במוצאי ט"ב, ודבר זה היה נוהג בחול אפילו ביום ר"ח אב, אבל לא בשבתות, גם לא היה מסתפר מיום י"ז בתמוז עד אחר ט"ב, ואני מיקל בסיפור להיות כי הוא חומרא בעלמא והאבילות היא ישנה, משא"כ בבשר ויין שהוא רמז לביטול הקרבנות והנסכים כמ"ש ז"ל עכ"ל.

וכ"ב בסדר היום ראוי לכל ת"ח לנהוג כך מיום י"ז בתמוז אם בידו לעשות שאינו חלוש כ"כ כיון שהם ימי הרעה וכו' יעו"ש (כה"ח סי' תקנא ס"ק קל).

נא. כה"ח (שם ס"ק קכה קכו). וכ"כ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני אכילת בשר ושתיית יין הלכה א).

נב. בשו"ע (סי' תקנא סעי' ב) כתב דמר"ח ועד התענית ממעטין וכו' ואין נושאים נשים וכו' ור"ח מכלל האיסור, וברמ"א שם ונוהגין להחמיר שאין נושאים נשים מ"ז בתמוז ואילך עד אחר ט"ב.

ובאול"צ (שם אות א) כתב דכהיום שיש בזה חשש תקלה, שיכולים לצאת מכשולות גדולות בעיכוב הנישואין, יש לנהוג כמנהג א"י להתיר, וכמעט שהיה אפשר להורות לישא אף בתשעה באב אם יש חשש איסור, עי' בב"י סי' תקנא.

וכ"פ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני נישואין ונגינה בימי בין המצרים הלכה א) וז"ל: יש נוהגים שלא לערוך נישואין כלל מיום י"ז בתמוז עד ט' באב, שהם ימי "בין המצרים". וכן המנהג במדינות אשכנז. ומנהג הספרדים בעה"ק ירושלים ת"ו להתיר הנישואין עד ראש חודש אב. ומראש חודש אב עד ט' באב אסור לערוך נישואין, וראש חודש עצמו מכלל האיסור. ומכל מקום אם הוא בחור שעדיין לא קיים פריה ורביה מותר מעיקר הדין לשאת אשה. אלא שהמנהג להמנע משום דלא מסמנא מילתא (שאין סימן טוב בדבר לערוך הנישואין בימי אב על חורבן

כ"ז צריך לזהר בעיקר מחוץ לעיר כח.

יז. נכון לימנע מלילך לשוט בימים אלה על הימים ועל הנהרות, ואפילו במקום שיש בו רק ספק וחשש סכנה כט.

יח. ברכת הגומל יכול לברכה בימי בין המצרים או בשאר תעניות מלבד תשעה באב ל.

יט. טוב שירבה צדקה בימים אלה, וכשיתן הצדקה יוסיף בכוונתו לעילוי שכינת עוזנו, כי בפשעינו שולחה אמנו זה רבות בשנים לא.

מאמרי הזוה"ק

זחר - בין המצרים

אומר הפסוק: נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, ומשמע, כי ח"ו אין תקומה לשכינה ובאו רבותינו ופירשו: נפלה, ולא תוסיף ליפול, אלא קום בתולת ישראל. ואחריהם בא רשב"י והסביר את הפסוק בדרך נפלאה. כי בכל הגלויות קבע הקב"ה את הזמן לגאולה, אם בגלות מצרים ברד"ו שנה, ואם גלות בבל לשבעים שנה. משא"כ בגלות זו האחרונה לא קבע הקב"ה זמן אימתי תהיה הגאולה, ולכן, השכינה ועם ישראל לא יקומו מעצמם לגאולה האחרונה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו יבוא ויקים את השכינה מעפרא, וזה פירוש הפסוק: נפלה-לא תוסיף קום, כלומר מעצמה, אלא קום בתולת ישראל, כלומר, הקב"ה יקים אותה.

ויקרא דף ו' ע"א

רַבִּי אַחָא הָוָה אָזִיל בְּאַרְחָא, וְהָוָה עֲמִיה רַבִּי יְהוּדָה רבי אחא היה הולך בדרך והיה הולך עמו רבי יהודה. **עַד דְּהוּוּ אָזִילִי** בזמן שהיו הולכים בדרכם, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הָא דְתַנִּינָן בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל**, אר"י זה שלמדנו שבתולת ישראל שהיא השכינה הנקראת בתולה, **בְּתוּלָה דְאַתְּבָרְכָא מִן שִׁבְעָ (ס"א מִיִּשְׂרָאֵל) דְּאַקְרִי בַת שִׁבְעָ**, היא הבתולה שנתברכה משבע ספירות חג"ת נהי"ם דז"א, ולכן היא נקראת בת שבע, **וְאִוְקְמוּהָ בְּכַמָּה אֲתָר** ובארו והעמידו זה רבותינו בכמה מקומות. **וּבְתוּלָה לְתַתָּא, יִרְתָּא ז' בְּרָכוֹת בְּגִינָה**, הבתולה שלמטה דהיינו כלה בחופתה, יורשת שבע ברכות

עיונים והארות

לחוש בתוך העיר, עליו הראיה, ושומר פתאים ה', עכ"ל.
כט. עי' במקור חיים לבעל החוות יאיר (סי' תקנא) שכתב שראה נוהגים לימנע מלרחוץ בנהרות מר"ח אב ואילך מפני הסכנה. ועי' בספר משא חיים למהרח"פ זיע"א שעשו הסכמה ותקנה בכח התוה"ק שמיום י"ז בתמוז עד אחר ט"ב לא ילך שום בר ישראל לטייל בגנות ופרדסים ועל שפת הים והנהר, והוא כדי שלא יסיחו דעתם מן האבילות. ועי' בספר אורחות רבנו שהגרי"י קניבסקי זצ"ל היה אוסר על בני ביתו ללכת לים בימי בין המצרים, ואמר דאף דמדינא אין איסור, מ"מ איתרע מזלא בימים אלו. ועל כן גם ההולכים עכ"פ ימנעו עצמם מכל מקום שיש בו אפילו ספק וחשש רחוק של סכנה.

ל. מו"ר האול"צ (שם תשובה ד).

לא. מרן החיד"א במורה באצבע (אות רלא).

כח. כ"ב מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני ומנהגי בין המצרים במקורות להלכה ב ד"ה וכתב בשו"ת התעוררות תשובה) וז"ל: וכתב בשו"ת התעוררות תשובה הנד"מ (סי' שמח), דמ"ש הפוסקים שלא ילך יחידי בתמוז בשעות הנ"ל, היינו אפילו בעיר, ורק בשאר ימות השנה אין לחוש ללכת יחידי בעיר, דאמרינן בחולין (קה), א"ל מר בר אשי להווא שידא, את בדוכתא דשכיחי רבים מאי בעית. וכן אמרו בזוהר (פר' וישלח דף קסט סע"ב), דבכל זימנא לא יהך בר נש יחידי באורחא דמתא אלא באתר דבני נשא אזלין ותבין ומשתכחין תמן. ע"ש. והערוך השלחן (ס"ס תקנא) כתב, דמ"ש הפוסקים שבתמוז לא ילך יחידי, היינו בדרך שהוא מחוץ לעיר, אבל בעיר לית לן בה, וכדמוכח בשוחר טוב. וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש, דלא קפדינן אלא במקום שאין אנשים מצויים, וא"צ לומר ע"י בנינים שיש בהם מזוזה, כל שהוא בתוך העיר. ואולי גם עיבורה של עיר. והבא להוסיף

בזכות הכלה העליונה. **וְהָא פְּתִיב** וזה שכתוב [א] **וְאַתָּה בֶּן אָדָם שָׂא קִינָה עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל, וְדָאֵי עָלָה אֶתְמַר, עַל בְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל** בודאי עליה זה נאמר, שהיא הכלה העליונה – כנסת ישראל, שהיא השכינה. **וְדָא קְשִׁיָּא מְבַלָּא** וזה קשה לי יותר מהכל בענין השכינה שנקראת בתולה, **דְּבִתִּיב** (עמוס ה ב) **נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל**, וכי יעלה על הדעת שלא תהיה ח"ו תקומה לעם ישראל, **וְהָאֵי דְקָא אֲמַרִּי בְּלָחוּ חֲבֵרִיָּא בְּמִלָּה דָּא, שְׁפִיר הוּא** וזה שפירשו כל החברים בענין זה יפה הוא, שרבותינו הסבירו נפלה, ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל. **אֲבָל אִי פִרְשְׁתָּא אֶתְמַר בְּאַרְחַ נַחֲמָה** אבל אם היתה פרשה זו נאמרת בדרך נחמה, **הָוִינָן אֲמַרִּי הָבִי** היינו אומרים ומפרשים כך. **אֲבָל בְּהָאֵי, קִינָה אֶתְמַר** אבל בזאת הפרשה, נאמרה קינה ולא נחמה כדי שנפרש כמו שפי' רבותינו, **וְהָא קָרָא אוֹכַח הָבִי** והרי הפסוק מוכיח כך שהוא קינה ולא נחמה.

אֲמַר לִיה וְדָאֵי הָבִי הוּא אמר לו רבי אחא ודאי בן הוא, **וְהָא הָוָה קְשִׁיָּא לִי הֵהוּא מְלָה יִתִּיר מְבַלָּא** וזה היה קשה לי אותו דיבור יותר מהכל, כי זה מראה כאילו אין ח"ו תקומה. **וְאַתִּינָן לְגַבֵּי דְרַבֵּי שְׁמַעוֹן, בְּחִשּׁוֹכָן דְּאַנְפִּין** ובאתי אצל רבי שמעון בחשכות פנים. **אֲמַר לִי, מַחֲזִיזוּ דְאַנְפִּין אֲשֶׁתְּמוּדַע מַה דְּבִלְבָּךְ** אמר לי ר' שמעון ממראה פניך נכר מה שבלבך. **אֲמִינָא לִיה וְדָאֵי, דְּאַנְפִּי וְלִבִּי שְׁוִין** אמרתי לו: ודאי שפני ולבי שווים. **אֲמַר לִי: אֵימָא לִי מַלְךְ** אמר לי אמור לי דברך. **אֲמִינָא לִיה** אמרתי לו: **בְּתִיב** כתוב **נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל**, וקשה לי מאד על זה, **מָאן דְּאִית לִיה רִוּגָא בְּדִבְתָּהּ** מי שיש לו כעס על אשתו, **וְנִפְקָא מִנֶּיהָ, לָא תִּהְדַּר לְעֵלְמִין** ויצאה ממנו, לא תחזור אליו לעולמים, **אִי הָבִי, וְוִי לְבָנִין דְּאֶתְתַּרְכוּ עִמָּה** אם זה כך, אוי להם לבנים שנתגרשו עם השכינה, שא"כ לעולם לא יגאלו. **אֲמַר לִי: וְלֹא סָגִי לָךְ מַה דְּאֲמַרוּ בְּלָחוּ חֲבֵרִיָּא** אמר לי ולא מספיק לך מה שאמרו כל החברים, שפי' לא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל, **אֲמִינָא, הָא שְׁמַעְנָא מְלִיִּיהוּ דְּהָוָה מְרַחֲמִי** אמרתי לו: הרי שמעתי דבריהם שהיו אהובים עלי, **וְלֹא מְתִישְׁבֵּן בְּלָפָאֵי** אבל לא התיישבו הדברים בלבי.

אֲמַר, כָּל מַה דְּאֲמַרוּ חֲבֵרִיָּא, כְּלָא שְׁפִיר וְיֵאוֹת אמר רשב"י כל מה שאמרו החכמים הכל יפה וטוב, **אֲבָל וְוִי לְדָרָא בַּד רַעֲיִין לָא מְשַׁתְּבָּחִין** אבל אוי לדור כאשר הרועים והמנהיגים לא נמצאים בין העם, **וְעֵנָא סָאטָן וְאֶזְלִין** והצאן טועים והולכים, **וְלֹא יִדְעִין לָאן אֶתְרֵי אֶזְלִי, לָא לִימִינָא וְלֹא לְשִׁמְאַלָּא** ואינם יודעים לאיזה מקום הולכים לא לימין ולא לשמאל, ורומז בזה שלא יודעים ליישב הפסוק בטוב טעם. **וְדָאֵי הָאֵי קָרָא בְּעִיָּא לְמַנְדַּע** בודאי זה הפסוק צריך לדעת אותו ולפרשו, **וְכִלְהוּ גְלִיִּין לְאַנּוֹן דְּחִמָּאן בְּאַרְחָא דְּאוּרִיָּתָא, בְּאַרְחַ קְשׁוּט** והכל גלוי לאותם הרואים בדרך התורה בדרך האמת.

עיונים והארות

א. **אֲמַנָם** פסוק זה לא נמצא אצלנו בתנ"ך, אך נראה (מאמרי חדש סיון מאמר ה' אות ט') ועי' כעין זה בזוה"ק שבמתיבתא דרקייעא ישנו, כמ"ש בספר בני יששכר ח"ג דף כ"ג ע"ב.

תָּא חַיִּי, בְּכַלְהוּ נְלוּוֹתָא דְגָלוּ יִשְׂרָאֵל, לְכַלְהוּ שְׂוֵי זְמָנָא וְקֶצֶא בָּא וְרָאָה בְּכָל
הַגְלוּיֹת שְׁגָלוּ יִשְׂרָאֵל, לְכוּלָּם שֵׁם הַקֶּבֶ"ה זְמַן וְקֶצֶבָה, וּבְכַלְהוּ הָווּ יִשְׂרָאֵל תִּיבִין לְקוּדְשָׁא
בְּרִידָא הוּא וּבְכָל הַגְלוּיֹת הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹזְרִים בְּתֻשׁוּבָה לְקֶבֶ"ה, וְהַקֶּבֶ"ה קִבֵּל אוֹתָם, וּבְתוֹלֵת יִשְׂרָאֵל הָוָה
תָּבַת לְאַתְרָהָא וְהַשְׂכִּינָה שְׁנִקְרָאת בְּתוֹלֵת יִשְׂרָאֵל, הִיתָה חוֹזֶרֶת לְמִקּוּמָהּ מִעֲצָמָהּ, בְּהָהוּא זְמָנָא דְגָזִיר
עָלָהּ בְּאוֹתוֹ זְמַן שְׁנָגִיר עָלֶיהָ שְׁתַּחֲזֹר, וְהָשְׁתָּא בְּגָלוּתָא דָּא בְּתַרְרָאָה לָאוּ הָכִי וְעַכְשִׁיו בְּגָלוּת
זוֹ הָאֲחֵרוֹנָה אֵינוֹ כֵּן, דִּהָא הִיא לֹא תִיתּוּב הָכִי בְּזְמַנִּין אַחֲרֵינִין, שְׁהָרִי הִיא לֹא תַחֲזֹר כְּמוֹ
שְׁהִיָּה בְּזִמְנִים אֲחֵרִים, בְּגָלוּיֹת הַקּוּדְמוֹת, וְהָאִי קָרָא אוֹכְתָא, דְּכִתִּיב וְזֶה הַפְּסוֹק מוֹכִיחַ שְׁכָתוּב נִפְלָה
לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוֹלֵת יִשְׂרָאֵל מִעֲצָמָהּ, אֲלֵא אֲנִי בְּעֲצָמֵי אֲקִים אוֹתָהּ, שְׁהָרִי נִפְלָה וְלֹא אוֹסִיף
לְהַקְיָמָהּ לֹא בְּתִיב לֹא אוֹסִיף לְהַקִּים אוֹתָהּ לֹא כְּתוּב, אֲלֵא לֹא תוֹסִיף קוּם מִעֲצָמָהּ, אֲבָל הַקֶּבֶ"ה בְּעֲצָמוֹ יִלַּךְ
וַיִּקֵּים אוֹתָהּ, בְּמַהֲרָה בִּימֵינוֹ אָמֵן.

מִתַּל לְמַלְכָּא דְרָגוּ עַל מַטְרוֹנִיתָא מִשְׁל לְמֶלֶךְ שְׁכַעַס עַל הַמְּלָכָה, וְאַשְׁדִּי לָהּ מִהִיכְלִיָּה
לְזִמְנָא יְדִיעָא וּזְרַק אוֹתָהּ מִהִיכְלוֹ לְזִמְנִי יְדוּעַ. כִּד הָוָה מָטִי הָהוּא זְמָנָא כֹּאשֶׁר הִיָּה מְגִיעַ
אוֹתוֹ זְמַן וּמוֹעֵד שְׁקִבַּע לָהּ, מִיד מַטְרוֹנִיתָא הָוָה עָאֵלֵת וְתָבַת קָמִי מַלְכָּא מִיד הַמְּלָכָה הִיתָה
נִכְנַסְתָּ וְחוֹזֶרֶת לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וּמִשְׁמַשְׁתָּ לִפְנֵי מִקְדָּשָׁהּ וְהַמֶּלֶךְ מְכַבְּדָהּ בְּתַחֲלִילָהּ. וְכֵן זְמָנָא חֵד וְתִרִין, וְתַלְתָּ
זְמַנִּין כֵּן הִיָּה פַּעַם אַחַת וּשְׁתֵּים וּשְׁלֹשׁ פַּעֲמִים, שְׁחֲטָאָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהוֹצִיאָהּ לְזִמְנִי מוֹגְבֵּל – שְׁבוּעַ, חוֹדֶשׁ, שָׁנָה. לְזִמְנָא
בְּתִרִיָּתָא, אֲתִרְחַקְתָּ מִהִיכְלָא דְמַלְכָּא בְּפַעַם הָאֲחֵרוֹנָה שְׁחֲטָאָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ נִתְרַחֲקָה הַמְּלָכָה מִהִיכְלָהּ
הַמֶּלֶךְ, וְאַשְׁדִּי לָהּ מַלְכָּא מִהִיכְלִיָּה לְזִמְנָא רְחִיקָא וּזְרַק וְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַמֶּלֶךְ מִהִיכְלוֹ לְזִמְנִי רְחוֹק,
וְלֹא קִבַּע זְמַן כְּבַפְעָמִים הַקּוּדְמוֹת. אֲבָל הַמֶּלֶךְ אָהֵב אוֹתָהּ וְחָפֵץ בָּהּ מְאֹד וּמִמַּתִּין מִתִּי תַחֲזֹר. אָמַר מַלְכָּא, הָאִי
זְמָנָא לָאוּ הוּא בְּשָׂאָר זְמַנִּין אָמַר הַמֶּלֶךְ זֶה הַפַּעַם אֵין הִיא כְּשֶׁאֵר הַפַּעֲמִים, דִּהִיא תִּיתִי קָמִאי
הָכִי שְׁהִיא תְּבֵא לִפְנֵי כֵךְ מִעֲצָמָהּ, כִּי הִיא מִפְּחַדָּתָה עַל שֶׁלֹּא קִבַּעְתִּי לָהּ מִתִּי לְבוֹא, אֲלֵא אָנָּה אֵיזִיל עִם
כָּל בְּנֵי הַיִּכְלִי וְאַתְּבַע עָלָהּ אֲלֵא כִּיּוֹן שְׁאֵנִי מְאֹד חָפֵץ בָּהּ לְכֵן אֵלֶךְ עִם כָּל בְּנֵי הַיִּכְלִי וְאֶבְקֶשׁ עָלֶיהָ הִיכֵן
הִיא.

כִּד מָטִא לְגַבְהָ כֹּאשֶׁר הִגִּיעַ אֶצְלָהּ, חָמָא לָהּ דִּהָוָה שְׁכִיבַת לְעַפְרָא רָאָה אוֹתָהּ שְׁהִיא
שׁוֹכְבַת בְּעַפְרָא, בְּסוּד גָּלוּת הַשְׂכִּינָה שִׁיּוּרְדַת לְבָרֵר בְּרוּרִים. מָאֵן חָמָא יְקָרָא דְמַטְרוֹנִיתָא
בְּהָהוּא (דף ו' ע"ב) זְמָנָא מִי רָאָה אֶת כְּבוֹדָהּ שֶׁל הַמְּלָכָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שְׁעָשָׂה לָהּ הַמֶּלֶךְ, וּבְעִיִּתִין
דְּמַלְכָּא לְקַבְּלָהּ וּבִקְשׁוֹת וּפְיוּסִין שֶׁל הַמֶּלֶךְ כִּנְגֵּדָהּ, עַד דִּאֲחִיד לָהּ מַלְכָּא בִּידְוִי עַד שֶׁאֲחִז בָּהּ
הַמֶּלֶךְ בִּידְוִי, וְאוֹקִים לָהּ וְאֵיִתִּי לָהּ לְהִיכְלִיָּה וְהַעֲמִיד אוֹתָהּ וְהִבִּיא אוֹתָהּ לְהִיכְלוֹ, וְאוֹמִי לָהּ
דִּלָּא יְתַפְרֹשׁ מִנָּה לְעֵלְמִין וְנִשְׁבַּע לָהּ שֶׁלֹּא יִפְרֹד מִמֶּנָּה לְעוֹלָם, וְלֹא יִתְרַחֵק מִנָּה וְלֹא יִתְרַחֵק

ממנה.

והנמשל

בְּךָ קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כָּל זְמַנֵּין דְּכִנְסַת יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּתָא כך הקב"ה, כל זמן שהשכינה בגלות, **בְּךָ הָוָה מְטִי זְמַנָּא** כאשר היה מגיע סוף זמן הגלות שהקב"ה קצב לה כמו במצרים מאתים ועשר שנים ובבל שבעים שנה, **הִיא אֲתִיָּאת וְהִדְרַת קַמִּי מְלָכָא** היתה השכינה באה וחוזרת לפני המלך מעצמה, וחוזרים ובונים את בית המקדש כי הגיע הזמן. **וְהִשְׁתָּא בְּגָלוּתָא דָּא לָאו הָכִי** ואילו עבשיו בגלות הזאת לא כך הוא, שהרי הקב"ה לא אמר לנו עד מתי תהא הגלות שנחזור לבד, **אֱלָא קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יוֹחִיד בִּידְהָא, וְיוֹקִים לָהּ** אלא הקב"ה יאחז לה בידיה של השכינה ויקים אותה, **וְיִתְפָּיִים בְּחֶדְהָ וְיִתְפָּיִים עִמָּה, וְיִתִּיב לָהּ לְהִיכָלֶיהָ** וישיב אותה להיכלו. **וְתָא חֲזִי דְּהָכִי הוּא** ובא ראה ותדייק בפסוק שכך הוא, **דְּתָא בְּתִיב** שהרי כתוב **נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם** היא לא תוסיף, כלומר מעצמה, אלא הקב"ה בעצמו יקים אותה. **וְעַל דָּא בְּתִיב** ועל זה כתוב (עמוס ט יא) **בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת סֶבֶת דָּוִיד הַנִּפְלֶת** כלומר, השכינה, **הִיא לֹא תוֹסִיף קוּם בְּזְמַנֵּין אַחֲרָנִין, אֲבָל אֲנָא אֹקִים לָהּ** שהיא לא תוסיף לקום מעצמה בזמנים אחרים של גלות מצרים ובבל, אלא אני בעצמי אקים אותה. **וְעַל דָּא בְּתִיב** ועל זה נאמר **הַהוּא אָקִים אֶת סֶבֶת דָּוִיד הַנִּפְלֶת, אֲנִי אָקִים אֶת סֶבֶת דָּוִיד** ושואל מי היא סוכת דוד. **דָּא בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל. הַנִּפְלֶת, בְּמָה דְּבְתִיב נִפְלָה,** ומשיב, זו היא השכינה הקדושה, ומש"כ הנופלת פי' כמו שכתוב נפלה ולא תקום מעצמה אלא עתה אני אקים אותה, **וְדָא הִיא יִקְרָא דְּבְתוּלַת יִשְׂרָאֵל, וְתוֹשְׁבַתָּא דִּילָהּ** וזה הוא הכבוד של בתולת ישראל שהיא השכינה והשבח שלה. **וְדָא אוֹלִיפְנָא בְּהִיא שְׁעָתָא** וזה למדתי באותה שעה מרשב"י.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְדָא מַלְּיָתָא עַל לְבָאִי, וְאֲתִישְׁבָּא אמר רבי יהודה לרבי אחא ודאי דברת על לבי ונתיישב לי הדבר, **וְדָא בְּרִירוֹ דְּמַלְּהָ** וזה ברורו של דבר. **וְאִזְלָא הָאִי, בְּמַלְּהָ חֲדָא דְּשִׁמְעֵנָא וְשִׁבְחָנָא** והולך דבר זה כדבר אחד ששמעתי ושכחתי, **וְהִשְׁתָּא רוּחָנָא לָהּ** והעכשו הרווחתי אותו. **דְּתַנִּינֵן, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, זְמַן קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַכְרֹזָא עַל כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל, וְיִימָא** שלמדנו, אמר רבי יוסי עתיד הקב"ה להכריז על השכינה ויאמר לה (ישעיה נב ב): **הַתְּנַעֲרִי מַעְפָּר קוּמִי שְׂבִי יְרוּשָׁלַיִם, כִּמְאֵן דְּאֲחִיד בִּידָא דְּחִבְרִיָּה וְיִימָא** כמו מי שאוחז ביד חברו ואומר לו: **הַתְּנַעֲרִי קוּם** התנער מהעפר וקום. **בְּךָ קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יוֹחִיד בְּהָ וְיִימָא הַתְּנַעֲרִי קוּמִי** כך הקב"ה יאחז ביד השכינה ויאמר, התנערי קומי מעפרך.

מאמרי הפרשה

"פִּינְחָס בֶּן אֱלִעֶזֶר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָה אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי" (כה, יא)

פרשת 'פינחס' ברוב השנים תחול בתחילת ימי בין המצרים וכוללת בתוכה כל מועדי וחגי ישראל ברוב השנים מתחילה פרשת "פינחס" את ימי "בין המצרים" - ימים שבהם ציוו אותנו חז"ל להתאבל על חרבן בית המקדש וגלות השכינה, ולהתפלל על בנין בית המקדש השלישי, וקיבוץ נדחי ישראל על ידי משיח בן דוד, יותר מכל ימות השנה.

ונמצא בספרים הקדושים שלעתיד בבא הגאולה, אז שבעה עשר בתמוז יהיה יום ראשון של החג, ות"ב יהיה יום אחרון של החג, וכל הימים בינתיים יהיו חול המועד.

והנה אמרו חז"ל, שבכוונה שבב הקב"ה שפרשת 'פינחס' תחול ברוב השנים בתחילת ימי בין המצרים, כדי לחזק אותנו דוקא בימים אלה, שהנה עוד מעט נזכה להתגלות הגדולה של פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא זכור לטוב, ועתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה, כפי שכתוב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא" ודבר בעתו מה טוב להרחיב את הדיבור על פינחס.

פרשתינו נקראת גם בשם 'פרשת המועדים', משום שהיא כוללת בתוכה את כל מועדי וחגי ישראל. ולרוב היא נקראת בימי בין המצרים כאשר מפטירים בתלאת דפורענותא. וטעם הדבר, אומר רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע לפי שבימים אלה ישראל מתאבלים על חרבן ביהמ"ק ויותר צרות וגזרות שאירעו בהם, עלולים הם חלילה ליפול לזרועות העצבות והייאוש, ולפיכך תיקנו לקרא פרשה זו שהיא פרשת החגים והמועדים להפיג את צערם ולחזק את תקוות הגאולה.

רבי פינחס הלוי הורביץ הידוע בשם בעל ההפלא"ה שימש בתחילת דרכו רב באחת מהעיירות הקטנות בפולין וחי חיי דוחק ועוני. אח"כ לכשנבחר לרבה של העיר הגדולה פרנקפורט בגרמניה, התחיל לחיות חיי שפע ורווחה. פעם נפגש עם ידיד, והלה הזכיר לו את אותם ימים ששרר בביתו מחסור ועוני, ואשר כעת יש לו חיי רווחה. אמר לו בעל ההפלא"ה, והלא כך הוא מנהגה של פרשת 'פינחס', במקומה היא חלה תמיד בין המצרים, ואילו כשהיא מעתיקה את מקומה היא נקראת בימי החגים והמועדים שהם ימי שמחה ושפע.

ויקח רמ"ח בידו שסיכן רמ"ח אבריו, ועי"ז שיכך כעסו של הקב"ה

ראה פינחס אותו מעשה ונזכר בהלכה, אמר לו פינחס למשה: מקובלני ממך - הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, וכן לימדתנו כשירדת מסיני. אמר לו משה: קורא האגרת הוא יעשה השליח.

ויש לשאול מדוע כאשר הזכיר פינחס למשה שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו לא ציוה משה להרגו מיד.

אלא, אמנם הדין הוא שצריך להרגו אבל אין זו מיתה המסורה לב"ד אלא לשמים, שמלמעלה יסבבו לו מיתה. ואם שואלים את ב"ד הם רק עונים קנאין פוגעין בו, ר"ל שאם קנאים מתקנאים קנאת ה' צבאות ורוצים לעשות קידוש ה' יכולים להרגו. וא"א להרגו אלא בשעת מעשה ממש, והיא שעה קצרה מאוד ואם הלכו ומצאו שפרש, א"א ואין רשות להרגו, ואם הרגו אותו, ההורגים חייבים מיתה ומביאים אותם לב"ד והורגים אותם. ואם הבועל קדם והרג את הקנאי שבקש להרגו - פטור, מפני שטוען הבא להרגך השכם להרגו. ולכן אין ב"ד אומרים לשום אדם להרוג את הבועל כדי לא להכניסו בסכנה. אלא אומרים לו, קנאים פוגעין בו, ומי שיש לו רצון גדול ואהבה להי"ת לקנאות קנאת ה' ולהכניס עצמו לסכנה, הורגו. ולכן אמר משה לפינחס, כיון שזוכרת בדין זה ויש לך רצון לקנא קנאת ה', עשה זאת, אבל אני איני גוזר עליך.

ובשכר זה שסיכן את עצמו שלא חס על גופו ועשה מעשה הקנאות בגלל רצונו הגדול לאהבת הי"ת כמ"ש ויקח רמ"ח בידו שסיכן רמ"ח אבריו, ועי"ז שיכך כעסו של הקב"ה, כמ"ש משל למלך שהלך בדרך ופגע בסיעה אחת, ואחד מבני הסיעה זלזל במלך ורצה המלך להרוג את כולם, וכשראה זאת אחד מבני החבורה עמד והרג את המזלזל,

וכשראה המלך כן, שייך כעסו. וכן ראה פינחס שהקב"ה כועס על כל ישראל עמד ומסר עצמו לעשות רצון ה' והרג את זמרי.

"לכן הנני נותן לו את בריתי שלום" כלומר היות והוא זכה להשכין שלום ביני ובין ישראל בעוה"ז, הוא עתיד להיות אליהו הנביא ולהשכין שלום ביני ובין ישראל, והוא יהיה השליח לביאת המשיח כמ"ש "הנני שולח לכם את אליה הנביא והשיב לב אבות על בנים" וכו' וכל זה זכה בעבור הרצון הגדול ומסירות הנפש לעבודת ה' ת. וזכה למה שלא זכה אפי' משה רבנו ע"ה שזכה פינחס להיות מלאך להראות לנו שאדם אם יש לו רצון יכול גם להיות מלאך ולעלות ממדרגה למדרגה.

זמרי בן סלוא בנו של שמעון חי יותר ממאתים וחמשים שנה וחשב שכזבי ראוייה לו כי ממואב תבא מלכות בית דוד

ודע כי נשיא שמעון זמרי בן סלוא, הוא שאול בן הכנענית, הוא שלומיאל בן צורישדי, והוא בנו של שמעון שנוולד מדינה בת יעקב. (כי בזמן שעשה שמעון מלחמה עם אנשי שכס הבטיח לדינה שהוא יקח אותה לאשה) והוא נמנה על שבעים הנפש שירדו למצרים, וחי יותר ממאתים וחמשים שנה ובסוף ימיו פרש מנשיאות שבטו והיה רק נשיא בית אב לשמעוני.

והדבר פלא איך אפשר שבנו של "שמעון" הקנאי הגדול, שנלחם על כבוד אחותו והרג את כל אנשי שכס, ילך ויעשה מעשה כזה עם בתו של בלק מלך מואב. אלא דע לך כשהזדמנה לו כזבי בת צור, הרגיש בנפשו תאוה גדולה מאוד מאוד, ואמר לעצמו כנראה היא ראוייה לי משורש נשמתו ואמנם היה בזה מן האמת, כי ממואב תבוא מלכות בית דוד, ובכזבי בת צור שהיתה בתו של בלק, בה היתה טמונה נשמת המשיח, והעבירו את נשמת המשיח לעגלון, ועגלון העביר לרות המואביה וממנה בא המשיח ע"י בועז.

וידוע מה שאמרו חז"ל, כי בשעה שראה בלעם שאין הקב"ה זועם ואינו רוצה לקלל אותם, אמר לבלק - "לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך" וגו' אמר לו אלהיהם של ישראל שונא זמה הוא, ולכן שלח את בנות מואב בכ"ד קישוטין, ויתנו יד לגדול שלהם דהיינו משה ויראו אחרים וילמדו ממעשיו ויעשו מעשה זנות וכך תמשול בהם. הלך בלק ושלח את בנותיו וקשטן כ"ד קישוטין דסט"א, והניח צלם של ע"ז בחיקן כדי שישאל ישתחו לע"ז ויעשו מעשה זנות.

נתלבשה בפינחס נשמת יצחק שהרי פינחס גי' ר"ח גי' יצחק ועשו נתגלגל בזמרי

הקדים שלומיאל בן צורישדי לכזבי וחשק בה ונתן ידו על צוארה והולכה לפני משה ואמר, משה, זאת אסורה או מותרת? אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? והולכה לאהלו. ונתעלמה הלכה ממשה לומר - בת יתרו קודם מתן תורה היתה וגייירתי אותה, ועכשיו ניתנה תורה והיא אסורה. והיה זמן ק"ש והיו קוראים ק"ש כמ"ש בתרגום יונתן. וכשגמרו ק"ש, אמר פינחס, אדוני משה, למדתי ממך כי הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. אמר משה, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא (קורא האגרת הוא יהיה השליח), כי במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. מיד נתלבש פינחס במידת הגבורה ונכנסה בו נשמת יצחק שהרי פינחס גי' ר"ח גי' יצחק ועשו נתגלגל בזמרי. מיד ויקח רומח בידו, ולמה נאמר רמ"ח ולא חרב? אמר כי הוא נסמך בזכות אברהם - גימט' רמ"ח, ובזכות רמ"ח תיבות של ק"ש, ונאמר ברגז רח"ם תזכור, ראה אות מ' פתוחה מסמאל מלאה דם, והיא עיקר הרע של הס"מ שהייתה טסה ברקיע וזה סימן למלאך המות וז"ש בקנאו את קנאתי בתוכם בתוך-מ' ואז חטף את אות מ' זו וחיבר אותה לשמו שהוא גי' ר"ח ונעשה רמ"ח כי אות מ' זו היא סימן לאדם הראשון שנגזר עליו מיתה שנאמר ותקח מפריו ותאכל מ'-פריו שהוא מ' מס"מ והיה ממתין לאותיות ו"ת בזמן שכתוב ות-קח ות-כל ות-תן ות-פקחנה ואז נבנה המות בעולם. וכך היה גם כאן, שראה פינחס כי אותיות מ'ות מרחפות ומשוטטות על ישראל, וחטף אות מ' ממות וחיבר אותה לשמו, כי פינחס גי' ר"ח - גי' יצחק, ונעשה רמ"ח. ואח"כ לקח גם את האות ו' ממו"ת ונעשה רומ"ח גי' רנ"ד, ולבסוף חטף גם אות ת' ממו"ת תרנ"ד שש מאות וחמשים וארבע גי' מרכב"ה שלמ"ה גי' אברהם, יצחק, יעקב, דוד, שהם המרכבה. ואז הלך לפתח אהלו של שלומיאל, מיד עמדו בני שבטו ולא הניחוהו להכנס. אמרו, מה אתה רוצה? אמר להם לעשות כמותו, והרי גדול אני מכם, וכך הניחו לו להכנס ונעץ בהם הרומח והרג אותם.

והנה זמרי בן סלוא חטא עם כזבי בת צור ראש אמות בית אב במדין, ועי"ז נפגמה ונסתלקה אות א' משם אדניי, ובמקומה באה אות מ' והו' מדיין, היינו המ' שהוא מלכות, נעשית כולה דיין בלתי ממותקות, כי אות א' משם אנד"י הוא בחינת שם א'היה הממתק דיניה, כמבואר ממרן האריז"ל בשער הכוונות (דרושי העמידה ד"ה) וז"ל: דהנה

יש ש"ך ניצוצין של דינים היוורדים מז"א אל נוקבא הנקרא אדנ"י, ולכך ש"ך הם בגי' ה"פ די"ן, שהם בחמשה שמות של אדנ"י. ואופן תיקונה הוא, שנמתיק אלו הה"פ די"ן אשר בה, ע"י שרשה שהיא הבינה, כי אין הדין נמתק אלא בשרשו כנווד, וזה ע"י שנמשיך ה' אלפי"ן מן ה' שמות אהי"ה שבבינה, ונמשכים אל ה"פ די"ן שבנוקבא דז"א, ויעשו ה"פ אדנ"י ממותקים, ועי"ז תהיה ראויה לזווג עי"ש.

ומבואר במדרש: הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא. אמרו לו, הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק? מה עשה? עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כזבי. אמר לה השמע לי. אמרה לו, בת מלך אני, וכן צוה לי אבי, לא תשמעי אלא לגדול שבהם. אמר לה אף הוא נשיא שבט ולא עוד אלא שאני גדול ממנו שאני שני לבטן שמעון, והוא לוי שלישי לבטן. תפסה בבלוריתה והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם, זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה. געו כלם בבכיה, והיינו דכתיב "והמה בוכים פתח אהל מועד", וכתיב "וירא פינחס בן אלעזר". מה ראה? אמר רב, ראה מעשה ונזכר הלכה. אמר לו אחי אבי אבא, לא כך לימדתי ברדתך מהר סיני הבעל ארמית קנאין פוגעין בו? אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. ושמואל אמר, ראה "שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה'" (משלי כא' ל'), כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. רבי יצחק אמר, ראה שבא מלאך והשחית בעם. "ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו", מכאן שאין נכנסין בכלי זין לבית המדרש. שלף הברזל שבראש העץ של הרומח, והניח במלבוש שלו. והיה נשען והולך על מקלו וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר, היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון? אמרו, הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס. התירו פרושין את הדבר. אמר רבי יוחנן, ששה נסים נעשו לו, בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו, רבונו של עולם על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל? "ויעמוד פינחס ויפלל" שעשה פלילות עם קונו. בקשו מלאכי השרת לדחפו. אמר להן, הניחו לו, קנאי בן קנאי הוא. משיב חימה בן משיב חימה הוא. התחילו שבטים מבזין אותו. בא הכתוב ויחסו, - "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". אמר לו הקב"ה למשה, הקדם לו שלום שנאמר "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום", וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם.

והטעם שנכנס פינחס והרג לזמרי ולא משה, לפי שפינחס אמר לעשות צרכיו נכנס, אבל משה היו הורגים אותו כי אינו יכול לומר כמו פינחס דהא פירש מן האשה, מן המותר לו אסר עצמו כל שכן זו.

כשהרג פינחס לזמרי, לא שאל בחכמים ולא נמלך במשה, מדעת עצמו בלבד עשה. והיה המעשה הזה של פינחס קשה על כל העם כלו. הנצמדים לבעל פעור אמרו: כך עלה בגורלו של זמרי הנכבד בכל העם, מה יהיה גורלנו? והיו מתיראים מפני עצמם. כל איש בעם מכל השבטים היו מבזים את פינחס על מעשהו. אמרו: ראיתם בן פוטי זה שהרג נשיא מישראל? זקן הנשיאים? אף מקורביו של משה תמהו: מורה הלכה בפני רבו.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הוא, ואינו כהן, כשנמשחו אהרן ובניו לכהונה, הוא לא נמשח בן הכהנים ואינו כהן. עשה פינחס מעשה זה על דעת עצמו ועורר חימה וזעם מכל העם.. אמרו הכל, בדין הוא שפינחס לא נתכהן, שאין בו מדת החסד של אהרן הכהן אבי אביו, ולא ממידתו של אלעזר אביו, מדה זרה נטועה בו, איש ריב ומדנים הוא, מזרע מדין שעל שם המדנים הוא נקרא, הרי יתרו כהן מדין אבי אמו, אין קנאות טהורה לשמים, מהול בה כעס וריב, בדין הוא שלא נתכהן פינחס.

אימתי הוכו כלם בתדהמה גדולה? בשעה שאמר הקב"ה למשה, "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום".

הקב"ה אומר אני בוחן כליות ולב ולפני נגלו כל תעלומות. אני קורא לו פינחס ונותן לו אות משמי. פינחס בן אלעזר אף הוא אינו אלא בן אהרן הכהן וראוי לכהונה מצד אבותיו, וזכה פינחס יותר והוא כאהרן הכהן עצמו, מה אהרן משיב חימה ומכפר על בני ישראל, אף פינחס השיב את חמתי מעל בני ישראל. בקנאו את קנאתי - שלי, ואין בו שמץ של רצון וכעס שלו אלא קנאתי בלבד הוא קינא. לכן אמור, צא ופרסם בכל העם הנני נותן לו את בריתי שלום אין לך בכל הבריתות גדולה כברית השלום שעליה כל העולם עומד, והיתה ברית שלומי לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, כאהרן הכהן ממש שזכה לכהונה מצד עצמו וזכה לזרעו אחריו. תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל, שהציל חמשה עשר רבוא מכם מדין קשה של הרגו איש לאנשיו הנצמדים לבעל פעור.

הנסים שנעשו לפינחס

שנים עשר נסים נעשו לו לפינחס באותו יום.

א. שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פרש, כי נעשו ככלב וכלבתא הקשורים זה עם זה.

ב. שהיה לו לזמרי לצעוק ולקרוא לבני שבטו שיסייעוהו, אך הוא שתק.

ג. שכיון בזכותו של איש ובנקבותה של אשה (שהיו הכל יודעין למה הרגם).

ד. שלא נשמטו מן הרומח.

ה. שבא המלאך והגביה את המשקוף (כדי שיוכל להוציאם ושלא ישתחוהו לע"ז שיש בחיקה).

ו. בא המלאך והשחית בעם (בשבטו של שמעון כדי שיהיו טרודים במגפה).

ז. שהתארך הנצב של הרומח עד שנכנס בשניהם ויצא למעלה.

ח. שנתחזקה זרועו של פינחס (כדי לסבול שניהם שהיו בעלי בשר וכבדים).

ט. שלא נשבר הרומח.

י. שלא ירד מדמם על פינחס כדי שלא יטמא (ונעשה כמו צנור וירד דמם מן הרומח).

י"א. שלא מתו כל עוד היו בידו כדי שלא יטמא (פינחס).

י"ב. שדרך העליון להיות תחתון על הרומח ונעשה נס ונהפך זמרי על כזבי כבשעת מעשה וראום כל ישראל וחייבום מיתה.

והולך אותם בכל מחנה ישראל כדי שיראו וישמעו ולא יזידון עוד. בא וחבטם לפני המקום ואמר לפניו: רבש"ע, על אלה הכלבים יפלו כ"ד אלף מישראל?! והיינו דכתיב ויעמוד פינחס ויפלל, מיד כעס הקב"ה על פינחס ופרחה נשמתו (עי' כל זה בגמרא סנהדרין דף פ"ב ובספרי במדבר פ"ס קל"א). עמדו מלאכי השרת ואמרו: רבש"ע, מי שהוא קנאי בן קנאי ועשית כמה נסים על ידו לישראל, ימות בפתע פתאום? זו מצוה וזה שכרה?!

הוא נהרג על שבא על המדינית, והיא נהרגה בעבור שהסיתה אותו לעבודה זרה

כתב הגאון "החתם סופר" זצ"ל, שכל אחד מהם נהרג על דבר אחר, הוא נהרג על שבא על המדינית אף על פי שהיתה בתולה, אבל לא על עון עבודה זרה מפני שהוא היה אנוס, ולא היתה כוונתו על עבודה זרה לגמרי, אבל היא נהרגה על עון עבודה זרה ולא על עון זנות, מפני שהיתה בתולה והגויים לא נצטוו אלא על אשת איש, ולכן היא נהרגה בעבור שהסיתה אותו לעבודה זרה, אבל ישראל לא כן, כמו שכתוב בפרשת נח ששטף המבול את כל העולם עבור גילוי עריות ואין הבדל בין בתולה או נשואה. אמרו חז"ל, בעון זה בא לעולם אש, גזרות, מלחמות, רעב, יוקר, שנאת חנם בין אדם לחברו, וגם אנדרלמוסא רח"ל, והכתוב אומר אין בן דוד בא עד שתתהפך המלכות למינות, מינות ר"ת: ממזר, נדה, תשמיש, אבל ישראל קדושים נוהרים ומתרחקים מכל נדנוד עבירה ובעבור זה בחר בהם הקב"ה כמו שמצינו.

נתגלגלו ניצוצין מאליהו ז"ל ומנדב ואביהוא בפינחס ועשה מה שעשה

צריך לידע כי בודאי יש במעשה זה של פינחס סודות נסתרים. וזה ראה הקב"ה, שסטרא אחרא לעולם רודף אחר סטרא דטהרה כקוף בתר בני אדם. והס"מ פיתה לאלעזר הכהן שיקח לאשה בת פוטיאל, ומבת פוטיאל יצא פינחס. וכשראה סמא"ל שבת פוטיאל ילדה זכר, שמח סמא"ל שמחה גדולה ואמר בלבו, כשימות אהרן, הרי שיש לי חלק בקדושה. מה עשה הקב"ה, ידע כוונתו של סמא"ל, גזר שהכהנים מבני אהרן שנוולו קודם שנמשח אהרן שלא ישמשו לכהונה. אז חרה לס"מ, איך שלא נמצא פינחס לכהונה שהיה מבת פוטיאל ונתבטלה עצתו. מה עשה סמא"ל, בחרון אפו הלך ופיתה לנדב ואביהוא שיתגאו ושלא יקחו נשים מבנות ישראל באמרו אליהם כי מי ומי מישראל היה ראוי להתחתן עמהם שלא היה כמותם בישראל, ובעטיו של נחש נתפתו ועשו מה שעשו ומתו בעטיו של נחש. והקב"ה רצה לנקום מסמא"ל ע"י פינחס שהיה בן בתו של פוטיאל, והוא הס"מ היה מליץ בעדו והיה מבקש דין מביה"ד העליון למה לא נמשח פינחס לכהונה, וכל כך עמד לפני הבית דין עד שהשיבו לו שיעשו רצונו ושיתנו לו לפינחס ברית כהונת עולם, ואז שמח סטרא אחרא שמחה גדולה והלך ונתן עצה לבלק שילך לבלעם ושיפקירו בנותיהן לישראל כי כבר נגזר שבנות בת אל נכר מותרות, וראייה שפינחס שהיה בן פוטיאל נגזר עליו להיות כהן. מה עשה הקב"ה, גזר שפינחס ינקום נקמתו - נקמת אלהים שהיא השכינה, לכן פינחס היה ראוי לכך ולא אחר, ונתגלגלו ניצוצין מאליהו ז"ל ומנדב ואביהוא בפינחס ועשה מה שעשה. אותיות פינחס במילואו תשי"ג, רוצה לומר "שהשיג" עם רמ"ח ונעשה תתק"ס לוגין שיש במקוה דטהרה, לעומת תתק"ס דסטרא מסאבא. ישמעא"ל סמא"ל עש"ו בגי' תתק"ס, וישראל מנצחים אותם עם שמע ישראל בגי' תתק"ס, עם האותיות והתיבות.

ובתרגום, כד אעיל פינחס בשבטא דשמעון, פרח נשמתיה ואתדביק ביה נשמתין דנדב ואביהוא, והאי נשמה דהוי בפינחס אתדביק ביהושע.
ועוד נאמר ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים. והלא פינחס היה! אלא מלמד כשהיתה רוח הקדש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים.

נתחבר אדנ"י עם אלהים ויצא מן שני השמות הללו קנ"א, וי לאותו הדור שהקנאה יוצאת משניהם, וזהו בקנאו את קנאתי ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

כל אדם שמקנא לקב"ה, לא יוכל מלאך המות לשלוט בו כשאר בני אדם ויתקיים בו שלום.

וכשקם פינחס וקנא, אין לומר שעשה מצוה אחת גדולה בלבד אלא החיה את כל ישראל המחוייבים כליה ח"ו, וזה אמרו "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי". אם כך המחיה נפש אחת, כמה שכר יש לו למי שהחיה את כל ישראל כולם ראוי הוא שלא ישלוט מלאך המות בו. אם כן - "לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום".

אמר הקב"ה למשה, הא פינחס ועבדית עמיה טיבו הנני נותן לו, הא יעביד טיבו עמך תסתלק בפרשה דיליה, שנאמר עלה אל הר העברים.

משה בגי' א"ל שד"י שהוא משלים ליסוד אמת והוא חביב עלינו יותר מלוחות הברית המכוונות כנגד כ"ה. תדע כי הוא האומר לפינחס במצות המקום "הנני נותן לו את בריתי", אלמא ברית שלום מעיקרא של משה הוי בסוד "צדיק מושל ביראת אלהים" (שמואל ב' כג' ג').

פינחס היה בעולם ונשמתו בו - בקיומה היתה, וא"כ איך שייך שיתגלגלו בו נדב ואביהוא

כתוב בזהר הקדוש: רבי שמעון היה יושב ולומד בפרשה זו. בא לפניו רבי אלעזר בנו. אמר לו, נדב ואביהוא מה ענינם שהתגלגלו בפינחס? אם לא היה פינחס בעולם בזמן שמתו, ואחר כך השלים מקומן היה מובן, אבל פינחס היה בעולם ונשמתו בו בקיומה היתה, וא"כ איך שייך שיתגלגלו בו נדב ואביהוא? אמר לו, בני, סוד עליון היה כך, בשעה שהסתלקו מן העולם לא היו נשמרים תחת כנפי הסלע הקדוש. מה הטעם? בגלל שבנים לא היו להם, שהקטינו את דיוקן המלך. וא"כ הרי הם לא היו ראויים לשמש בכהונה גדולה! בשעה שקנא פינחס על ברית הקודש ונכנס בתוך קהל רב, וסלק את הנואפים על חרב לעיני כל ישראל, וכאשר ראה את שבט שמעון - בכמה ציבור גדול באו אליו, פרחה נשמתו ממנו ושתי נשמות שהיו ערומות בלא מקום התקרבו ונכללו כאחת, וחזרה נשמתו כלולה רוח שכלולה בשני רוחין והתחזקו בו וכך נתאפשר להם להיות כהנים גדולים.

"הברית" הייתה של משה ואמר לו הקב"ה תגיד בפיו שאתה מוסר לו ברצון ובלב שלם

וממשיך הוזה"ק: אמר רבי יוסי, נזכרתי שבמקום הזה ראיתי את רבי פינחס בן יאיר, יום אחד היה עומד במקום הזה והיה אומר כך, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן באות י' זעירא, בגלל ששני אלפא ביתא רשומים, אלפא ביתא של אותיות גדולות ואלפא ביתא של אותיות קטנות. אותיות גדולות הן בעולם הבא, ואותיות קטנות בעולם התחתון. י' זעירא סוד של ברית קימת קדושה, כיון שקנא פינחס על ברית זו, ניתוסף לו י' קטנה סוד הברית זו. באותה שעה אמר הקב"ה, מה אעשה עם משה, ברית זו ממשה היתה, וכולה שלו היתה, גנאי לתת אותה לאחר בלא ידיעתו ורצונו של משה, לא יאות דבר זה. התחיל הקב"ה ואמר למשה, משה, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. אמר לו משה, רבנו של עולם, מהו? אמר לו אתה הוא שמסרת עצמך על ישראל שלא יאבדו מן העולם כמה פעמים, והוא השיב את חמתי מעל בני ישראל. אמר משה, מה אתה רוצה ממני, הלא הכל שלך. אמר לו הרי הכלה שלך היא, תגיד לו שתשרי בתוכו. אמר משה, הא בלב שלם תהיה לגביו. אמר ליה תגיד אתה בפיו ותרים קולך, שאתה מוסר לו ברצון ובלב שלם. זה שכתוב הנני נותן לו את בריתי שלום, משה היה אומר הנני נותן לו, ואילו הקב"ה היה לו למימר לכן אמור, אתה תגיד ברצון - הנני נותן לו את בריתי שלום.

"תחת אשר קנא לאלהי"ו" אותיות לאלהי"ו"

ומהיכן רמזו כי נשמת אליהו המלאך באה בגופו של פינחס שקנא לאלהי"ו? זהו שכתוב "תחת אשר קנא לאלהי"ו" אותיות לאלהי"ו. ויכפר על בני ישראל ולא אמר לכפר על בני"ו, כי בכל הדורות עד זמן ביאת המשיח הוא מכפר על בני ישראל. (בעל הטורים) וכשקנא אח"כ פעם נוספת, בזמן אחאב ואמר - עברו בריתך בני ישראל, נגזר עליו, שיבוא וימצא בכל מקום שישראל עושים ברית מילה. ובזכותו ימחה זכרו של עמלק כמ"ש "מחה אמחה את זכר עמלק", אמח"ה נוט' השיב את חמתי מעל, בזכות ששומרים ברית המעור וברית הלשון והעיניים, כמ"ש ומעלה בו מע"ל, נוט' מעור עיניים לשון, וז"ש מע"ל בני ישראל דייקא.

"השיב את חמתי" - הכנים את כל אלה שהיו תחת החמה לתוך הענן שלא ימותו

השיב את חמתי מעל בני ישראל מבואר ע"פ הפסוק (לעיל כ"ה ד') "קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש" - את אלו שעבדו לבעל פעור. ואמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה כ' כ"ג) איך יודעים מי חטא ומי לא חטא? - מהענן, שכולם היו בתוך הענן ואם הענן פלט אותם, זה סימן שחטאו, ומי שלא פלט אותו, סימן שלא חטא. לכן אמר "והוקע אותם נגד השמש" - ומהיכן תדע? אלא אם הענן פלט אותם והשמש היה עליהם סימן שחטאו, וכאן פינחס כיפר על העוון והתפלל על ישראל שלא ימותו במגיפה, וז"א "השיב את חמתי" - הכנים את כל אלה שהיו תחת החמה לתוך הענן שלא ימותו. (דרש יהודה)

נשמות נדב ואביהוא המתים השיב לתוך גופו החי ותיבת "חמתי" הוא מת בתוך חי

יש לרמז, דאיתא בזוהר (כאן דף י"ז ע"א) כי פינחס נעשה אז בן אהרון, כי מרוב פחדו פרחו נשמתו ונכנסו בתוכו נשמות נדב ואביהוא אשר היו משוטטות בעולם. ואם כן בקנאו את קנאת ה' השיב את נשמות נדב ואביהוא לתוך גופו. והנה לא אמר הכתוב הסיר את חמתי אלא "השיב" את "חמתי", האותיות האמצעיות של "חמתי" שהמה "מת" השיב בקנאתו לתוך "חי" שהמה אותיות הקצוות, נשמות נדב ואביהוא המתים השיב לתוך גופו החי ותיבת "חמתי" הוא מת בתוך חי.

פינחס כיפר על בני ישראל ונעשו בבחינת צדיקים

"השיב את חמתי", צריך להבין להיכן השיב? ושמעתי בשם הגאון החסיד מהר"א מוילנא, שאמר על דרך שאמרו חז"ל - צדיקים במותם קרויים חיים, ורשעים אף בחייהם קרויים מתים, שכוונתם שצדיקים במיתתם, אמנם הגוף שבחוץ הוא מת, אבל הנשמה שהיא בפנים היא חיה, והרשעים קרויים מתים גופם מת, אבל גם נשמתם שבפנים היא מתה.

וזה נרמז בתיבת "חמתי", שאותיות חי הן בחוץ ואותיות מת הן בפנים, פינחס כיפר על בני ישראל ונעשו בבחינת צדיקים, ובזה השיב את תיבת חמתי שהשיב את תיבת חמתי לתיבת מחית, ש-חי בתוכו אף כשמת בחוץ, גם לשון מחית הוא לשון חי.

"מחצית" - בתחילתה אות מ' ובסופה אות ת' - אותיות "מת". וסמוך לאות צ' האותיות "חי", אות צ' זו הצדקה כי כשאדם נותן צדקה הוא מרחיק את המוות ומקרב את החיים

הפירוש - השיב את חמתי - הנה אותיות חמתי אותיות מ"ת קרובות זו לזו, ואותיות ח"י רחוקות, וע"י קנאת פנחס שעשה צדקה, השיב את חמתי, כי הכנים אותיות ח"י בתוך המת והרחיק את המות מעל ישראל כמו נתנית הצדקה שישראל נותנים מחצית השקל. "מחצית" - בתחילתה אות מ' ובסופה אות ת' - אותיות "מת". וסמוך לאות צ' האותיות "חי", אות צ' זו הצדקה כי כשאדם נותן צדקה הוא מרחיק את המוות ומקרב את החיים. וז"ש "השיב את חמתי מעל בני ישראל" שהאות מ' ות' היו זו ליד זו כי בתיבת חמתי באמצע יש אותיות מ' ות', ובתחלה ובסוף - האותיות ח' וי', החי רחוק והמת קרוב, והוא השיב את "חמתי" הרחיק את המית וקירב את החיות.

פינחס נתחבא כמה שנים במדברות ורק אח"כ נתגלה כאליהו הנביא

על הפסוק **"לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום"**, אומר רבי יונתן בן עוזיאל [בלשון הקודש] "ואעשה אותו מלאך קיים שיחיה לעולם לבשר על הגאולה באחרית הימים". מבואר מדברי התרגום, שפינחס הוא אליהו, שזכה לעלות חי בסערה השמימה ולהפוך למלאך - והוא אשר עתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה - וכל זאת בזכות שקינא קנאת ה', והרג את זמרי בן סלוא. וכתב רבנו יוסף חיים זצוק"ל שלכן ו' של שלום היא קטועה כי פינחס נתחבא כמה שנים במדברות ורק אח"כ נתגלה כאליהו הנביא.

וכן כתוב במדרש: "אמר רבי שמעון בן לקיש, פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה לפינחס: אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה - אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתידי ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג') "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

פינחס דור שביעי ליעקב אבינו, כשם שהיה חנוך שביעי לאדם הראשון כנגד יום השביעי שהוא שבת

פינחס - הוא אליהו - דור שביעי ליעקב אבינו, יעקב - לוי - קהת - עמרם - אהרן - אלעזר - פינחס, כשם שהיה חנוך שביעי לאדם הראשון, אדם - שת - אנוש - קינן - מהללאל - ירד - חנוך, והם כנגד יום השביעי שהוא שבת מעין העולם הבא, וזכו להיות בני העולם הבא כבר בחייהם.

מסירות הנפש של פינחס זיככה את כל גופו, ויקח רמ"ח איבריו בידו, וזכה לאור הנשמה ולשלימותו רבנו האלשיך הקדוש זצ"ל הביא את דברי חז"ל, ששכרו של פינחס היה - חיים נצחיים, ככתוב: "בריתי היתה אתו, החיים והשלום". והסביר, שאין הכוונה דווקא לחיים נצחיים. אלא שבכל רגע ורגע של חיים יהיו אלו חיים של שלום. והכוונה, לדברי רבותינו על הפסוק "כל הנשמה תהלל יה", שבכל רגע נפשו של האדם מבקשת לצאת מגופו, וכיון שהיא רואה את הקדוש ברוך הוא שמלוא כל הארץ כבודו היא חוזרת לאחוריה. וביארו, כי הנשמה שבאדם רוחנית, חלק אלוה ממעל, ואלו הגוף הוא גשמי, והנשמה חשה בו כבמאסר, ומבקשת לשוב לעולמה הרוחני. אלא שרואה שאפי' השכינה הקדושה שורה בארץ הגשמית, ומבינה שזה תפקידה, להאיר מחשכי הגוף, ומכל מקום, סבלה רב.

אבל כשהאדם מזכך גופו, והופך עצמו באמת משכן לשכינה, אין הנשמה רוצה לעזבו (וכמו שאמרו במדרש שהנשמה מיאנה לעזוב את גופו של משה רבנו) וזה יהיה מצב זיכוכו לעתיד לבוא, שעליו נאמר: "ולא תגעל נפשי אתכם". זהו מצב של שלום בין הגוף לנשמה, אלו החיים, בהם מאירה הנשמה את הגוף ומוצאת בו משכנה. ואמנם כל מצוה מקדשת את האדם בקדושה פרטית, כפי שאנו מברכים אשר קדשנו במצוותיו, אך מסירות הנפש של פינחס זיככה את כל גופו, ויקח רמ"ח (איבריו) בידו, וזכה לאור הנשמה ולשלימותו.

אם יהיה אדם זך ונקי כאדם הראשון קודם שחטא, יתייחס לחיים של שלום

כתב עוד בספר "ליקוטים מפרדס" (דף קנ"ד), נמצא אפילו יחיה האדם אלפי שנים אינם חיים של שלום, כי בכל נשימה רוצה לצאת רוחו, אבל אם יהיה אדם זך ונקי כאדם הראשון קודם שחטא, יתייחס לחיים של שלום, וזה אמרו "הנני נותן לו את בריתי שלום", שלום של חיים וחיים של שלום, וזה שאמר ותקח האיש ותצפנו, לשון הפסוק ביהושע (ב' ד') "ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו", וכתב רש"י שם ומדרש אגדת תנחומא שפינחס וכלב היו, ופינחס עמד לפניו ולא ראו אותו לפי שהיה כמלאך שהוא רוחני ונתכסה מעיניהם, ולולי שהיה זך ונקי לא היה יכול להתכסות, וכשעלה לשמים נזדכך יותר, וזה שכתוב "הנני נותן לו (לבדו) את בריתי שלום", וברית כהונת עולם לו ולזרעו, כנגד שמסר נפשו נתתי לו חיים לבדו, וכנגד מה שכיפר על בני ישראל - ברית כהונת עולם לו ולזרעו.

"הנני נותן לו את בריתי שלום" - שכן המילה "את" היא ראשי תיבות אליהו תשבי, ו"בריתי" היא התורה הקדושה הכוונה היא שאלהו הנביא יעשה שלום בין תלמידי חכמים, המרבים בעולם

עוד ביאור, מדוע זכה פינחס לשכר שכזה "הנני נותן לו את בריתי שלום" וגם להיות אליהו הנביא, שיבשר על הגאולה העתידה באחרית הימים,

ונקדים להביא את דברי חז"ל בגמרא, המכנים כל בעיה שלא נפתרה כ"תיקו". וכוונת חז"ל ש"תיקו" היא ראשי תיבות של "תשבי יתרץ קושיות ובעיות" [תשבי הוא אליהו הנביא, כפי שכתוב (מלכים א', ז') "ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד"].

ביאור נפלא על כך אנו למדים מדברי המקובל האלהי רבי נתן שפירא זצ"ל כפי שכתב בפירושו על 'ספר הגלגולים' וזה לשונו: "נראה לי שאלהו התשבי הוא שיפרש לעתיד לבוא את הקושיות והבעיות שבתורה, ועל ידי כך יגשר בין כל שיטות התלמידי חכמים ויתן שלום ביניהם וזהו שנאמר: "הנני נותן לו את בריתי שלום" - שכן המילה "את" היא ראשי תיבות אליהו תשבי, ו"בריתי" היא התורה הקדושה שנאמר (ירמיה לג'): "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", ו"שלום" - הכוונה היא שאלהו הנביא יעשה שלום בין תלמידי חכמים, המרבים בעולם.

ולכל זה זכה פינחס - אליהו בשביל שאמר למשה רבנו: "לא לימדתנו רבנו, שהבועל ארמית - קנאים פוגעים בו", ומאחר והזכיר הלכה זו למשה רבו, לכן יזכה לעתיד לבוא, שהוא יהיה לפה למשה רבנו, ויפרש ויתרץ את כל הקושיות והאיבעיות שבתורה. ומוסיף אחיו של המהר"ל מפראג: הנה, כתוב בתורה "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" - "הואיל" הם אותיות "אליהו", וכוונת משה רבנו היא, שמי שיש בשמו את האותיות "הואיל", דהיינו אליהו, הוא יבאר לכם את כל הספקות והאיבעיות שבתורה.

גם הרמ"ע מפאנו בספרו "עשרה מאמרות", אומר: הנה, הפסוק בספר מלאכי (ג', כ"ב): "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים", נסמך לפסוק "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" - וזאת, כדי להורות לנו, שכאשר יבוא אליהו הנביא בגאולה הקרובה במהרה בימינו, הוא יפרש ויתרץ את כל הספקות בתורת משה רבנו.

אליהו אותיות לי הוא

אומר המקובל האלהי הגאון בעל "מגלה עמוקות": הנה, כאשר התגלה הקב"ה למשה בסנה ואמר לו "והיה הוא יהיה לך לפה", רמז לו כאן הקדוש ברוך הוא על אליהו הנביא, אשר לעתיד לבוא הוא יהיה לו למשה רבנו, לפה - לתרץ את כל הספקות שבתורה. וכיצד רמז לו את זה?

ויש לומר, שהנה כתוב בסוף פרשת "בשלח": "ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור", ופרש רש"י: שנשבע הקדוש ברוך הוא, שכל זמן שעמלק קיים - אין השם שלם. שכן היה צריך להיות כתוב כי יד על כסא הוי"ה, אלא שבגלל שעמלק קיים, אין השם שלם, וחסרות האותיות "וה" משמו של ה' יתברך, ולכן כתוב "יה".

ובנוסף, גם הכסא אינו שלם, כי חסרה בו האות "א", ולכן כתוב "ויאמר כי יד על כס" ללא האות א', ונמצא שחסרות האותיות "הוא". אולם לעתיד לבוא, בגאולה הקרובה, כאשר ימחה שמו של עמלק, אזי תחזורנה האותיות החסרות - ו"ה וכן האות א' - למקומן, ואז השם "יה" יתמלא ל-הוי"ה, וכן גם כס יתמלא ויהיה ל-כסא, לכן נקרא המבשר על הגאולה העתידה "אליהו" - שכן אליהו הוא אותיות "לי הוא". כלומר, הוא יבשר לנו שכבר יש לנו את האותיות ה"ו ו-א', החסרות משם הוי"ה ומהכסא.

וזהו שרמז הקדוש ברוך הוא למשה רבנו: והיה "הוא" יהיה לך לפה - כלומר, זה שיבשר על האותיות "הוא" שחזרו למקומן, דהיינו אליהו - שהוא אותיות לי הוא, הנה, הוא יהיה לך לפה - לעתיד לבוא, לפרש את כל הספקות והקושיות של התורה.

יסביר שורש נשמת פנחס שהוא אליהו הנביא ושזכה לנשמות נדב ואביהוא וכן לנשמת יוסף הצדיק וכן לנשמת יתרו

להבנת הענין נעתיק בקיצור מש"כ האריז"ל (בשער הגלגלים הקדמה ל"ב), וזהו: כי פינחס בלידתו נתגלגלו בו שתי נשמות, א' משורש נשמת יוסף הצדיק, ב' משורש נשמת יתרו, ושתיהן נעשו נשמה אחת בפינחס, אח"כ כשהרג פינחס את זמרי, וזה שנתעברו בו הנפשות של "נדב ואביהוא", אשר לשניהם יחד היתה נפש אחת, כי הם היו תרי פלגי גופא, וכדי לקשר את הנפש של נדב ואביהוא עם הנפש של פינחס, הוצרכה להתעבר בו נפש חדשה הנקראת "אליהו התשבי" והיא היתה משורש גד, וכדי לקשר את נפש זו של אליהו התשבי החדשה עם נפשות הישנות שהיו בפינחס, הוצרכה עוד להתעבר בו נפש אחת הנקראת גם כן "אליהו", והיא היתה משורש בנימין (הנז' בדברי הימים א, ח, נח, ביחוס שבט בנימין), נמצא שפינחס היה כלול מארבע נפשות, א' נפש עצמו כשנולד משורש יוסף ומשורש יתרו, ב' הנפש של נדב ואביהוא, ג' הנפש של אליהו התשבי משורש גד, ד' הנפש של אליהו משורש בנימין.

ואחר זמן רב (בערך אחר שלש מאות שנה) כשהיה המעשה של בת יפתח הגלעדי, שלא רצה פינחס לילך אצלו להתיר נדרו, ועל ידי זה מתה בת יפתח (כמבואר במ"ר סוף פ' בחקותי), בשביל זה נענש פינחס שנסתלקה ממנו הנפש של נדב ואביהוא (ונתגלגלה בשמואל הנביא), וגם הנפש משורש יתרו שנכנסה בו בלידתו גם כן נסתלקה ממנו, (ונתגלגלה בחיאל בית האלי אשר בנה את יריחו), וגם הנפש של אליהו דשורש בנימין נסתלקה ממנו, (ונתגלגלה באותו אליהו של שבט בנימין הנוכח בדברי הימים ה"ל), והעיקר שנשארו בפינחס היא הנפש של אליהו התשבי משבט גד, לכן אז נשתנה שמו מפינחס לאליהו, וגם מטעם אחר, לפי שכשמת שמואל הנביא חזרה הנפש של נדב ואביהוא להתעבר באליהו, ותיקנם על ידי המעשה של קידוש השם שעשה בהר הכרמל, שנפלו כל העם על פניהם ואמרו "ה' הוא האלהים", כי על ידי זה נמחל לנדב ואביהוא העון שפגמו בשכינה בהקריבם אש זרה, ומאחר שנתקנו, נסתלקו ועלו לצרור בצרור החיים, ונשארו בו רק הנפש של אליהו התשבי משבט גד, וגם מטעם זה נשתנה שמו מפינחס לאליהו, כי אז עיקר נפשו של פינחס היתה הנפש של אליהו התשבי משורש גד, לכן נקרא מאז אליהו הנביא, עד שעלה בסערה השמים (בשנת מ"ז לאלף השלישי, בסוף ימיו של יהושפט מלך יהודה, סדר הדורות), ובחינת נפש זו נשארה צרורה בצרור החיים ולא ירדה עוד לעולם, אלא הנפש של אליהו של שורש בנימין שנתגלגלה באליהו הנוכח בדברי הימים כ"ל, כשנפטר אותו אליהו עלתה נפשו ונתחברה עם נפש של אליהו התשבי, ונפש זו של אליהו דשורש בנימין, היא העולה ויורדת תמיד, ומתגלה לצדיקים לדבר עמהם, ולגלות להם סודות התורה, ועושה להם נסים, וזו הנפש של שבט בנימין תשארו לאליהו התשבי גם לעתיד לבוא. (ע"כ קיצור שה"ג הנ"ל).

"אליהו הנביא זכור לטוב" עולים בגימטריא - ת' שכן אליהו הנביא הוא המכניע והמושל ב-ארבע מאות איש של עשו

וכידוע מנהג ישראל להזכיר במוצש"ק את אליהו הנביא בצרוף המילים "זכור לטוב" 130 פעמים. מקור לדבר שצריך לומר זכור לטוב מצינו בגמרא (ברכות ג'): "בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח". וכן אנו אומרים בברית מילה "זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב".

וצריך להבין, שהרי כשאנו מזכירים את שמותיהם של כל הצדיקים, אנו מוסיפים "זכרונם לברכה", או "זכר צדיק לברכה", או "עליהם השלום" וכדומה, ובמה נשתנה אליהו הנביא, שמוסיפים לשמו דוקא את המילים "זכור לטוב". הטעם הפשטי שהרי אליהו הנביא הוא מלאך ולא שולט בו המוות ולא אומרים עליו השלום או ז"ל אלא זכור לטוב ולברכה.

ועוד אומרים על כך מרן החיד"א וה"מגלה עמוקות" שארבעת המילים "אליהו הנביא זכור לטוב" עולים בגימטריא - ת' [400] שכן אליהו הנביא הוא המכניע והמושל ב-ארבע מאות איש של עשו, שהם ארבע מאות כוחות טומאה של קליפת עשו הרשע, על פי סוד הכתוב "באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו".

ועל פי דבריהם הקדושים של מרן החיד"א והמגלה עמוקות, מבואר לנו גם הטעם, מדוע דוקא אליהו הנביא יבשר לנו את בשורת הגאולה העתידה לבוא - מכיון שגלות זו, שבה אנו נמצאים היא גלות אדום, קליפת עשו הרשע, הנקרא "אדום", ואליהו הנביא זכור לטוב, בגודל קדושתו, יכניע וישבור את כוחו של עשו וארבע מאות איש אשר עמו - כוחות הטומאה של קליפת עשו, והוא יבשר על הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו אמן, "כי עת לחננה כי בא מועד".

בדין הוא שיטול שכרו, דהיינו שהוא יכול כבר עכשיו בעוה"ז

"לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" "בדין הוא שיטול שכרו" מדרש פליאה, ופירושו הוא שאמרו חז"ל "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" - אין שכר מצוות בעולם הזה, כי כמה שישלמו לאדם ואפי' כל ימי חייו, לא יגיע לשכר מצוה אחת, ששכרה אין סוף ושייך רק בעולם שכולו ארוך.

וידוע כי בשעה שפינחס דקר את זמרי באו שבט שמעון להרגו ובאותו רגע פרחו נשמתו, ואומר רבנו האר"י שבאו לו נשמות נדב ואביהוא, ואז אמר לו הקב"ה אתה מקבל את בריתי שלום ותהפוך להיות אליהו ולא תמות לעולם, אלא תחיה חיי נצח, לכן בדין הוא שיטול שכרו, דהיינו שהוא יכול כבר עכשיו בעוה"ז לקחת שכרו, כי שכרו הוא חיי נצח.

והנה רואים שבמילת שלום חסרה האות ו' וכתוב שלים, בגי' 380, שזכה פינחס להעמיד 380 כהנים גדולים, 80 בבית ראשון, ו-300 בבית שני, לכן אמר שלם חסר ו'.

מעשה נורא בבחור שזכה להקבר ע"י המגלה עמוקות

ומכיון שהזכרנו לעיל כמה פעמים איזה פירושים משם הגאון רבי נתן שפירא זצ"ל בעל מגלה עמוקות אביא לפניכם מעשה שהיה עמו. כאשר נפטר החליטו גבאי חברה קדישא שיקברו אותו בבית העלמין של העיר ומפני קדושתו לא יקברו אף אחד על ידו אלא אם כן יסכימו כל גבאי החברה קדישא.

ויהי היום הגיע בחור צעיר מעירו של בעל מגלה עמוקות והתאווה להקבר על ידו, ניגש לגבאי חברה קדישא וכמובן שהם סרבו בתוקף באמרו הקבר הנ"ל שמור רק לאדם גדול וקדוש הראוי להקבר על ידו, אך הצעיר לא ויתר ובלילה בא אל הזקן שבגבאי החברה קדישא ואלף רובל בידו ואמר לו, הנני מוכן לשלם סכום זה רק תן לי המקום הנ"ל, הגבאי הזקן שהגבאי החברה קדישא ואמר ממילא אני היום למעלה מגיל שמונים שנה ועד שימות צעיר זה כבר לא אהיה בין החיים ובינתיים ארויח סכום גדול ואכלכל את שיבתי ובין כה איש לא ידע מזה. אמר לצעיר אני מוכן, נתן הצעיר את הכסף וכתב לו הזקן שטר מכירה מטעם החברה קדישא כי הוא מקנה לו את הקבר ליד בעל המגלה עמוקות, והנה למחרת באופן פתאומי נפטר הצעיר, אך הואיל ואיש לא ידע את העסקה שעשה עם הזקן, והזקן לא חפץ לגלות לאיש מה עשה, קברוהו בקבר אחר בבית העלמין ולא ליד בעל המגלה עמוקות, כלילה בא הצעיר בחלום לזקן ואמר לו אני דורש ממך בתוקף שתעביר אותי לקבר שקניתי ליד בעל המגלה עמוקות, אך הזקן אמר חלומות שוא ידברו ולא עשה דבר, למחרת נגלה אליו שוב הצעיר בחלום ואיים עליו שאם לא יעביר אותו רעה תהיה אחריתו, הזקן נבהל מאד ובצר לו פנה לרב העיר, הרב הזדעזע מאד על המעשה החמור ונוף בו קשות, וכשנודע לו שגנב הזקן את הכסף בשבילו

הכריחו להחזיר את הכסף לקופת החברה קדישא ואמר לו אם יבוא אליך עוד הפעם בחלום תאמר לו שיבוא יחד אתך לדין תורה אצלי.

בלילה כשבא אליו הצעיר עוד הפעם בחלום, אמר לו הזקן שהרב מזמין את שנינו לדין תורה אצלו, למחרת הכינו בבית הרב פרגוד מיוחד ששם ירד המת והגיע הגבאי הזקן כולו רועד מפחד, כאשר הרגיש הרב שהפרגוד זו הבין שהנפטר הגיע לדין תורה ומיד פתח ואמר לנפטר בבקשה תשמיע את טענותיך, הצעיר גולל באורך את כל הסיפור ודרש בתוקף שיעבירו אותו ליד קברו של בעל המגלה עמוקות, הרב שאל את הזקן מה יש לך לענות, והזקן השיב בבכיה אני יודע שחטאתי עויתי ופשעתי ותאות הממון העבירה אותי על דעתי אבל עשיתי תשובה ואת הכסף החזרתי לקופת החברה קדישא, ולעצם טענתו להקבר ליד בעל המגלה עמוקות זה לא שייך בכלל, משום שאף אחד אינו מכיר אותו ורק אדם קדוש יוכל להקבר שם, אך הצעיר בשלו אינו מוכן לוותר אני שלמתי אלף רובל קיבלתי שטר קנין מחברה קדישא ואני דורש להקבר שם.

מששמוע הרב את שני הצדדים פסק כי הצעיר צודק אך הואיל ואין אנו מסוגלים לקבור על יד הקדוש בעל המגלה עמוקות בחרו צעיר שאיננו מוכר לכן אם הוא חושב שהוא ראוי להקבר על ידו ילך ויגלגל עצמו לבדו מקברו בו קבור היום לקבר שקנה על יד בעל מגלה עמוקות, וכך נסתיים הדין תורה. למחרת בבוקר הלכו הרב וגבאי החברה קדישא ומצאו שהקבר שהיה קבור בו הצעיר ריק ואילו הקבר שליד בעל מגלה עמוקות מלא, אז הבינו שכנראה היה ראוי הנפטר הזה להקבר על יד הרב הקדוש, הקימו החברה קדישא מצבה על קברו אך לא ידעו מה לכתוב עליה שכן הצעיר היה אלמוני, אז הוחלט לכתוב על מצבתו רק שלש מילים והן: "יגיד עליו רעו", ובפנקס הקהילה כתוב את כל המעשה הנ"ל.

כמו שהוא בן אלעזר בן אהרן, כי הוא כלול מנשמת נדב ואביהוא, שהם בני אהרן

כתב בספר "שני לוחות הברית" אות ב' ועל זה בא הרמז ענין פינחס, ודרשו רז"ל פינחס הוא אליהו כי הש"י ישלח לנו את אליהו הנביא לפני בא יום ה', ויונתן תרגם בפסוק (שמות ד' יג') שלח נא ביד תשלח, על ידי פינחס כי הוא מוכן לשליחות של עתיד, כי פינחס הוא אליהו, ויש להתבונן מאין הוציא יונתן בן עוזיאל דבר זה מהפסוק.

ונראה לומר כי מצא רמז בתיבת נא שהיא מיותרת, אלא רומז למה שכתב הזוהר בפרשה זו על פסוק, "זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו" (איוב ד' ז') וזה לשונו: רבי שמעון הוה יתיב ולעי בפרשתא דא וכו'.

היוצא מדברי הזוה"ק הרי פינחס הוא נקי ולא נאבד, והוא נתעבר מן נשמות נדב ואביהוא, וכן נ"א ראשי תיבות נדב אביהו, ובזה נתקנו אלו שני הישרים ולא נכחדו, על כן כתיב תמיד פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ותמיד תמצא כשמייחסו אחר אלעזר מייחסו עד אהרן הכהן, כי כמו שהוא בן אלעזר בן אהרן, כי הוא כלול מנשמת נדב ואביהוא, שהם בני אהרן, לכך תמיד כשמייחסם ומזכיר בני אהרן, מזכיר כן נדב ואביהוא, ולפום ריהטא קשה, הלא מה שעבר עבר, וכבר מתו ולמה מזכירם, אלא משום הנ"ל שנתעברו בפינחס, וזהו הענין שפינחס זכה לכהונה בעצם, ולא כמו שסוברים שהכהונה נתנה לו בשכר במעשה שעשה, אלא הענין הוא בעצם שנתכהן מכח מעשה זה, כי מאחר שנתעבר מנשמת נדב ואביהוא שהם כהנים משוחים, נמצא הוא בעצם כהן, וזהו שאמר (במדבר כה' יג') "והיתה לו", וקשה ותהיה לו היה לו לומר, אלא והיתה כבר, דהיינו נדב ואביהוא, וזהו סוד היחס שיחסו הכתוב אחר אהרן.

ודעת רבותינו ז"ל כי פינחס הוא אליהו למדנו ממה שאמרו במציעא (קיד' א') אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו דהוי קאי בבית הקברות של עכו"ם, אמר ליה לאו כהנא את, כלומר היה תמה עליו על שלא נזהר בטומאת אהל, ואמר לו אין העכו"ם מטמאים באהל אלא ישראל, לכך מצינו (מלכים א' יז') שנשתטח על בן הצרפתית המת לפי שהיה גוי.

ואמנם התוס' (מציעא קיד' ב' ד"ה אמר) כתבו, שהיה ברור לו שיחייהו ולכך היה מותר משום פקוח נפש, ע"כ.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן כיון שרואין זה את זה בכהונתן תהיה לו כהונת עולם

בספר תורת החיד"א למרן החיד"א, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, על דרך כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן תלמיד חכם, שוב אין התורה פוסקת מזרעו, וכן כאן, כיון שרואין זה את זה בכהונתן תהיה לו כהונת עולם. (רבי וידאל הצרפתי).

"הֲנִי נָתַן לְךָ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (כה, יב)

המילה שלום היא נוטריקון שלא למות

על דרך הפשט הבטיחו בברית שלום שלא יפחד מאחי זמרי שלא ינקום נקמתו, ומה יהיה שכרו, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, שתהיה לו הכהונה נצחית.

ועל דרך המדרש הנני נותן לו את בריתי שלום, וא"ו דשלום קטיעא, ללמדך שאין הברית לכהן אלא כשהוא שלם בלי מום, אבל אם חסר פסול, כן דרשו בקידושין (סו' ב') וכן מצאו במסורת וא"ו דשלום זעירי.

ושמעתי שהמלה שלום היא נוטריקון **שלא למות**, וזה מחזק קבלת רבותינו ז"ל כי פינחס הוא אליהו, וכן מצינו בעצמו שאמר (מלכים א' יט') "קח את נפשי ממני כי לא טוב אנכי מאבותי", כלומר מאבותי שמתו, ומפני שמאס חיי העולם הזה נתן לו חיי העולם הבא ועלה בסערה השמימה, ויתכן לומר כי על שם סופו שנסתלק וחזר אלהי נקרא אליהו, שהוא כולל שני שמות דין ורחמים, אל הוא הדין והוא הברית, יו"ד ה"א וא"ו, הוא הרחמים והוא השלום, והנה הוא כלול מכח הדין והרחמים, וזהו בריתי שלום, ולכך העניש לשר החמשים וחמשים מכת הדין, והחיה המת מכח הרחמים, ועוד רמז בחשבון שמו פי שנים בשם המיוחד.

אליהו בגימטריא נ"ב ושם הוי"ה ב"ה ב' פעמים גימטריא נ"ב וכתב מהר"א ורומז שבעבורו נתיחדו שתי המידות. ובפינחס יש ארבע פעמים אליהו.

ו' קטיעא הם אותיות י' ו' שאלו הב' אותיות יהיו חסרים מעשו שונא שלום שהיה ראוי להקרא עשוי ולקח יעקב מתחילה האות י' ולעתיד לבא יקח הו' במהרה בימינו, אמן

כתב ה"מגלה עמוקות" האות ו' של שלום קטועה, דיעקב לקח מעשיו את האות י' דעשו נקרא עשו משום שהיה נגמר בשערות. וא"כ היה צריך לקרותו עשוי.

ויעקב נקרא על שם שנאחו בעקב עשו וא"כ היה צריך לקרותו עקב.

ומה פשר השינוי?

אלא, יעקב לקח מעשיו את האות י' וזהו "וידו אוחזת בעקב עשו" עקב זה סוף וידו של יעקב אחזה באות י' של עשוי ולכן נקרא יעקב והוא עשו.

ולמה לקח את האות י' אלא משום שיעקב קיבל את החודשים ניסן, אייר, סיוון. ועשו - תמוז, אב, אלול. ואלול נרמז באות י' (עין שם איך נרמז) והיות ואלול זה חודש של תשובה לכן יעקב לקח לו את האות י' ונשאר לעשו אחיזה בתמוז ואב ולכן מלכות אדום שבאו מעשו החריבו את בתי המקדש וכו' בחודשים אלול.

ו**כתב** ה"אגרא דכלה" דלעתיד לבוא יעקב יקח לעשו גם את האות ו' וישאר עש. שנאמר "ובני עשו עש יאכלם" (ישעיה נט).

ו**הנה** אמרו חז"ל, דיעקב חמש פעמים נקרא יעקוב מלא (עם אות ו) כמו הפס' "וזכרתי את ברית יעקוב". ואליהו נכתב חמש פעמים חסר ו' אליה.

ו**הטעם** שיעקב נטל אות משמו הוא משום - ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו. (רש"י ויקרא כו).

ולמה יעקב לקח מאליהו דווקא את האות ו' כיון שלעתיד לבוא כך יהיה שיעקב יקח מעשו גם את האות ו' משום דעשו גימ' 376 ושלום גימ' 376 ועשו שונא את השלום. דהרי עשו שונא ליעקב ואין אף פעם ביניהם שלום.

ו**הנה** פנחס שהוא אליהו בקנאותו קנאת הברית נותן לו השלום והאות ו' קטועה לרמז שיקח ממנו יעקב את האות ו' למשכון.

ו**הנה** ו' קטיעא הם אותיות י' ו' שאלו הב' אותיות יהיו חסרים מעשו שונא שלום שהיה ראוי להקרא עשוי ולקח יעקב מתחילה האות י' ולעתיד לבא יקח הו' במהרה בימינו, אמן.

הוא"ו קטיע לרמזו על הקטיע שנעשה באמצע הימים בזמן שנעלם

פירש הרי"ח הטוב נראה בס"ד טעם לוא"ו דשלום קטיעא, מצאתי כתוב במפרשים ז"ל דפינחס קודם זמן דוד הע"ה נתעלם מן העין והלך ושכן לבדו מתבודד במדברות ובמערות במקום שאין בני אדם מצויים, ועוסק בתורה לבדו, ואחר כך בסוף ימיו של אחיה השילוני ע"ה נתגלה ובא אצל ישראל וקרא עצמו בשם אליהו ולא קרא עצמו בשם פינחס, והעולם לא היו מכירים אותו שהוא פינחס, כי לא היו בזמן הקודם. אך בודאי אחיה השילוני היה מכיר אותו,

וגם בודאי דהנביאים וגדולי החכמים הכירו אותו שהוא פינחס ולא גילו דבר, והיו כל העולם מכירים אותו בשם אליהו התשבי מתושבי גלעד, כי בשם זה נגלה לעולם, ואחר כך עשה כמה שנים בעולם הזה ועלה השמים ככתוב במלכים, כך מצאתי בכתובת הרב המקובל מהר"ר ששון מרדכי שכתב זה בשם המפרשים ולא זכר מקום הדברים האלה. ולפי הדברים האלה מובן הטעם מ"ש השלום בוא"ו קטיעא, דארז"ל השלום הזה שכתוב כאן הוא החיים הנצחיים שניתנו לו, דכתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום, ואלו החיים שמכנה אותם כאן בשם שלום היו מקוטעים, כי באמת נתעלם מן בני אדם כמה שחשבו שנפקד, ואחר כך בא בדמות אדם חדש וקרא עצמו אליהו, ומזה עלה לשמים, לכן נכתב הוא"ו קטיע לרמוז על הקטיע שנעשה באמצע הימים בזמן שנעלם.

כח ברכתו של המהרש"א

בקהילת אוסטראה העניה, רכש אחד העשירים את הזכות להנחת אבן הפנה לבית מדרש המקומי וכיבד בה את המהרש"א, בתום מעמד הנחת אבן הפנה ניגש המהרש"א לעשיר ואמר לו כל מה שתדרוש ממני אתן לך כתמורה על הכיבוד שהענקת לי. אמר לו העשיר רצוני בבן שיהיה גדול בתורה כמו רבנו. אמר לו המהרש"א ביכולתי למלא את בקשתך, אך דע לך כי אם יולד לך בן כזה, תפטרו אתה ואשתך מן העולם מיד לאחר לידתו. לאחר התייעצות קצרה הסכימו העשיר ואשתו לתנאי הרב, בן יפה עינים נולד לעשיר ואשתו, אשר השיבו נשמתם תקופה קצרה לאחר מכן, המהרש"א הכניס את הילד תחת חסותו גידלו באהבה עד גיל הנשואין, טרם פטירתו כינס המהרש"א את פרנסי העיר ואמר להם לאחר פטירתי תמנו את האברך הזה כרבה של אוסטראה.

חודשים חלפו אך בני העיר עדיין השתוממו על צואת רבם שלא ראו בו גדלות מיוחדת, עד ליום בו נפטר אחד מעשירי הקהילה בני העיר השתתפו בהמוניהם בהלוויה, אך הרב בושש לבא, לאחר לחץ גדול הופיע הרב ללוויה, כשהגיע סמוך למיטה, רכן הרב לעבר המת, ומול עיני מאות המלוים הרים את הטלית מעל הנפטר והנה אין שום גופה רק גזרי עצים מונחים על המיטה, במקום גופתו של המת, הרב הרעים בקולו ראו נא כיצד אתם נראים המזיקים חוטפים את כל מתיכם, ושמים במקומם גזרי עצים, לאיזה דרגה הגעתם, לאחר מכן הניף את ידו וגופת המת חזרה לפתע למיטה, עתה אפשר להמשיך את הלוויה, אמר הרב, בעוד הנוכחים מסומרים למקומם מעוצם גדולתו של הרב החדש, שירד לעולם בכח ברכתו של המהרש"א ושאב את כוחו ממנו.

"הֲנִי נָתַן לְךָ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וְהִיְתָה לְךָ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, יב-יג)

"ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית" (כה, יד)

לא די היה לזמרי שנהרג ע"י פינחס, אלא שכל בני ישראל ראוהו בבושתו

מדוע כפלה התורה את דבריה "המכה - אשר הכה". די היה להכתב "ושם איש ישראל אשר הכה"?

ומתרץ ה"בן איש חי" בספרו "עוד יוסף חי" על פי משל, לגנב שחדר לבית פרטי, צדו עיניו בכתונת יקרה ומיוחדת. נמלך בדעתו, כיצד יוציא את הכתונת לרשות הרבים מבלי שיבחניו בו העוברים ושבים. מיד הבזיק בראשו רעיון, יפשוט את בגדיו, וילבש את הכתונת ומעליה ילבש בחזרה את בגדיו וכך יצא לרשות הרבים, מבלי שאיש יבחין בה. וממחשבה למעשה פשט את בגדיו, אלא שרבות מחשבות בלב איש, טרם הספיק הגנב לעטות על גופו את הכתונת היקרה, ובעל הבית נכנס לביתו ומצא את הגנב, ומיד הזמין שוטרים. השוטרים, תפסו את הגנב כפי שהוא, והובילוהו כשהוא אינו לבוש ברחובות העיר לבית המשפט.

נמצא שעונשו של הגנב כפול, לא די שלא הצליח בגניבתו ואף ייענש על כך. אלא בנוסף לכך, הוא ספג ביזיונות מהולכי הדרכים כשראוהו ללא בגדים ברחובות העיר. אף בענין זמרי, ידוע שעשה הקב"ה עשרה נסים לפינחס, ואחד מהם שהחיה את זמרי במשך כל אותו זמן שסובב עימו במחנה, כדי שלא יטמא פינחס בטומאת המת.

נמצא שלא די היה לזמרי שנהרג ע"י פינחס, אלא שכל בני ישראל ומתוכם אף תלמידיו בני שבטו ראוהו בבושתו, ואותה בושה שהייתה לו לזמרי קשה היא אף מהמוות. על פי זה יובן דקדוק לשון הפסוק "ושם איש ישראל המכה; אשר הכה", בכפליים לקה זמרי, גם נאבד מן העולם וגם התבזה לעיני בני ישראל.

שתי מתנות קיבל פנחס אחת שיבשר הגאולה לעתיד ועוד שבאותה שעה שהכהנים מברכים הוא עת רצון בכל העולמות ומתברכים עליונים ותחתונים

קודם אמר "הנני נותן לך את בריתי שלום", ואח"כ אמר "והיתה לך ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם" - לא רק לו אלא גם לזרעו, ולמה קיבל את שתי הברכות האלה. אלא אומרים רבותינו כי פינחס הוא אליהו והוא עתיד לבשרנו

בסוף הימים על הגאולה ויהיה שלום בעולם (יונתן בן עוזיאל שמות ר י"ח), וכאן התורה נותנת לו שני מיני שכר, שכר אחד "תחת אשר קנא לאלהיו" - שהראה שאכפת לו מהכבוד של ה', קיבל ע"ז שכר של "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" - שהוא יביא שלום בעולם לסוף הימים כשיבשר על הגאולה ויתקיים הפסוק (זכריה י"ד ט') "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" [ואמרו במדרש (ויקרא רבה פרשה ט' ט') גדול שלום כשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר (ישעיה נ"ב ז') "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום"], וכמו שהוא פרסם כבוד שמים "הנני נותן לו" - מיוחד לו שיתפרסם על ידו כבוד שמים.

וקיבל שכר שני, על שכיפר על בני ישראל וכמ"ש "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי", וע"ז נאמר "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" - שגם הכהן מברך את ישראל ומכפר עליהם בכל פעם שמברך וזה ניתן לו ולזרעו [עי' זוהר (במדבר רפ קמ"ז). שבאותה שעה שהכהנים מברכים הוא עת רצון בכל העולמות ומתברכים עליונים ותחתונים ואין דין בכלום], וזה מתן שכר כפול שהקב"ה נתן לו על שני הדברים שעשה - "תחת אשר קנא לאלהיו" ו"יכפר על בני ישראל".

"וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר" (כה, יט - כו, א)

ומה בהמה שאין בה דעת הואיל ובאה תקלה על ידה תיהרג, אלו המדינים שהכשילו את בני על אחת כמה וכמה

מפני מה פסוק זה מופרד, להודיע כי פרשת צרור את המדינים לא היתה אלא לאחר זמן שנאמר בפרשת מטות נקום את נקמת בני ישראל מאת המדינים, ולמה נאמרה פרשה זו בכאן לפי שהיתה מגפה ונפלו כ"ד אלף מישראל, אמר הקב"ה בני יפלו מן המחטיאים והם לא יפלו וכתוב (ויקרא כ' טו) "ואת הבהמה תהרוגו" ומה בהמה שאין בה דעת הואיל ובאה תקלה על ידה תיהרג, אלו המדינים שהכשילו את בני על אחת כמה וכמה, לכך נאמר צרור את המדינים.

"חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי" (כו, ה)

הטיל אות ה' מצד זה ואות י' מצד השני לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וקדושים הם

כתב רש"י: "הקב"ה הטיל אות ה' מצד זה ואות י' מצד השני לומר "מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וקדושים הם" והקשה בס' "מעיינה של תורה" בשם "הכלי יקר", הרי שמו של הקב"ה בעצמו הוא אות י' קודם אות ה'. ומדוע כשהטיל את האותיות י'-ה' במשפחות הטיל להיפך, קודם את האות ה' ואח"כ אות י'. אלא ידוע שאיש ואשה ישכינה שרויה בניהם, כי באיש יש אות י' ובאשה אות ה' ואם זכו וחיים בקדושה ובטהרה הרי שכינה שרויה בניהם. והנה הנשים היו צנועות יותר מן האנשים, כמו שאמרו על שלומית בת דברי - "אחת הייתה ופרסמה הכתוב" שמע מינה, שכל הנשים היו קדושות. ואילו אצל האנשים נאמר "בוכים למשפחותיהם", שהיו בוכים על שנאסרו עליהם העריות. לכן הקב"ה נתן את אות ה' של האשה בתחילה, ואות י' של האיש בסוף - לומר שהנשים היו צנועות יותר מן האנשים.

כאן קבור יהודי בחור, צדיק יותר מיוסף הצדיק

פעם אחת היתה מלחמה בין רוסיה להונגריה ובאותם הזמנים היו לוקחים גם את היהודים לצבא, ויהודי הונגריה הנלחמים כנגד רוסיה באו ביום השלישי למדבר גדול וראו מצבה גבוהה כתובה למעלה בכתב אשורי: כאן קבור אחד יהודי בחור, צדיק יותר מיוסף הצדיק, והתפלאו שראו את זה, סביב המצבה היה חקוק באותיות אשוריות כל אותו מעשה וזה תארו: זה הבחור היה משרת לפני עשיר גדול נוצרי בביתו והיה נאמן לאדוניו בכל דבריו, לאדונו היתה בת יחידה יפת תאר בגיל עשרים ושתים שנה, וגם הבחור היה בגיל זה והבחורה היתה אוהבת את הבחור והיתה מפתה אותו בכל יום כדיבורים רעים שאם יבוא אליה תעשיר אותו ויהיה אחד מהמכובדים, והיתה מלכה את יצרו בדבריה, והבחור הזה לא היה מטה אוזן, הבחורה הרשעה איימה עליו באמרה אם לא יעשה רצונה הוא יהיה בסכנה, אך הוא לא ענה לה מאומה, ולא ידע הבחור איך לברוח מאותו הגהינם, כי היה לו חוזה עם אדונו לכמה שנים שיעבוד והוא עני ואיפה ילך באופן שהיה סובל, והנה יום אחד אבי הבחורה היה בתוך הפרדס, והיא חשבה שאביה נסע, תפסה את הבחור בתוך חדרה ואמרה לו הגיעה העת, הבחור רצה לברוח אך היא תפסה אותו בערפו ונשכה אותו בכל כחה ומרב כעסה מצצה את דמו ונפלה ומתה, לא הספיק הבחור לברוח והנה אדונו בא ומצא את בתו היחידה מתה ובפיה מלא דם והוא גם כן פצוע שאל ממנו מה היה כאן, והבחור היה מוכרח לדבר את האמת וכששמע אדונו את זה, אמר לו לבחור כי הגיע העת והקץ שלו, ולכן אם יש לך מה לצוות ומה לעשות תגיד לי ואני אעשה אחר מותך, הבחור בקש

ממנו זמן כמה רגעים כדי לכתוב את המעשה, וכשיבואו החברה קדישא לקבור אותו ימסור להם המכתב, וכן היה שלאחר שכתב את המעשה, לקח אותו אדונו בתור נקמה וחתך אותו לחתיכות דקות וכל זה היה סביב המצבה.

"וַיִּבְנֵי פְלֹאא אֱלִיאָב" (כו, ח)

אדם שהולך עם אבינו שבשמים אין לו מה לפחד

מובא בספרים הקדושים "ובני פלוא" מלשון מכוסה ומופלא מלשון 'במופלא ממך', שאף כשאני רואים תיכף את חסדי וניסי השי"ת, ו'החושך יכסה ארצם' - ואני רואים איזו טובה יש בהנהגת הקב"ה עמהם, מ"מ הם מאמינים, שהכל מ"אלי-אב", כלומר מאלוקינו - אבינו שבשמים.

אחד מגדולי וחשובי חסידי ליובאוויטש סיפר מעשה שראה בעיניו בשהותו ב'סיביר', וכך הווה מעשה, אחד מגויי המקום טיפס על הר גבוה מאד ותקע יתד של ברזל בראש ההר, לאחר מכן קשר בו חבל גדול וארוך מאד, משם פנה ועלה על הר שני הסמוך גם שם תקע בפסגת ההר יתד ברזל, וקשר בו את קצהו השני של החבל, והנה, בין ההרים הייתה בקעה עמוקה מאד. שאל הגוי את הקהל, האם ברצונכם לראות כשאני עובר ומהלך על החבל מהר אחד לשני, ויענו כל העם יחדיו, אין רצוננו להתעסק היום ב'מצוות ליקוט עצמות', כי בוודאי תיפול תיכף ומיד אל התהום הפעורה תחתך, אך למרבה הפלא עבר האיש בין ההרים כשהוא נשאר חי וקיים, ויהי ממחרת הודיע הגוי שכמעשהו אתמול יעשה גם היום לעבור מהר להר על ידי החבל, אך האנשים הפצירו בו שלא יסכן את חייו שוב, דלאו בכל יומא מתרחש ניסא, אולם ההוא גברא אטם אזנו משמוע, וטיפס שוב לראש ההר ועבר על החבל בהצלחה מהר להר, בגמרו שאל את הקהל האם מאמינים אתם שאוכל לעבור על החבל בשלישית, ויענו כל הקהל לא 'מאמינים' אנו, אלא 'להדיא' ראינו שבידך עשות כן. הוסיף הגוי לשאול, האם מאמינים אתם שביכולתי לעבור על החבל הדק ו'עגלה' ביד, ויענו כל הקהל פה אחד, אם יכולת עבור עד עתה ודאי שלא תפריע לך העגלה, הוסיף הגוי לשאול האם יש מי מביניכם שיסכים לשבת בתוך העגלה כאשר אגרור אותה על החבל, אך בזה כבר לא היה מי שהסכים לסכן חייו.

אחר כמה רגעים ראו את האיש מהלך על החבל עם עגלה ובתוכה יושב לו ילד בניחותא בלא שום פחד, וכך עבר מהר אחד למשנהו, והיו אנשים תמהים 'מי הוא זה ואיזה הוא' הילד שהסכים להסתכן כך, משיירד הקיפו הקהל את הילד ו'חקרוהו' כיצד לא אחזו חיל ורעדה לשבת באותה עגלה התלויה בין שמים לארץ, הסביר הילד, הרי האיש שעבר עמי על החבל הוא אבי בכבודו ובעצמו... כאומר, אין לך שלוות הנפש גדולה יותר משייבת הבן בתוככי עגלתו של אביו, ואם אבי ציוה עלי לשבת בעגלה הייתי סמוך ובטוח שאינו מסכן אותי כלל.

סיים החסיד ואמר, מסיפור זה למדתי, כי כך צריכה להיות אמונתו ובטחונו של היהודי, כהוא ינוקא שסמך על אביו בידעו ש'אב' אינו מזיק לבנו, ותמיד רחמי האב על הבן להיטיב לו כל הימים, והוזכר זאת - אשריו וטוב לו הן ביושבו בביתו בהרחבה, והן בגלותו בסיביר, כי מדגיש תמיד בעצמו כ'יושב בעגלתו של אביו', והמנהיג הוא הבורא בכבודו ובעצמו.

דרוש לימי בין המצרים

רמז לחרבן הבית אצל אדה"ר

מובא במדרש (ב"ר י"ט ט'), כי כבר בימי אדה"ר, נגזר שיחרב ביהמ"ק. "ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה", והרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ומה שואל היכן אתה? אלא פירושו איך הָיִיתָ, איך נהיית ונשתנית לרעה, אתמול היית "לְדַעְתִּי", פירוש היית הולך בדרכי ונמשך אחרי, ועתה לאחר שחטאת אתה נמשך לדעתו של נחש. אתמול-מסוף העולם ועד סופו היתה קומתך, ועתה אתה מתחבא בתוך עץ הגן כיון שנגדעה קומתך, ע"כ.

לעבדה ולשמרה

ובזוה"ק מפרש שאמר לו הקב"ה איכ"ה, איה-כ"ה, היכן היא כה שהיא השכינה שהיא היתה עטרה לראשך ואתה היית מרכבה אליה, היכן היא, הרי שמתי אותך בג"ע לעבדה ולשמרה-ה, לעבוד את ה' שהיא השכינה ברמ"ח מ"ע,

ולשמור את הה' בשם"ה מצוות לא תעשה, וא"כ היכן היא הה', שהיא השכינה הקדושה, להיכן סילקת אותה ופשעת בה, הורדת את השכינה הקדושה לתוך הקליפות!

שילוח בניי כשילוח אדה"ר מג"ע

עוד שם במדרש, אמר ר' אבהו בשם ר' חנינא, כתיב והמה כאדם עברו ברית, שם בגדו ב'. המה-עם ישראל, כמו אדה"ר, בגדו ב'. אמר הקב"ה, מה אדה"ר הכנסתיו לג"ע וציויתיו ועבר על ציווי, ודנתי אותו בשילוחין, ששלחתי אותו אל מקום גלותו כדי לכפר על חטאו, כמש"כ וישלחוהו ה' אלהים וכו', וכן דנתי אותו בגרושין, שגרשתי אותו מג"ע, כמש"כ, ויגרש את האדם, כי לאחר החטא אין הוא ראוי להיות שם, וקוננתי עליו איכה, כלומר, איך נהפכת מטוב לרע.

אף בני ישראל כך, הכנסתים לא"י וציויתים על מצוות התורה, ועברו על הציווי, כמש"כ, "וכל ישראל עברו תורתך", ודנתי אותם בשילוחין לגלות בארצות אחרות, פרס בכל מצרים וכו', וכן דנתי אותם בגרושין וגרשתי אותם מא"י, וקוננתי עליהם איכה ישבה בדד.

הראת לדעת, כי ה-"אִיכָה" ישבה בדד, נמשך מן האִיכָה של אדה"ר.

סוד איסור אכילת גיד הנשה

וכן נרמזת כל הגלות והחרבן ביעקב אבינו ע"ה שהוא שורש כל בני ישראל, והוא גלגול אדה"ר כמו שכותב הזוה"ק (ח"א דף ק"ע) על הפסוק: "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", וזת"ד: וגיד הנשה, אסור אפי' בהנאה, ואפילו לתת אותו לכלב אסור. ומדוע נקרא שמו גיד הנשה, גיד דאיהו מנשה לבני נשא מפולחנא דמאריהון, פי' שהוא משכח מבני אדם את עבודת ה"ת, כי מי שאוכל גיד הנשה, מטביע בלבו לסור מאחרי ה', "ותמן הוא יצר הרע רביע", ושם יצה"ר רובין, ולכן הוא מטמטם ומשכח.

קיום המצוות חיוזק לאיברים וגידים של אדם

וכיון שהמלאך נאבק עם יעקב, לא מצא מקום בגופו שיוכל להתגבר עליו, כיון שיעקב אבינו קידש את כל אבריו, שכולם עבדו את השי"ת, ולא עבר עבירה אפי' באחד מהם ח"ו, וכל אבריו גופו היו עוזרים לו כי כולם היו חזקים, כי כל איבר וגיד באדם הוא כנגד אחד מתרי"ג מצוות שבתורה, וע"י קיום המצוות השייכים לכל אבר ואבר כנודע, נותנים כח וחוזק לאותו אבר שכנגדו ואין אחד מהם נחלש, וכן לכל אבר ואבר ולכל גיד וגיד יש מלאך הממונה עליו, ולכן לא מצא המלאך ס"מ שום מקום לאחוז ביעקב אבינו וכו"ל. מה עשה המלאך, "ויגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה", ומפרש הזוה"ק, דהיינו, ב"זיניה"-ביצה"ר דאיהו זיניה ואתריה" בזיניה-במינו, ביצה"ר שהוא מינו, ושם מקומו, בגיד הנשה כי הוא מלאך הממונה על גיד הנשה. ואומר רשב"י, "ומתמן אתי יצה"ר על בני נשא", משם מגיד הנשה בא ומתפשט יצה"ר על כל העולם, ולכן אמרה התורה "לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", וכמו שאמרו החברים, שכל אבריו של האדם רמוזים למעלה, אם אבריו טובים שקיים בהם מצוות בטוב טעם ודעת, הם טובים, כלומר ממשיך עליהם האדם "טוב", ואם ח"ו רע, ממשיך עליהם רע.

כנגד רמ"ח איברים יש רמ"ח מלאכים

וכמו כן, כל אבר ואבר מבדלי החיים שאוכל האדם הרי הוא, מחזק את האבר שכנגדו באדם האוכלו, וכן כל אבר שמקיים בו מצוות, מחזק אבר שכנגדו בעולם העליון להמשיך לו כח וחיות. וכן ח"ו להיפך, מחזק אבר של הקלי" ח"ו. וזהו שאומר הזוה"ק: ודאי גיד הנשה מחזק את יצה"ר, "דהוא זיניה". ובני ישראל לא יאכלו אותו, שהם אינם ממינו, אבל שאר אומות העולם יאכלו אותו, כי הוא ממין המלאך שלהם שהוא סמא"ל כדי שיתחזקו בו. (וממשיך הזוה"ק:) לפי שיש באדם רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מ"ע, שהם ניתנו לנו לעשות אותם ולקיימם. וכנגד רמ"ח מלאכים שהשכינה מתלבשת בהם, ושם של המלאכים כשם רבונם.

גיד הנשה כנגד מלאך ס"מ וזימו יום ת"ב

ויש באדם שס"ה גידים - וכנגדם שס"ה מצוות ל"ת, ועל כל גיד יש מלאך ממונה, ועל גיד הנשה ממונה סמא"ל, ולכן בגיד הנשה יכול לשלוט, וכן מכוונות השס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה ימי השנה. ותשעה באב הוא כנגד הס"מ, שגם הוא שולט על אחד משס"ה ימים, ולפיכך אמרה התורה "לא יאכלו בניי את גיד הנשה" "א"ת" לרבות תשעה באב, כי "את"-אותיות א"ב ת'שעה, שלא אוכלים בו ולא שותים בו, לפי שהוא כנגד גיד הנשה וכנגד הס"מ, וא"כ לא רק שאסור לאכול את גיד הנשה אלא ג"כ אסור לאכול ולשתות ביום שכנגדו, וזה בא לרבות א"ת.

רמז להנ"ל אצל יעקב אבינו

ומשום זה, ראה הקב"ה לרמוז ולהודיע ליעקב אבינו על העתיד להיות, וז"ש ויאבק איש עמו, בכל יומי שתא ובכל שייפין דיעקב, ולא מצא מקום אחיזה רק בגיד הנשה, ובזה מיד נחלש כחו של יעקב, וביומי השנה מצא את יום תשעה באב שבו יש לו אחיזה ח"ו, שבו נתחזק הס"מ, ולכן ביום הזה נגזר עלינו במדבר שלא נכנס לארץ ישראל, ונחרב בית המקדש, וכל מאן דאכיל בתשעה באב כאילו אכיל גיד הנשה.

רמז התעניות בגיד הנשה

וכידוע שכאן רמוזים כל הצומות שיש בשנה. כי הנשה בהיפוך האותיות הוא השנ"ה, כלומר במשך השנה לא יאכלו בנ"י א"ת ג"ד ג"ג בתשרי, י"י בטבת, ג"ד-ג"י י"ז, והוא שבעה עשר בתמוז, א"ת א"ב ת'שעה שזה תשעה באב, וכן ר"ת תענית אסתר.

עם ישראל לעולם עומדים איתן

"כל רודפיה השיגוה בין המצרים", בדרך כלל כאשר האדם יושב במנוחה ובלא דאגות, ויש לו שפע בכל מה שהוא צריך, לא קשה לו להיות ישר והגון. אמנם כשהוא מלא דאגות וסובל צרות, ונרדף מכל הצדדים ואין לו שקט נפשי, אז הוא נסיון קשה להשאיר ישר והגון. וזה שנאמר על ישראל כל רודפיה "השיגוה" בין המצרים, כלומר, רוחו גדולתו ועצמתו של עם ישראל יכולים רודפיהם להשיג ולדעת דוקא כשישראל נמצאים בין המצרים, בצרות, בראותם שגם אז נשארים דבוקים בה' ואדרבה מתקרבים יותר להי"ת.

ימים אלו ימי תשובה וחיזוק לשכינה

ימי בין המצרים הם קדושים מאד, והם כ"א יום כמנין שם אהי"ה שהוא בבניה שהיא עולם התשובה. והתשובה בימים האלו מסוגלת, כי המלך נמצא עמנו, כמו שכתוב עמו אנכי בצרה. וזה פירוש הגמרא (קידושין כו ע"א) קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. ומאימתי הויה חזקה? מכי דיש אמצרי. רמז לימי בין המצרים שהם מסוגלים לקנות ולהשיג את השכינה, שהיא רומזת לקרקע ונקראת ארץ קדושה, נקנית בכסף - בכסופין, בשטר - זו התורה, ובחזקה - מכי דיש אמצרי, דיי"ש ע"י שם שד"י, אמצרי, רמז לימי בין המצרים.

השעות של ימים אלו

ימי בין המצרים יש בהם 528 שעות. כי כ"ב יום כפול כ"ד שעות = 528, כמנין מפת"ח, והם כמנין הפרקים של המשניות. כי משנה אותיות נשמה, שע"י המשנה זוכים לנשמה, וע"י לימוד המשנה מתקבצים כל הגלויות, ואז זוכים לצאת מן השאול של הגלות והצרות, ורמז לזה כי משנ"ה ר"ת העלית מן שאול נפשי. נוציא מהם ג' שבתות ור"ח ס"ה 96 שעות. ועוד שש שעות של תשעה באב אחר חצות, סך הכל 102 שעות. נוריד ממפת"ח 102 ישאר 426 כמנין תו"ך. רמז למה שכתוב "הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים"-אותיות מַצְרִים, כלומר שהקב"ה נמצא עמנו בימים אלו של בין המצרים, כמ"ש עמו אנכי בצרה. וראה זה פלא, כי י"ג ימים ראשונים של ימי בין המצרים, שהם משבעה עשר בתמוז עד ר"ח אב, באו לכפר על מה שפגמו בחטא העגל, וט' ימים דחודש אב, לכפר על מה שפגמו במרגלים, הנה עג"ל ג' 103, ומרגלים ג' 323, ושניהם יחד עולים 426 כמס' תו"ך, שבאלו הימים בוכים על חרבן הבית. וז"ש הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים, רמז לימי בין המַצְרִים אותיות מצרים. וז"ש יחזקאל הנביא ואני בתו"ך הגולה, ו' ואני רומז להקב"ה ו"אני" היא השכינה "בתוך" שעות של ימי בין המצרים.

פתחו לי פתח

ואם ניקח אות "א" דאהי"ה ונשים אותו בתוך גולה תהיה גאולה, וצריך עתה לדעת קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי וכו', פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח וכו', כי הפתח צריך להיות יציב שלא יסגר, וכמו שעושים בצינור פלדה שלא יסגר מעולם, כי חיי האדם תלויים בשער הזה, משל לאדם שהיה רעב מאד, עוד מעט ואיננו, לפתע ראה אולם גדול רחב ידיים, אשר מחלונותיו רואים שפע עצום של מאכלים-מינים ממינים שונים, חפש פתח להכנס, אבל הדלת נעולה, רץ והביא צרור גדול של מפתחות ונסה אחד ועוד אחד עד תומם ולא הצליח, חשב ליקח פצירה ולסדר מפתח להתאימו למנעול, אבל אין לו פצירה, וכך נשאר מחוץ לפתח. וז"ש הקב"ה פתחו לי פתח, תתעוררו, אבל עונה כנסת ישראל, אני ישנה, אין בכחי לפתוח את הדלת לבקוע את הלב.

התיקון בימים אלו: פה אזנים עינים

בג' שבתות אלו תקנו חז"ל לקרוא ג' הפטרות: א. דברי ירמיהו בן חלקיהו - מטות. ב. שמעו דבר ה' בית יעקב - מסעי. ג. חזון ישעיה בן אמוץ - דברים.

ורמזו לנו חכמים בזה להתחזק בג' דברים הקשורים לעבודת ה' והם: א. דברי ירמיהו - שמירת הפה, כפי שאמר ירמיה-לא ידעתי דבר, וכמש"כ ל"פום" צערא אגרא, כלומר על דבורי פיו של האדם תלוי צערו, אם מדבר לשון הרע ורכילות, צערא. ואם ד"ת, אגרא, השכר הגדול. וכן מה שאמרו רבותינו - כל עמל אדם ל"פיהו". וכן ראינו שעל ידי המעשה של דבורו של בר קמצא נחרב ביהמ"ק.

ב. שמעו דבר ה' - האזנים, לא לשמוע בזיון ת"ח, לשון הרע, שירי חולין וכו', אלא רק דברי תורה.

ג. חזון ישעיה - עיניים - להזהר מאד מראות אסורות, כמו המעשה באותו סומא שקרא לבניו קודם מיתתו, ואמר להם, אני רואה את כולכם, אלא שכל ימי אע"פ הייתי פיקח עשיתי עצמי סומא, כדי לא לפגום בעיניים, וזו הצוואה שלי אליכם.

פנחס הוא אליהו מבשר הגאולה

על פי רוב חלה פרשת פנחס בימי בין המצרים, ובפרשה זו מופיע כל עניני החגים, נמצא בספרים הקדושים שלעתיד בבא הגאולה, אז שבעה עשר בתמוז יהיה יום ראשון של החג, ות"ב יהיה יום אחרון של החג, וכל הימים בינתיים יהיו חול המועד.

ועוד שבמיוחד בימים אלו יש ציווי מחז"ל להתאבל על חורבן בית המקדש וגלות השכינה, ולהתפלל על בנין בית המקדש השלישי, וקיבוץ נדחי ישראל על ידי משיח בן דוד.

ונפלא הדבר מה שאמרו חז"ל, שבכוונה סבב הקב"ה שפרשת 'פינחס' תחול תמיד בתחילת ימי בין המצרים, כדי לחזק אותנו דוקא בימים אלה, שהנה עוד מעט נזכה להתגלות הגדולה של פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא זכור לטוב, ועתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה, כפי שכתוב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא..." ודבר בעתו מה טוב להרחיב הדיבור על פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא.

על הכתוב "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום", אומר רבי יונתן בן עוזיאל [בלשון הקודש] "ואעשה אותו מלאך קיים שיחיה לעולם לבשר על הגאולה באחרית הימים". מבואר מדברי התרגום, שפנחס הוא אליהו, שזכה לעלות חי בסערה השמימה ולהפוך למלאך - והוא אשר עתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה - וכל זאת בזכות שקינא קנאת ה', והרג זמרי בן סלוא, שחטא עם כזבי בת צור המדינית.

וכך גם כתוב במדרש: "אמר רבי שמעון בן לקיש, פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה לפינחס: אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה - אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג') "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

ימי דין וצריך לעשות תשובה

וכן מביא הוזה"ק (ח"ב דף י"ב): ותצפנהו ג' ירחים - אלו הם שלשה חדשים שדין קשה שורה בעולם, ומה הם - תמוז אב טבת - שכידוע בחודש טבת הגלה נבוכדנצר את יכניה מלך יהודה, ואתו "החרש והמסגר", שהם רוב גדולי העיר וחכמיה.

תשובה / כל דור שלא נבנה כאילו נחרב בימיו

הנה, מהמאמרים הנ"ל אנחנו רואים כי הזמנים הללו הם ימים קשים מאז ומתמיד, שיש בהם דין על ישראל ח"ו. וגם עתה בזמן הגלות והחרבן, חייב האדם להתענות ולצום מתוך הכנה גדולה, והעיקר הוא החזרה בתשובה, להבין ולזכור כי זה עיקר הצום, לעורר הלבבות, ולפתוח דרכי התשובה, כי ע"י מעשינו הרעים גרמנו את כל אותן הצרות, ובזכרון דברים אלו נשוב בתשובה להטיב את מעשינו (לשון הרמב"ם הלכות תענית). כי כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החרבנו, כי יש לנו כח לחזור בתשובה, ולתקן עוונותינו, ולבקש על הגאולה ועל השכינה, ומיד נזכה לגאולה. וכיון שאיננו עושים כן, הרי אנחנו משהים את הקץ, ונחשב כאילו אנחנו גרמנו את החרבן.

פי' חרבן וגלות ע"פ הסוד

ועתה שים לבך למה שאומר לך בשם רבותינו המקובלים, כי חרבן פירושו הריסת קומת הקדושה, כביכול, חור - ב"ן, חור בשם ב"ן, שהיא השכינה הקדושה. וגלות, פירושו יציאת הקדושה לתוך הקליפות.

שורש הגלות והחורבן

וכל החרבן והגלות - כבר נרמזו באדה"ר כמו שאמרנו, והחרבן של אדה"ר, היה במיעוט קומתו, כמו שאומרת הגמרא (חגיגה י"ב), אמר רב יהודה אמר רב: אדה"ר מסוף העולם ועד סופו היה, שנאמר, "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים". כיון שסרח, הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו, שנאמר, "ותשת עלי כפך", וכידוע שגם כל העולמות כולם נתמעטו כתוצאה מחטא אדה"ר.

בשילוח אדה"ר מג"ע נשתלחה גם השכינה

וגירוש אדה"ר מגן עדן הוא שורש הגלות, כי יחד עם אדה"ר נתגרשה השכינה הקדושה, כמש"כ הזוה"ק ח"א נג: וז"ל: "ויגרש את האדם". אמר ר"א לא ידענא מאן עביד תרוכין למאן. אי הקב"ה עבד תרוכין לאדם, אי לא. פי' אם הקב"ה גירש את האדה"ר או לא, כי מפשט הכתוב משמע, שהקב"ה גירשו כמש"כ וישלחו ה' אלהים מג"ע, הרי גירוש האדם אמורים. א"כ למה כתב עוד פעם ויגרש את האדם, [מתרץ הזוה"ק], אבל מלה את הפוך [פי' שהיה צריך לכתוב "ויגרש האדם את" אבל מלת א"ת נתהפכה, כדי להעלים את הסוד] "ויגרש את, פי' את דייקא" שהיא השכינה הכלולה מא' - ת', כ"ב אתוון. [שגירש ח"ו את הא"ת שהיא השכינה, ומסר אותה לחיצונים, ואת מקומה לקחה הס"א]. "ומאן גירש את, שהיא השכינה, האדם, האדם ודאי גירש את" [אדה"ר בעוונותיו הוא זה שגרם לגרש ולהפריד את השכינה מדודה-מהקב"ה], ובגין דא כתיב, וישלחו ה' אלהים מג"ע, ומפרש - אמאי וישלחו [מדוע נשתלח מג"ע] בגין דגירש אדם, את, כדקאמרן.

"איכה" איך ה' ישבה בדד מאותיות יה"ו דהויה

"איכה ישבה בדד" ירמיה הנביא מקונן על חרבן ביהמ"ק שבחטאינו נפרדה אות ה' משם הו"ו"ה ב"ה, "איכה" איך ה' ישבה בדד מאותיות יה"ו דהויה, כלומר שהשכינה שהיא אות ה' בגלות ואינה ביחוד עם ז"א והרי כל העולמות לא נבראו אלא בשבילה שהיא השכינה, והיא המשפיעה לעם ישראל.

איכה, איך קלקלת ופגמת באות ה' שהיא השכינה הקדושה

ועוד פירוש איכה כלומר איך ה' נדה והלכה מאותיות י"ה, והרי שמתי אותך בגן עדן לעבדה ולשמרה לעבוד את ה' שהיא השכינה, ולשמור את ה', וזה נעשה ע"י קיום התרי"ג מצוות, דהיינו לעבוד אותך ברמ"ח מצוות עשה ולשמור עצמו משם"ה לא תעשה, ולכן אחר שחטא צעק אליו הקב"ה - איכה, איך קלקלת ופגמת באות ה' שהיא השכינה הקדושה, והורדת את העולם הגשמי לשפל המדרגה, כי האדם צריך לעבוד את ה' גם בעניני העולם הזה אפי' באכילה ושתיה שתהיה אכילתו לשם שמים כדי שיוכל להתפלל ללמוד וכו', וזה הוא שכתוב ה' בדד ינחנו בד"ד - ר"ת בכל דרכיך דעהו. וכיון שעם ישראל לא שמרו המצוות כדבעי יפגמו באות ה' שהיא השכינה כלומר הפרידו אות ה' דהו"ו"ה ב"ה מאות ו' ולכן לכפר על אות ה' שהיא השכינה, ה' דברים ארעו לאבותינו בי"ז בתמוז וה' בתשעה באב.

קימה בחצות

ולכן צריך להתעורר בתשובה ולקום כל יום בחצות או בשעות שקודם עלות השחר, ולומר בחשק גדול ברכות השחר, ואח"כ לעשות וידוי על כל עוונותיו, ואח"כ ישב על הקרקע ויאמר תיקון חצות בבכי ובתחנונים ויבקש על צער השכינה וצער הצדיקים ועל בני ביהמ"ק.

בזכות הלימוד מחצות לילה מתקיים העולם

וראה לשון הזוה"ק (פ' אחרי דף ס"ח ע"א): דבעי בר-נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל לילה לאשתדלא בפולחניה עד דיתער צפרא ויתמשך עליה חוטא דחסד, דתניא זכאה חולקיה דהווא בר נש דרחימותא דא רחים ליה לקב"ה, והני זכאי קשוט דמרחמין ליה לקב"ה הכי, עלמא מתקיימא בגינהון, ושלטין על כל גזרין קשין דלעילא ותתא, בגין דיתקיים עלמא בגינהון.

הגאולה הראשונה היתה בחצות לילה. והגאולה העתידה תהיה ע"י הזכות הגדולה של קימת חצות

ונודע כי הגאולה הראשונה היתה בחצות לילה כמ"ש כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים. והגאולה העתידה תהיה ע"י הזכות הגדולה של קימת חצות, ואז תהיה בחי' "אני", שהיא השכינה, יוצאת בתוך מצרים, בתוך ימי בין המצרים, שהם הימים של הגלות הקשה, שאומות העולם צרים לנו ומענים אותנו, וכן יש צרות של מחלות קשות ותאוונות דרכים וכו', והגאולה מכל זה הוא ע"י קימת חצות ולימוד הזוה"ק כי בזה נותנים כח ועזר לשכינה.

זכות הלומד לשמה בלילה

ומובא בספר עץ החיים ח"ב לר' חיים מוולוז'ין, שאמר הגאון מוילנא, כי מי שיזכה ללמוד שעתיים שלש בלילה לשמה "מוחלין לו כל עוונותיו", וסיפר כי רוחו של מלמד אחד נכנסה בתוך בחור אחד בוילנא, וצווח הבחור שיבואו אצלו מגדולי וילנא ולא ימות, ובקש הרוח מהנער שיחלק עבורו ח"י זהובים כי מפני זה אינו יכול לבא לג"ע, והנער היה מכיר את המלמד בחייו, וישאלהו הנער אודות המעשה המגונה בגלוי עריות הידוע לו, מה נעשה בכך בדינו בשמים, והשיב מה שלמדתי ב' ג' שעות בלילה לשמה מחלו לי על זה, זולת עבירות שבין אדם לחברו. הראת לדעת כמה היא מעלת הלימוד בחצות הלילה לשמה שהוא בעיקר לימוד הזוה"ק וסודות התורה.

ובתחנונים אובלים

ולכן צריכים אנחנו לחזור בתשובה שלימה, ולבכות ולבקש על השכינה, ועל ביהמ"ק, ועל צערם של הצדיקים, ועל צערו של משיח, ולכן תקנו לומר בכל לילה תיקון חצות כמו שכתוב בזוה"ק (פ' בשלח דף נה): כל בר נש דבכי וארים קליה על חרבן ביתיה דקב"ה, וכי למה דכתיב לבתר "יחדיו ירננו", וכי למחמי ליה בחדוותא בשוב ה' ציון.

ובפרשת שמות (זוה"ק דף י"ב), א"ר יצחק: פורקנא לא תליא אלא בבכי וכו' כיון דיכלון אינון דמעין דבכיה דישראל, יפקון מגלותיה, הה"ד בבכי יבואו ובתחנונים אובלים. וכשם שלא התגלה יוסף לאחיו אלא בבכיה כמש"כ ויתן את קולו בבכי, כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר, בבכי יבואו ובתחנונים אובלים.

ועיין בסידור הרש"ש זיע"א (היר"א ח"א 121) וז"ל: אח"כ לפי שכבר נגמרו המוחין וכו', להשכינה הקדושה רחל ירדה לבריאיה, וליכנס בין הקלי' ללקוט ולהוציא משם אותם הנשמות והניצוצות שנפלו בעוונותינו הרבים בקלי', והיא בוכה וצועקת בקול מר על גירוש וגלותה, ועל חרבן בית מקדשה ועל נפילתה ופרידתה מדודה ז"א מעולם האצילות, והיא צועקת ובוכה מבחוץ אל דודה לאמר, אל דמי לו, אל יחרש ואל ישקוט. לקול דעתה יעלנה מבור שאון, אל מקומה באצילות, היא מבחוץ וז"א מבפנים צועק ושואג על בת זוגו שנטרדה ונפלה לבריאיה. עוונותינו ועוונות אבותינו גרמו לכל זה, כביכול ניתן לקלי' רשות לינק. כמש"כ בע"ח, כי בלילה קול כרוזא נפיק בקול רם ליתן להם רשות לדינים לינק, ובאים ומתגברים, ונפקין תרין ציפראן שהם מוחין דנוק' דאצילות דקליפה. ועולים ויונקים מב' דדי בהמה דנוק' קדישא דז"א באצילות. ואחר שיונקים כל צרכם, מתגבר כחם ורוצים עוד לעלות ולינק מכל אורך זו"ן דאצילות. ואז ברחמיו משתמטי רגליהו בנוקבא דתהומא רבא ונלכדים באותו מקום ואינם עולים עוד. הנה מלשון זה תחזה גודל צער השכינה, ועד כמה חייבים אנחנו להשתתף בצערה.

ולפיכך:

א. צריך האדם להצטער ולבכות ולהשתתף בצער דקוב"ה ושכינתיה.

ב. ללמוד ואפי' רק לגרום בזוהר הקדוש כל יום לפחות כמו חצי שעה, כמ"ש "בדא יפקון מגלותא ברחמי".

ג. לקיים מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, לדאוג לחבריו להתפלל עליהם ולעזור להם ככל שאפשר.

ד. להחזיר בתשובה את הסובבים אותו, להוציא יקר מזולל, ולפרסם שמו של מלך מלכי המלכים בכל העולם.

ה. לקרוא בכל יום סדר פטום הקטורת וסדר הקרבנות. שע"ז מברר הניצוצות ומקרב הגאולה.

ו. לשמור שבת כהלכתה (ולזה מוכרח שילמד היטב כל ההלכות), כמ"ש שאם משמרין שתי שבתות מיד נגאלין.

ז. להתפלל להקב"ה על הגאולה.

ובא לציון גואל בב"א

ילקוט מדרשים על חורבן בית המקדש

תקופת בית המקדש הראשון

בשנת 480 לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בנה שלמה המלך את בית המקדש הראשון. שבע שנים נמשכה בניית המקדש, ובכל השנים הללו לא חלה אף אחד מעבדי שלמה הבונים את הבית. לא נשברו כלי המלאכה, וגם לא אבד שום דבר.

כשנשלמה כל המלאכה, והבית עמד על תלו, כינס שלמה את כל העם לבית המקדש בירח האיתנים - הוא חדש תשרי, לחגוג יחד ברב עם את שמחת חונת הבית. ברגע נשגב וחגיגי זה, קם שלמה המלך, ובהתרגשות רבה ברך את כל קהל ישראל: "יהי ה' אלהנו עמנו כאשר היה עם אבותינו... למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים".

לאחר חונת בית המקדש, נראה ה' אל שלמה המלך בחלום ואמר לו: "שמעתי את תפלתך ואת תחנונתך... ואתה אם תלך לפני... בתם לבב ובישר... והקימותי את כסא ממלכתך על ישראל לעולם..." אך אם אתם ובניכם לא תשמרו מצוותי וחוקותי לעבד אלהים אחרים, כי אז: "והכרתי את ישראל מעל פני האדמה", וגם הבית הזה יחרב ו"כל עבר עליו ישם ושרק" וישאלו: "על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת" ולבית הזה.

ואמנם, בתקופת שלמה, כשהעם שמר בקפידה על מצוות ה' - זכה ישראל לתקופת זהר של שלווה והשקט, מלכות שלמה נכונה בידו, והעם ישב "איש תחת גפנו ותחת תאנתו".

אך בני ישראל סרו מדרך ה' והלכו אחרי האלילים, וכבר בימי רחבעם בנו של שלמה נקרעה המלוכה מבית דוד. עשרה שבטים משבטי ישראל המליכו עליהם את ירבעם בן נבט והקימו את מלכות ישראל, שמרכזה היה בשומרון. לעמתם, שבטי יהודה ובנימין קבלו עליהם למלך את רחבעם בן שלמה, תחת מלכות יהודה, שמרכזה היה בירושלים. **מאז** היתה המלוכה בישראל מחלקת לשתי ממלכות, והיתה ביניהן יריבות קשה, שהגיעה לעתים עד למלחמת אחים. **למרבה הצרה** המשיכו לחטוא גם בני יהודה וגם בני עשרת השבטים. הם עבדו לאלילים, הקימו במות ומזבחות על כל גבעה ותחת כל עץ רענן, והלכו בדרכי הגויים. אבל ה' לא העניש אותם מייד. במשך כמאה שנה שלח את נביאיו, והם הוכיחו את העם ונסו להחזירו בתשובה, אך בלא הועיל. הם לא שבו מדרכם, אלא המשיכו לעשות ככל תועבות הגויים.

בעיקר הרבו לחטוא בני מלכות ישראל, עד שנתמלאה סאתם. אז שלח ה' את שלמנאסר מלך אשור אל שומרון, והוא הגלה את עשרת השבטים ואת מלכם הושע בן אלה אל ארץ אשור, ועד היום הזה אין איש יודע את מקומם המדויק.

בארץ ישראל נשארו רק בני שבט יהודה. באותה תקופה מלך חזקיהו מלך יהודה, אשר עשה הישר בעיני ה', ככל אשר עשה דוד המלך. הוא חיזק והעמיק את לימוד התורה בעם ואת קיום המצוות. הוא אף הסיר את הבמות ושבר את המזבחות אשר העם עבדו להם. כך החזיר חזקיהו את דורו בתשובה.

אך עם מותו של חזקיהו, עת עלה למלוכה מנשה בנו, חזר שוב העם לסורו. בעקר הגדיל מנשה לעשות הרע בעיני ה'. הוא שוב בנה את הבמות והמזבחות לבעל ולאשרה. ובתוך חצרות בית ה' בנה מזבחות לכל צבא השמים. את פסל האשרה שם בתוך בית המקדש, וגם חידש את עבודת המולך. בימיו נשפך גם דם רב של אנשים נקיים וחפים מפשע.

תועבותיו של מנשה הגדישו את הסאה גם בממלכת יהודה. אז שלח ה' את הנביאים נחום וחבקוק, והם ניבאו את אחריתו של ירושלים ומלכות יהודה: "כה אמר ה' אלקי ישראל, הנני מביא רעה על ירושלים ויהודה... ונשיתי על ירושלים את קו שמרון... ומחיתי את ירושלים כאשר ימחה את הצלחת... ונשיתי את שארית נחלתי. ונתתם ביד אויביהם".

בנבואה קשה זו, הזהירו הנביאים את העם, אך בלא הועיל. גם בנו של מנשה, "אמון", הלך בדרכי אביו, ועמו חטא כל העם.

אמנם לאחר מות אמו, עלה יאשיהו למלוך ביהודה, והוא עשה הישר בעיני ה', ואף ביער ונתן את כל המצבות והאשרות.

אך באותה שעה כבר נגזרה הגזרה, ולא שב ה' מחרון אפו הגדול, אשר חרה אפו ביהודה, על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה בתעבותיו.

אך ליאשיהו אמר ה': "ען רך לבבך, ותכנע מפני ה'... ונאספת אל קברתיך בשלום... ולא תראינה עיניך בכל הרעה..." ואמנם, כל עוד חי יאשיהו, לא החלה הפרענות, ובזכות צדקתו ישבה יהודה לבטח ובית המקדש עדין עמד על מכונו. ורק עם מותו של יאשיהו החלו להופיע הסימנים הראשונים לחרבן יהודה וירושלים.

המלך יהויקים וסופו המר

לאחר מות יאשיהו, שהיה המלך הצדיק האחרון במלכי בית יהודה, עלה על כסאו יהואחז בנו. אך הוא, כמלכי יהודה הקודמים, עשה הרע בעיני ה' ועבד גם הוא לאלילים. בימיו עלה פרעה מלך מצרים לרבלה, ושם אסר את יהואחז ולקח אותו למצרים. במקומו מינה את אליקים בן יאשיהו למלך ביהודה, והסב את שמו מאליקים ליהויקים. המלך יהויקים עשה גם הוא הרע בעיני ה', וחטא בכל החטאים של מנשה, אמו ויהואחז. אז שלח ה' את ירמיהו הנביא, בראשית ממלכת יהויקים, להזהיר את יהויקים, ולהתרות בו על חטאיו. ירמיהו פחד לבוא אליו, שכן היה יהויקים ידוע בגאווה ובאכזריותו, וחשש ירמיהו שמא ימיתוהו המלך. אך הקב"ה הבטיח לירמיהו, שלא יאנה לו רע:

"לך אל יהויקים", אמר ה', ואני אהיה אתך ושמרתיך בכל אשר תלך.

בא ירמיהו הנביא אל יהויקים, ואמר לו דברי נבואה קשים: "כה אמר ה' הנני מביא אל יהודה, ואל כל יושבי ירושלים את כל הרעה אשר דברתי עליהם".

כששמע המלך יהויקים את דברי ירמיהו פרץ בצחוק גדול, וקרא בלגלוג אל ירמיהו ואל כל העם הנוכחים בחצר המלך: "מה יוכל לעשות ה' בנו? האם יקח מאתנו את שמשו הזורחת לנו יום יום? ואם יקח, מה בכך? הרי יש לנו אוצרות זהב רבים. יאיר לנו הזהב את החשך".

"אך הכסף והזהב גם הם שיכים לה" - העירו למלך שרים אחדים, "הרי נאמר: לי הכסף ולי הזהב, נאום ה'".

"לא כן", קרא יהויקים בלעג, "הכסף והזהב כבר נתנו לנו, כי רק השמים לה", והארץ ומלוואה כבר נתן לבני אדם".

"אך ראה נא, המלך, צרה קרובה", קרא ירמיהו במר נפשו, "עתיד מלך בבל לבוא לירושלים ולכבוש אותה".

"לא יוכל לעשות כן", צחק יהויקים, "חומות העיר חזקות ובצורות".

"אך הוא יפיל אותן", זעק ירמיהו.

"אם כך, נבנה חומת ברזל מסביב לירושלים", צעק יהויקים בכעס גובר והולך. "וגם נחפור תעלה מסביב לחומה, ונמלא אותה מים: ואם גם זה לא יועיל, נוסיף חומה שלישית, חומת אש. ובראות האויב כל זאת, יעזוב בחרפה לארצו".

"ועתה, ירמיהו, כלך לך מפה מיד, בטרם אכלה כך את זעמי. לך מיד, ולא, מרה תהיה אחריתך".

כך צעק יהויקים בחמת זעם, וגרש את ירמיהו מעל פניו.

אך ירמיהו המשיך להנבא על ירושלים, על אפו ועל חמתו של יהויקים. אז צוה יהויקים, בשנה הרביעית למלכותו, לאסור את ירמיהו בבית הכלא. כך, קיוה, שיפסיק ירמיהו להתנבא נבואות שאינן לרוחו.

ישב ירמיהו בבית הכלא, וברוך בן נריה תלמידו היה יושב לידו מחוץ לסורגי הברזל, ולומד אתו תורה.

והנה היה שוב דבר ה' אל ירמיהו בבית כלאו, וכה אמר לו: "קח לך מגלת ספר, וכתבת אליה את כל הדברים, אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה... מימי יאשיהו ועד היום הזה; אולי ישמעו בית יהודה... למען ישובו איש מדרכו הרעה..."

אז קרא ירמיהו לברוך בן נריה, ואמר לו מלה במלה את נבואת ה' וברוך הסופר כתב את הדברים מפי ירמיהו על גבי מגלת ספר.

כך נכתבה מגלת "איכה" מפי ירמיהו הנביא. שלש פעמים "איכה" נאמר בה: "איכה ישבה בדד" "איכה יעיב באפו ה'", "איכה יועם זהב", ונכתבו הדברים לפי סדר הא"ב, כיון שעברו ישראל על התורה, שננתנה באלף - בית.

היו דברי הנבואה קשים ומרים. פרענות איומה נבא ירמיהו לאנשי יהודה וירושלים: "דרכי ציון אבלות... עולליה הלכו שבי לפני צר... כל עמה נאנחים מבקשים לחם... אם תאכלנה נשים פרים, עוללי טפחים... שכבו לארץ חוצות נער וזקן, בתולותי ובחורי נפלו בחרב".

את כל דברי הנבואה הללו כתב ברוך בן נריה מפי ירמיהו, היושב במאסר. אחר הלך, במצות ירמיהו, וקרא את הדברים באזני העם שהתאספו בבית ה'.

בין השומעים היה גם מכיהו בן השר גמריהו, שהיה משרי המלך יהויקים. מכיהו רץ כל עוד רוחו בו, כשהוא נפעם ונרעש, וסיפר לשרים את תוכן הנבואה הקשה ששמע זה עתה בבית המקדש.

מיד שלחו השרים וקראו לברוך בן נריה. בבואו בקשוהו לקרא גם בפניהם את דברי ירמיהו אשר במגלת הספר.

בקשב רב ובדממה מעיקה הקשיבו השרים לדברי המגילה. פחד גדול תקף אותם למשמע הדברים, ואז החליטו כלם פה אחד, להביא בפני המלך יהויקים את המגלה ולקראה גם באזניו.

אותה שעה ישב המלך בבית החרף המפאר שבארמונו. היה חודש כסלו קר, והאח היתה מסקת לפניו. האש בערה בחמיות, אך על אף החום הנעים שבאולם המלכותי, שררה אירה קשה ומתוחה בין כל הנוכחים.

אחד משרי המלך, יהודי בן נתניהו שמו, נצטוה מפי המלך לקרא את תוכן המגלה.

תחלה היו פני המלך חתומות, ואף נסה לשוות לפניו מעטה אדישות, אך מעט מעט החלו אותות זעם להראות על פניו. שחצנותו האדישה הפכה עד מהרה לחרון אף.

"קח את האגרת המחוצפת הזו, וזרוק אותה אל האש", צעק המלך אל השר בחמת זעם. "קרע וגזר אותה בתער, והשלך הכל אל האש. בל תשאר אף אות אחת".

שלשה שרים משרי המלך התחננו אליו לבל ישרוף את המגלה. אך המלך לא שעה אליהם. יתרה מזו, הוא צוה על שלשה משיריו לקחת את ברוך בן נריה הסופר ואת ירמיהו הנביא ולהרגם. אך ה' הסתירם בדרך נס, וכך נצלו מידו הקשה של יהויקים.

זמן קצר לאחר מכן צוה ה' את ירמיהו לקחת לו מגלה אחרת ולכתוב עליה את כל הדברים, שהיו על המגלה הראשונה אשר שרף יהויקים. ועוד הוסיף לו ה' דברי נבואה נוספים, שגם הם נכתבו בסדר הא"ב: "אני הגבר ראה עיני בשבת עברתו".

מגלה זו, על כל דברי הנבואה המזעזעים שבה, התקימה אחר כך מלה במלה. זוהי המגלה שנשארה עד ימינו, וידועה בשם מגלת איכה.

אך יהויקים לא הזדעזע מדברי המגלה, ולא שב גם אז בתשובה.

והנה הגיעה שעתו. ה' שלח את נבוכדנאצר מלך בבל לארץ יהודה. נבוכדנאצר החנה את צבאו הגדול ברבלה, ומשם התכונן לעלות לירושלים.

בהיודע לחכמי הסנהדרין, כי חונה נבוכדנאצר ברבלה, תקף אותם פחד גדול. באו חכמי הסנהדרין אל נבוכדנאצר ברבלה ושאלוהו:

"האמנם בא הקץ על בית המקדש? האם לשרף אותו באת?"

"לא", ענה נבוכדנאצר, "לא את בית ה' באתי לשרף, כי אם לקחת את יהויקים מלכם, אשר מרד בי".

שקלו חכמי הסנהדרין, והחליטו להסגיר את יהויקים, המלך העריץ, לידי נבוכדנאצר, ובלבד שיצילו את ירושלים והמקדש מן החרב.

ואמנם, כך עשו. את יהויקים מסרו בידי מלך בבל, וזה עשה בו שפטים נוראים. הוא שם אותו בחמור עשוי עץ, והעביר אותו בכל ערי ישראל, למען יהיה לקלון. אחר כך הרגו אותו ונתחו את גופתו לנתחים, והשליכו את גופתו לכלבים.

כך התקימה בו, ביהויקים, נבואתו המרה של ירמיה: "כה אמר ה' על יהויקים מלך יהודה: לא יהיה לו יושב על כסא דוד ונבלתו תהיה מושלכת... ופקדתי עליו ועל זרעו ועל עבדיו את עוונם".

המלך יהויכין ויד האש

לאחר בצוע גזר הדין האכזרי במלך יהויקים, שב נבוכדנצאר מלך בבל לארצו. אך טרם שובו המליך את יכניה בן יהויקים למלך על יהודה. יכניה המלך נקרא גם בשם יהויכין.

כשהגיע נבוכדנצאר לבבל, קדמו אותו שריו ועבדיו בכבוד מלכים. אז ספר להם נבוכדנצאר את פרשת הצלחתו ביהודה, וכיצד המית את יהויקים שמרד בו, והמליך תחתיו את יהויכין.

"לא טוב עשית, המלך" אמרו לו עבדיו מכלב רע לא יצא גור טוב. "אכן, צדקו דבריכם", אמר המלך "אך אנוח מדרכי הארכה, ומיד אשוב ירושלימה, להסיר את יהויכין מכסא מלכותו".

ואמנם, בתום שלשה חדשים מיום עלות יהויכין על כסאו, הגיע נבוכדנצאר וחילו שנית אל ירושלים, וישים מצור עליה.

שוב חרדו לקראתו חכמי הסנהדרין:

"ההקין הקץ על עיר ה' ועל בית קדשו?" שאלוהו החכמים, "האם באת, נבוכדנצאר, להחריבם?"

"תנו לי את יהויכין מלך יהודה ואת משפחתו, ואז אלך לי", ענה נבוכדנצאר.

כשבאו הסנהדרין והביאו למלך יהויכין את תשובת נבוכדנצאר, הבין המלך כי כלתה אליו הרעה, וכי החלה להתגשם נבואת הפרענות.

אז יצא יהויכין לבית המקדש, אסף את כל המפתחות של בית ה', ועלה עמם לגג ההיכל. שם נשא עיניו כלפי מעלה ואמר: "ה' אלקי ישראל, כיון שרעים אנו בעיניך, ואיננו ראויים עוד להיות שומרים וסוכנים על ביתך, על כן הנני מוסר לך את מפתחות בית המקדש".

והנה, ראה זה פלא, אך גמר יהויכין את דבריו, ולעיני כל הנוכחים, נשלחה אליו מן השמים יד של אש, לקחה את המפתחות ונעלמה.

בלב כבד ירד יהויכין מגג ההיכל. זה היה סימן ברור, כי אכן החלה הפרענות.

גלות יהויכין

נבוכדנצאר הרשע מלך בבל לא הסתפק בכך שיהויכין מלך יהודה הסגיר את עצמו לידיו, יחד עם כל משפחתו, אלא הוסיף חטא על פשע. הוא נכנס לירושלים ביד רמה, פרץ גם לבית המקדש, והוציא משם את אוצרות בית ה', ואת אוצרות בית המלך. כן קצץ את כל כלי הזהב, אשר עשה שלמה מלך ישראל בהיכל ה'.

לאחר שסים את מלאכת השוד והבזה, לקח בשבי גם את שריו, עבדיו וסריסיו של מלך יהודה. וכדי להבטיח, את עצמו מפני מרידה והתרוממות של העם היהודה, הגלה נבוכדנצאר שבעת אלפים אנשי חיל ועשרת אלפים גבורי חיל מגבורי ירושלים ויהודה. את כל אלה הגלה לבבל. עמם לקח גם את החרש והמסגר, אלה האומנים ושומרי השערים, וכן לקח את תלמידי החכמים, ממנהיגי האומה.

כך רוקן נבוכדנצאר את ירושלים מכל חמודותיה, שדד את מקדשה, והגלה את בחירי בניה לבבל.

בהגיעו לבבל, לקח נבוכדנצאר את יהויכין מלך יהודה, והשליכו לכלא. מששמעו זאת חכמי הסנהדרין וכל העם, ירד עליהם אבל כבד.

"האמנם בא הקץ למלכות בית דוד?" שאלו הכל במרירות. "הן ה' הבטיח, כי כסא דוד לא ימוט לעולם ועד?!"

אך חכמי הסנהדרין טכסו ומצאו עצה, כיצד להבטיח את המשך קיומו של בית דוד. הם הלכו אל האומנת, אשר בארמון נבוכדנצאר, ובקשו ממנה על נפש יהויכין:

"אנא עשי עמנו חסד ואמת. מלכנו, מחמד נפשנו, נצר אחרון לבית דוד, נמק בכלאו של נבוכדנצאר, והיה אם יהרגו מלך בבל, וכבה נר דוד לעולם".

תחנוניהם והפצרותיהם של הסנהדרין נגעו ללבה של האומנת, וזו פנתה אל המלכה שמירמות ובקשה רחמים בעבור יהויכין מלך יהודה.

המלכה, שחבבה מאד את האומנת שלה, נענתה לבקשותיה, ובאה לפני נבוכדנצאר בבכי ובתחנונים, למען ירחם על יהויכין ולא יפגע בו לרעה. ואמנם נעתר המלך לתחנוניה, ולא הרג את יהויכין מלך יהודה. ואף כי לא שחרר

אותו מכלאו, הנה התיר להביא אליו אל הכלא את אשתו, לבל יחיה כל ימיו בבדידות. שם בכלא, עברו על יהויכין שלשים ושבע שנים, ושם גם נולדו שני בניו, אסיר ושאלתיאל. כך נצלה שושלת מלכות בית דוד, וזרובבל בן שאלתיאל הוא אשר עמד אחר כך בראש העולים לירושלים מגלות בבל. המלך צדקיהו וירמיהו הנביא

לאחר שנטל את יהויכין והורידו מכס המלוכה, מנה נבוכדנצאר למלך ביהודה את מתניה דודו של יהויכין. אותה שעה השביעו בשם ה' אלקי ישראל, לבל יעז אף הוא למרד במלך בבל, כפי שעשו קודמיו. ולחזוק השבועה, שינה נבוכדנצאר את שמו של מתניה לצדקיהו. כלומר: "ה' אלקיך יצדיק את דינו עליך, אם לא תקים את דברי השבועה, אשר השבעתיך".

צדקיהו נשבע לו בשם ה', שלא יתקומם ולא ימרוד במלך בבל. אז פנה נבוכדנצאר וחזר בבבל, כשעמו מובאים כל גלות יהויכין ורבים מכלי המקדש.

צדקיהו מלך יהודה עלה על כס המלוכה, כשהוא כבר רואה בעליל, שהנה הולכות ומתגשמות כל הפרעניות הקשות, שחזו הנביאים על יהודה. לכאורה היה צדקיהו עדין מלך ושליט, אך למעשה היה כפוף כליל למלך בבל, ואף העלה לו מסים כבדים.

ובכל זאת לא נכנע לבו של צדקיהו לשוב בתשובה, ולהשיב את העם מדרכו הרעה. גם צדקיהו, כקודמיו, עשה הרע בעיני ה' להכעיסו בעבודות גלולים, ועמו חטאו כל העם אשר ביהודה.

אז שלח ה' את ירמיהו הנביא גם אל המלך צדקיהו, להתרות בו ולהזהירו מפני השואה האיומה העתידה לפקד את העם.

עוד בראשית ממלכת יהויקים, צוה ה' את ירמיהו לעשות לו מוסרות ומוטות, ולשימם על צוארו, למען יסמלו הללו את הכניעה המחלטת אשר תכנע יהודה בפני מלך בבל. כך הסתובב ירמיהו כל העת, כשהמוטות על צוארו. והנה עתה אמר ה' לירמיהו, לבוא אל צדקיהו מלך יהודה, ולומר לו: "הביאו את צואריכם בעול מלך בבל, ועבדו אתו ועמו וחיו, למה תמותו אתה ועמך בחרב ברעב ובדבר?" כך הזהיר ירמיהו את צדקיהו והעם לבל יעזו למרד במלך בבל.

אך הנה קם נביא שקר ושמו חנניה בן עוזר הגבעוני, שהעז פניו כלפי ירמיהו וניבא לעמתו דברים אשר העם רצה לשמוע, דברים אשר בדה הוא מלבו. וכה אמר חנניה בן עוזר לעיני הכהנים וכל העם: "כה אמר ה' אלקי צבאות, אלקי ישראל לאמר, שברתי את על מלך בבל בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ה' אשר לקח נבוכדנצאר... ויביאם בבל. ואת יכניה בן יהויקים מלך יהודה, ואת כל גלות יהודה הבאים בבבל, אני מעזיב אל המקום הזה.

כך קרא חנניה בן עוזר בקול גדול אל מול פני ירמיהו.

בשמוע ירמיהו דברים אלה, ענה לעיני הכהנים וכל העם: "אמן, כן יעשה ה'. יקים ה' את דבריו. ולואי והתקימו כל הדברים הטובים האלה, כי אז שמחתי שמחה גדולה, אשר לא שמחתי כמוה כל ימי חיי. מי יתן וקמו דבריו, חנניה בן עוזר, ובטלו דברי. אולם צר לי מאד בראותי, כי מרבים העם לחטא ולהכעיס את ה' ואין הם חשים, כי קץ ירושלים הנה כבר בא. ואתה, חנניה, עוד מלעיט אותם בדברי שקר".

אף חנניה לא שעה לדברי ירמיהו, ולחזוק דבריו, נגש אל ירמיהו, ושבר את המוט מעל צוארי ירמיהו באמרו: "כה אמר ה' ככה אשבר את על נבוכדנצאר מלך בבל".

ואל ירמיהו אמר חנניה: "אתה מתנבא לחרבן ירושלים, תן לנו אות ומופת, ונדע כי דברת אלינו בשם ה'".

ענה לו ירמיהו: "לו התנבאתי טוב על ירושלים כמוך, כי אז יכלתי לתת אות ומופת, כי אין ה' נחם על הטובה, אך איך אוכל לתת אות על הרעה אשר ה' עומד לעשות? הן ה' גדל חסד ומרבה לסלח, ואם ישובו אליו בני ישראל באמת ובלב שלם, הן יוכל עוד ה' להנחם על הרעה".

כך אמר ירמיהו לחנניה בן עוזר. אך נביא השקר לא הרפה ממנו, וביקש ממנו אות לקיום נבואתו הרעה.

אז אמר לו ירמיהו: "זה לך האות, מות תמות בערב ראש השנה".

ואכן חלה חנניה נביא השקר, ומת בראש השנה, כאשר דבר ירמיהו. אך לפני מותו צוה את בנו שלמיה, לנקום בירמיהו את נקמת מותו.

ובינתיים המשיכו העם והמלך צדקיהו בדרכם הרעה. דברי ירמיהו לא השפיעו עליהם. עדיין האמינו, כי יוכלו להמלט מהפרענות ומידו הקשה של מלך בבל. אך ירמיהו לא התיאש, והיה הולך יום-יום אל בני ישראל ומזהירם: "שובו, שובו, בנים שובבים, שובו אל ה', פן תצא כאש חמתו, והגלה אתכם מארצכם, ונלחמו הכשדים על העיר הזאת, ושרפוה באש".

היו בין אנשי יהודה, שהאזינו לדברי ירמיהו. הם שאלוהו: "ומה תאמר לנו לעשות, למען הסר את חרון אף ה' מעלינו?" ענה להם ירמיהו:

"עזבו איש איש את אליליו ואת גלוליו, למדו תורת ה', ועשו את מצוותיו, ונחם ה' על הרעה, אשר אמר לעשות לכם". "ואם נלמד תורת ה' ועשינו ככל אשר אתה אומר לנו, כי אז מי יפרנסנו?" שאלו שוב. "בואו עמי, ואראה לכם דבר מה", ענה ירמיהו.

הלכו אחריו בני ישראל, וירמיהו הביא אותם אל בית ה'. שם נגש לארון העדות, והוציא משם את צנצנת המן, אשר הניח אהרן למשמרת לפני ה' בארון העדות. הראה ירמיהו את הצנצנת לעם ואמר להם: "ראו נא גם ראו כי יד ה' לא תקצר לפרנס אתכם, כאשר לא קצרה ידו לפרנס את העם הרב אשר היה במדבר השמים". **העם** האזין לנביא, אך לא שמע בקולו, ולא סר מדרכו הרעה. גם צדקיהו המלך לא נטה לשמע בקול ירמיהו. להפך, בטחונו וגאוותו הלכו וגדלו, עד כי העז למרוד במלך בבל ולהפר את שבועתו אשר נשבע לו ביום המליכו אותו למלך ביהודה.

בשמוע נבוכדנצאר כי מרד חזקיהו, וכי פסק להעלות לו את מסיו, חרה אפו להשחית. **"הפעם"**, אמר בלבו, "אעלה לירושלים ואעשה בה כלה. לא אשאיר בה אבן על אבן, וגם את בית המקדש אשרף באש. לבל יעזו עוד בני יהודה להרים ראש ולמרוד בי".

ואמנם, בשנה התשיעית למלכות צדקיהו, בחדש העשירי הוא חודש טבת, בעשור לחדש, בא נבוכדנצאר מלך בבל, הוא וכל חילו על ירושלים, ויבנו עליה דיק סביב. כך החל המצור הקשה על ירושלים. **משהחל** המצור, בראות צדקיהו כי אמנם הולכים ומתגשמים דברי ירמיהו, שלח בבחילות אל ירמיהו שני שליחים חשובים, יהוכל בן שלמיה וצפניהו בן מעשייה הכהן, ויבקשו מירמיהו: "התפלל נא בעדנו אל ה' אלקינו". **אותה** שעה חלה הפוגה קלה במצור. פרעה מלך מצרים שמע על המצור, ששם נבוכדנצאר על ירושלים. וישלח את חילו לבוא לעזרת צדקיהו מלך יהודה. כשמע הכשדים, כי יצאו המצרים להלחם נגדם, הרפו את המצור ופנו לחזור בבלה.

אך ירמיהו הזהיר את העם ואת מלך יהודה: **"אל תשאו נפשתיכם לאמר, הלך ילכו מעלינו הכשדים, כי חיל פרעה, היוצא לכם לעזרה, שב לארצו מצרים, אזי ישוב מלך בבל וצר שנית על ירושלים"**.

והנה באותו זמן, כשהבבלים הסירו מעט את טבעת החנק של המצור, קם ירמיהו, ויצא מירושלים, ללכת אל מקום הולדתו ענתות, אשר בארץ בנימין.

עודו הולך בדרך, חש ירמיהו, והנה איש זר הולך בעקבותיו. הסב ירמיהו את פניו לראות מיהו, וירא, והנה זה יראה בן שלמיה, בן חנניה, נביא השקר.

עודו תוהה, מדוע הולך זה בעקבותיו, והנה פרץ האיש בצחוק קר ולגלגני: "הנה סוף-סוף תפסתיך, ירמיהו הנביא. עתה אנקם בך את מותו של סבי, חנניה בן עזור, אשר אתה קללת אותו למות".

ויתפס יראה את ירמיהו בחזקה, ובכל כוחו גרר אותו אחריו, ויביאהו אל השרים בירושלים.

"הנה הבאתי לכם את ירמיהו הנביא, המעמיד פנים כיורש טובת עמו. דעו לכם, השרים, בוגד הוא! בוגד בעמו. זה עתה ראיתי בדרך, יוצא מירושלים, כשבכונתו להסגיר עצמו לכשדים, ולהגיד להם את סודות העיר וסתריה. בוגד הוא! בוגד! כבר מזמן חשדתי בו, כי בוגד הוא".

כך זעק יראה, כשירו אווזת בחזקה בידו של ירמיהו הנביא.

כשמוע השרים דברים אלו, בערה חמתם בנביא ירמיהו, ויכו אותו מכות נמרצות. אחר כך אסרו אותו בבית הסהר אשר בחצר המטרה.

אותה עת חזרו המצרים לארצם, כאשר נבא ירמיהו, וגם מלך בבל חזר לצור על ירושלים. צדקיהו מלך יהודה נוכח לדעת, כי אכן הרווחה היתה רק זמנית ומדומה, וכי מלך בבל חזר בכוחות מגברים, וביתר שאת חידש את המצור על העיר. ראה צדקיהו כי אמת דבר ירמיהו מיד שלח המלך להביא אליו את ירמיהו בסתר לבית המלך. שם שאלו צדקיהו:

"היש נבואה מאת ה'?"

"יש ויש", ענה ירמיהו, "ביד מלך בבל תנתן. כה אמר ה', היושב בעיר הזאת ימות בחרב, ברעב ובדבר, והיוצא אל הכשדים וחיה, והיתה לו נפשו לשלל, וחי".

כעס גדול תקף את צדקיהו ואת השרים, המקרבים אליו, בשמעם את דברי ירמיהו. "אדוני המלך", קראו השרים בחמה, "יומת נא האיש הזה, כי הוא מרפה את ידי אנשי המלחמה ואת ידי כל העם, אשר בעיר הזאת, כי האיש הזה איננו דרש לשלום העם הזה, כי אם לרעה".

צדקיהו הסכים לדבריהם. גם הוא היה מלא כעס על ירמיהו: "הנה הוא בידכם", קרא, "עשו בו כטוב בעיניכם". לקחו השרים את ירמיהו, והוליכוהו אל הבור אשר בחצר המטרה. ובבור אין מים, כי אם טיט, ויטבע ירמיהו בטיט. סרים כושי היה בבית המלך, ושמעו עבד-מלך. טוב לב היה האיש וסר מרע. כשנודע לו את אשר עשו לירמיהו, הזדעזע מאוד. הוא מהר ורץ אל המלך צדקיהו, נפל לפניו בתחנונים וזעק:

"למה יוסיף, אדוני המלך, להקציף את ה', ולהוסיף חטא על חטאתו?"

"וכי מה החטא אשר עשיתי עתה?" שאל צדקיהו: בתמהון.

"הלא צוה אדוני המלך להכרית את חיי ירמיהו בבור. הנה השרים הורידוהו לבור טיט, ועוד מעט ובא קצו",

זעק עבד-מלך הכושי בחמת רוחו.

כשמע צדקיהו את הדבר הזה, נבהל אף הוא, ומיד צוה לסריסו הכושי: "קח לך אנשים והעליתם כלכם את ירמיהו מן הבור, רוצ' מהר פן יהיה מאחר".

רץ עבד-מלך הכושי, ואסף שלושים איש להוציא את ירמיהו מן הבור. ומדוע נזקק למספר כה רב של אנשים? כיון שאותה שעה כבר היה המצור על ירושלים, והרעב הלך וגבר. וכבר לא היה באנשים כח למאמץ הגדול של משיכת איש אשר טבע בטיט. לכן לקח עבד-מלך הכושי שלשים איש, ומבית המלך לקח בלויי סחבות וחבלים, ומיד רצו כלם אל חצר המטרה, לבור הטיט, שבו שקע ירמיהו. עד מהרה זרקו אליו את החבלים ובלויי הסחבות, וירמיהו הטובע הצליח, כל עוד רוחו בו, לקשור את החבלים מתחת לאצילות ידיו.

כך לאחר מאמצים קשים, הצליחו להוציאו מהבור, והודות לעבד-מלך הכושי נצלו חייו של ירמיהו.

ואמנם, לאחר מכן, אמר ה' לירמיהו: "הלך ואמרת לעבד-מלך הכושי לאמר, כה אמר ה' הנני מביא את דברי אל העיר הזאת לרעה ולא לטובה. אך אתה עבד-מלך הכושי, יען כי בטחת בי, והצלתך ביום ההוא, ובחרב לא תפול, והיתה לך נפשך לשלל".

בצאת ירמיהו מן הבור, לקחהו צדקיהו אליו בסתר ואמר לו: "שואל אני אותך דבר נבואה, אל תכחד ממני דבר".

ענה לו ירמיהו: "כי אגיד לך, הלוא המת תמיתני. וכי איעצך עצה לא תשמע אלי".

נשבע לו המלך: "חי ה', אם אמיתך, ואם אתנך ביד האנשים האלה, אשר מבקשים את נפשך, רק אמור לי מהו דבר ה'".

קם ירמיהו ואמר: "כה אמר ה' אם יצא תצא אל שרי מלך בבל, וחיתה נפשך, והעיר הזאת לא תשרף באש. ואם לא תצא להכנע לפני מלך בבל, ונתנה העיר הזאת ביד הכשדים, ושרפוה באש. ואתה לא תמלט מידם... את בניך ישחטו לעיניך, והבאתי אותך בבלה, ואותה לא תראה, ושם תמות".

כשמע צדקיהו את הדברים הנוראים האלה ונפלה רוחו. אך בכל זאת לא נכנע לכו מפני ה' ולא שמע בקול ירמיהו הנביא. יתרה מזו, הוא המשיך להחזיק את ירמיהו במאסר בחצר המטרה, ושם ישב הנביא עד היום שבו נלכדה ירושלים.

קמח טחון טחנת

שמונה עשרה שנה היתה בת קול יוצאת בפלטין של נבוכדנצר ואומרת: 'עבד רע, עלה והחרב בית רבונך, שאין בניו שומעים לו'. נתירא ולא עלה, אמר: אינו מבקש אלא לכבשני ולעשות לי כמו שעשה לזקני (סנחריב). מה עשה? בא וישב בדפני של אנטוכיא ושלח נבזראדן רב טבחים להחריב את ירושלים.

נבזראדן

ענני אבק גדולים התאבכו בדרך העולה ירושלימה. לכל מלא העין נראו אלפי חילים רגלים, ואלפי פרשים רוכבי סוסים. היו אלה אנשי חילו הרבים של נבוכדנצר, מלך בבל. עמם נלוו גם חיל כבד של נושאי קרדמות וגרזנים וכלי משחית שונים. שנועדו לפרץ בחומת ירושלים.

כל החיל הרב הזה הלך וקרב לכונן ירושלים. והנה בדרך, בהגיעם לאנטיוכה, החנה נבוכדנצר את חילו, למען ינוח ויאסף כח.

בעודו שוכב באהלו המלכותי המפאר ונח את מנוחתו, עלה שוב בלבו של נבוכדנצר זכרו של סנחריב. ויתקפוהו פחד ויראה מפני ה' אלקי ישראל.

אז גמר נבוכדנצר בליבו: "אנכי לא אעלה על ירושלים. הבה אשלח את נבזראדן עבדי להשחית את ירושלים". **מיד** צוה המלך לקרא לנבזראדן, רב-הטבחים האכזר, ויאמר לו: "עלה על ירושלים, אתה וכל אנשי חילי הרב. והפלתם חומותיה, והצתם אש במקדשה".

"כן אעשה כאשר דברת, אדוני המלך", ענה נבזראדן.

ויאמר נבוכדנצר: "כאשר תבקע העיר, ותכנס לתוכה, ושמת עיניך על ירמיהו נביא ישראל, אל תעש לו מאומה רעה, וכאשר ידבר אליך, כן תעשה עמו. ואם תראה אנשים עבדים מאנשי יהודה, העומדים להתפלל אל אלהיהם ולהתחנן אליי, ומהרת ונגשת אליהם, ומנעת מהם להתפלל, כי ירא אני פן ירחם עליהם האלוקים, כי רחום וחנון הוא, ומרבה לסלוח".

כך צוה נבוכדנצר לנבזראדן עבדו, וישלחם עם כל צבאו הרב של מלך בבל לעלות לצור על ירושלים.

מצור כבד

בשנה התשיעית למלכות צדקיהו, בחדש העשירי הוא חדש טבת, בעשור לחדש, החל המצור על ירושלים. **ממרומי** חומת ירושלים נתן היה לראות את חיל נבוכדנצר הגדול והרב, כחול הים, אשר לא יספר מרב. ככורת דבורים רוחשת נראו הבבלים. כלם היו טרודים ועסוקים. הם הקיפו את ירושלים והקימו דיק וסוללות, שמהם יוכלו ביתר קלות לכבוש את חומות העיר החזקות.

שלוש שנים ומחצה ארך המצור על ירושלים. בכל יום הקיף נבזראדן את העיר, ונסה לחבל תחבולות שונות, כיצד להפיל חומותיה הבצורות. אך לא עלה בידו ולא הצליח לכבשה. בקש כבר נבזראדן לחזור, ואז נתן ה' רעיון בלבו: למדוד את גובה חומות העיר. והנה גלה נבזראדן להפתעתו הרבה, שהחומה שוקעת כל יום וגבהה מתקצר בשנים וחצי טפחים ליום. כי מאת ה' היתה זאת, כדי לתת את ירושלים ביד אויביה. שמחה רבה תקפה את נבזראדן לנכח תגלית זו, ובתקוה מחודשת חזק את המצור על ירושלים.

חללי רעב וצמא

שמונה עשר חדשים נמשך הרעב, וכל אותו הזמן נמשכה המלחמה בין גבורי יהודה וחיל נבוכדנצר. **במיוחד** בלט בגבורתו אביקא בן גבתי, הוא עלה על חומת ירושלים וקרא: "מי לירושלים ולמקדשה אלי!". **לשמע** קריאתו עלו אחריו גבורים רבים מגבורי ישראל, וילחמו בחיל בבל. על אף חלשתם ורעבונם, הצליחו להפיל חללים רבים מחיל נבוכדנצר. חיילי בבל שלחו לעבר אביקא חצים רבים, והוא תפס אותם בכפותיו הגדולות, ומיד הטילם חזרה לעבר לבות אויביו. כך נפלו עם רב מחיל בבל הצרים על העיר.

אך לבסוף הכריעו הרעב והצמא את יושבי ירושלים. "ובחדש הרביעי הוא חדש תמוז, בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר, ולא היה לחם לעם, ותבקע העיר, וכל אנשי המלחמה ברחו". כח ההתנגדות של בני יהודה אבד, וחומות ירושלים נפלו, כך נכנסו נבזראדן וכל חילו לירושלים.

נפילת ירושלים

ירושלים, משוש תבל, קריה למלך רב. כיצד נפלה בידי האויב? איך הצליח נבוזראדן לפרץ ולחדור בעד חומותיה הנשאות?

בדרך הטבע לא הצליח עד אותו יום שום בן אנוש לגבור על החומות החזקות. "לא האמינו מלכי ארץ כל יושבי תבל, כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלים".

ואכן, גם נבוזראדן התיגע במצור הממושך, שנמשך שלש וחצי שנים. נבוכדנצאר, ברצותו לעזר לנבוזראדן, שלח לו שלש מאות פרדות טעונות קרדמות של ברזל חזק, כדי לנגח בהם את שערי ירושלים.

הכו חילי בבל בכל כחם בשערי ירושלים, אך ללא הועיל, הקרדמות נשברו, והשערים נותרו איתנים. כיון שראה נבוזראדן כך, נתירא ורצה לחזר.

אותה שעה באו המלאכים לפני הקב"ה, והתחננו אליו:

"רחם נא, ה' על עמך ונחלתך"

"עמי שכח אותי ויעזבני", ענה ה'.

אמרו המלאכים: "עשה נא חסד למען האבות".

"האבות מבערים אש, ומזבחים לאיליהם".

אמרו המלאכים: "עשה נא חסד למען הבנים".

אמר ה': "הבנים? בני ישראל? הם מרדו בי".

התחננו המלאכים אל ה': "עשה חסד לעיר קדשך למען ראשי העם".

אמר ה': "ראשי העיר מעותים משפט, ושופטים בשחד".

כשראו המלאכים, כי כלתה הרעה מאת ה' אל ישראל וירושלים, אמרו אל ה': "יגדל נא חסדך, ורחמת עליהם למען שמך הגדול שנקרא עליהם".

ענה ה': "גם את שמי הגדול, שם קדשי חללו, גדול עוונם מנשוא".

ולא הוסיפו המלאכים לבקש בעבור בני יהודה וירושלים.

אז יצאה בת קול ואמרה לנבוזראדן: "קופץ בן קופץ, נבוזראדן, קפוצ, שהגיע זמנו של המקדש להחרב ושל ההיכל להשרף".

אותו זמן נשאר בידי נבוזראדן קרדום אחד בלבד, הקרדום האחרון. הכה בו נבוזראדן בשער, והנה ראה זה פלא, נבקע השער ונפתח לרוחה.

ובתוך ירושלים, כשראה צדיקיהו המלך, כי הרעה קרובה, מהר ושחרר את ירמיהו מכלאו. אותה שעה אמר ה' לירמיהו: "קום לך לענתות וקח את השדה מאת חנמאל דודך".

קם ירמיהו ויצא מירושלים. חיל בבל הצרים על העיר לא נגעו בו לרעה, כי כך ציום נבוכדנצאר, לבל יגעו לרעה בנביא ירמיהו. הלך ירמיהו לענתות אשר בארץ בנימין.

כיון שיצא ירמיהו מירושלים, ירד מלאך מן השמים, ונתן רגליו על חומות ירושלים ופרץ אותן. קרא ואמר: "יבואו השונאים, ויכנסו לבית שאדונו אינו בתוכו, ויבזו אותו ויחריבוהו. ויכנסו לכרם, שהשומר הניחו והלך לו, ויקצצו את גפניו, שלא תהיו משתבחים ואומרים: "אתם כבשתם אותה". קריה כבושה כבשתם, עם הרוג הרגתם, בית שרוף שרפתם".

באו השונאים וקבעו בימה שלהם בהר הבית, ועלה להם מקום שהיה המלך שלמה יושב שם ונוטל עצה מן הזקנים היאך לשכלל בית המקדש; שם ישבו השונאים ונטלו עצה היאך לשרוף בית המקדש. עד שנמלכו ביניהם, נשאו עיניהם והנה ארבעה מלאכים יורדים ובידם ארבעה לפידים של אש ונתנו בארבע זוויות של היכל ושרפו אותו.

יצא כהן גדול לילך לו. תפשו אותו שונאים ושחטו גויתו אצל המזבח, מקום שהיה מקריב את התמיד. יצאה בתו בורחת וצווחת: 'אוי לי אבא, חמדת עיני!' תפשו אותה ושחטוה וערכו דמה בדם אביה: כשראו הכהנים והלויים שנשרף בית המקדש, נטלו את הכנורים ואת החצוצרות ונפלו באש ונשרפו. כשראו הבתולות שהיו אורגות בפרוכת, שנשרף בית המקדש, נפלו באש ונשרפו.

בט' בתמוז היה היום המר והנמהר עת נבקעו חומות ירושלים. עתה חדרו חילי האויב לתוך העיר, ושטפו בפראות את רחובותיה. בחמת זעם התנפלו על תושבי ירושלים וערכו בהם טבח נורא: "נשים בציון ענו, בתלות בערי יהודה שרים בידם נתלו, פני זקנים לא נהדרו". ממש כפי שניבא ירמיהו הנביא. לא נפל דבר.

במשך ארבעה שבועות השתוללו הבבלים בחוצות ירושלים, כחיות פרא צמאות דם את כל חמתם ועלבונם על המצור הממושך כלו בתושבי העיר מזי הרעב והאמללים. אלפים רבים מתושבי ירושלים מצאו מותם בשבועות נוראים אלה.

הנה כך התקיימה בהם נבואת הנביא ירמיהו: "שכבו לארץ חוצות נער זקן, בתוליתי ובחורי נפלו בחרב... וירב בבת יהודה תאניה ואניה"

סופו הנורא של צדקיהו

כשפרצו הבבלים לתוך ירושלים, מיד אצו לארמונו של מלך יהודה. פקודה חמורה היתה להם מאת נבוכדנצר, ללכוד את המלך ומשפחתו, ויהי מה.

אך צדקיהו הקדים רפואה למכה. זה שנים אחדות שמע את נבואת ירמיהו, שבישר לו, כי נפול תפול ירושלים בידי הכשדים, לכן דאג צדקיהו והכין לו מראש דרך להמלט.

בעזרת עבדיו הנאמנים ובני ביתו הקרובים, צוה לחפור מערה נסתרת תחת מרתף ארמונו המפואר. בסודי סודות נחפרה המערה, כשכל העת טורחים צדקיהו ומקורביו להרחיב אותה, ובעיקר להאריכה ככל האפשר. ואמנם, בעת נפילת ירושלים, הגיעה כבר המערה התת קרקעית לערבות יריחו. שם בנו לה פתח נסתר ומסוה היטב, שדרכו יהיה נתן לעלות באין רואים ולהעלים בערבות יריחו.

כך תכננו צדקיהו ובני ביתו את בריחתם ונפשם היתה שקטה, כי בטוחים היו בהצלחתם.

והנה בא היום המר והנמהר, יום נפילת ירושלים. עם כניסת הבבלים לעיר, מהרו בראש וראשונה לחפש את ארמון צדקיהו. קול תרועת חצוצרות, והמון רקיעות רגלי אנשים ופרסות סוסים נשמעו במעלה השררה הנאה, בואכה בית המלך.

צדקיהו עמד אותה שעה על גג ארמונו, כשהוא נחרד מקול השאון ההולך וגובר.

"האמנם? האם הגיעה השעה הנוראה?" לחש באימה, "האם פרצו חיל כשדים את חומות העיר?"

אך לא זמן רב נותר לו להרהר. עד מהרה ראה במו עיניו את ההמון הבבלי הפרוע, הקרב ובא אל ארמונו. ממקום עמדו שמע את זעקותיהם הפרועות: "הבו לנו את צדקיהו, ונעשה בו שפטים".

לרגע דבקו רגליו של המלך למקום עמדו, אך מיד התעשת, רץ כחץ מקשת אל חדר מגוריו שבארמון.

"מהר, מהר, חושו", זעק כל עוד רוחו בו. "חיל כשדים קרב ובא לארמון. מבקשים הם את נפשי. אני מקוה ששערי הארמון הכבדים, הנעולים על מנעול וברית, יוכלו לעמד נגדם זמן רב ככל האפשר, ובינתיים נצליח להמלט במערה אשר הכינונו לנו. האח, מה טוב כי השכלנו להכין לנו מפלט".

עד מהרה התכנסו כל בני ביתו וידידיו הקרובים של המלך במרתף התת קרקעי שבארמון. אז שלף צדקיהו מכיסו מפתח ברזל, ופתח דלת נסתרת שמאחורי ארגז רב מדות שבירכתי המרתף. פתח ענק ואפל נפער לעיניהם. חרש־חרש אך במהירות, ירדו כל האנשים במדרגות מפתלות, שהובילו עמוק עמוק אל בטן האדמה.

בטרם ירד אחרון הבורחים, דאג להחזיר את הארגז שבמרתף למקומו. נעל שנית את הדלת הכבדה נעול היטב, ומהר בעקבות קודמיו.

אותה שעה התאמצו החילים הבבלים לפרץ את שערי ארמונו של צדקיהו. בחמת זעם התנפלו על השערים, ולא ארכה השעה, ושערי הארמון קרסו תחתיהם.

כחיות פרא שעטו החילים פנימה לתוככי הארמון. בדרכם בזזו מכל הבא ליד, והשחיתו את כל אשר נקרה בדרכם. אך לאכזבתם הרבה לא מצאו בכל חדרי הארמון הרבים, אף לא נפש חיה. דממה ושממון שררו בכל. איש מאנשי בית המלוכה לא נמצא בארמון.

זעמם של הבבלים עלה להשחית. בחמה שפוכה התרוצצו וחפשו בכל פנה, אך לשוא. המלך צדקיהו ומשפחתו, כאלו בלעה אותם האדמה.

בלית ברירה נאלצו האויבים להסתפק בשוד ובבזה: ואמנם, כל אותו היום חמסו ושדדו והשחיתו בארמון, עד כי בסוף היום דמה יותר לחרבה. לא נותר בו זכר לארמונו המפואר של המלך צדקיהו. לסיום מלאכת השוד, וכדי להשביע את יצר נקמתם, העלו החילים הפרועים את כל הארמון באש.

אותה שעה, בעת שמעל הקרקע, בארמון, התרחשו כל הארועים המחרידים הללו, פסעו צדקיהו ובני ביתו בתוך המערה התת קרקעית. ידע ידעו כי לא ינוחו ולא ישקטו עבדי מלך בבל, עד אשר יביאו אליו את צדקיהו, חי או מת. לכן הלכו בצעדים מהירים כל הלילה, ולא נתנו לעצמם מנוח. בכל מאדם רצו להגיע מהר ליריחו, ומשם להמלט הלאה, למקום מסתור בטוח.

אך לא כן היה. כבר נגזרה הגזרה, שצדקיהו מלך יהודה יפול בידי הבבלים. **פלוגות** רבות של חילי בבל יצאו לחפש את צדקיהו. חלקם חפשו בתוך ירושלים, וחלקם יצאו לחפש בסביבות העיר ובערים הסמוכות.

פלוגה אחת של פרשים בבליים, שהייתה סביבות ירושלים, ראתה לפתע צבי גדול בכל הדרו. החילים ניסו לצודו, אולם הצבי נס, ונמלט במהירות. החילים, שלא חפצו להרפות מטרפם ומבשרו הטעים, רדפו אחריו. הצבי במרוצתו עבר על פני הדרך מעל המערה, שדרכה נמלטו צדקיהו ובני ביתו. החילים רדפו אחר הצבי בעקשנות ורכבו כל העת בעקבותיו. לפתע, תוך כדי רדיפה אחר הצבי, הגיעו החילים לפתח מערה בערבות יריחו, והנה להפתעתם יצא ממנה לא אחר מאשר המלך הנמלט צדקיהו. הוא בכבודו ובעצמו ועמו בניו וכל בני ביתו.

רגע נדהמו החילים מן האורח הבלתי צפוי שנתגלה לעיניהם. גם צדקיהו עמד נדהם. אך מיד התאוששו החילים, מהרו לעברו ותפסוהו, ויחד עם בני ביתו הביאוהו אל נבוכדנאצר רבלתה, שם שהה באותו זמן.

משהובא צדקיהו בפני נבוכדנאצר, שאלו מלך בבל בלגלוג מרושע: "אמור, צדקיהו, מה ראית למרד עלי? ועתה שמרדת, האיזה דין אדון אותך? אם בדין אלקיך חייב אתה ליהרג, שנשבעת בשמו לשקר. אם בדיני מלכות - חייב אתה ליהרג, שכל מי שעובר על שבועתו של מלך, חייב ליהרג".

שתק צדקיהו ולא אמר דבר. כמו בני צדקיהו ונפלו לפני מלך בבל, והתחננו אליו:

"**נבוכדנאצר** מלך בבל, הרגנו תחלה, שלא נראה דם אבינו שפוך על הארץ".

אך צדקיהו זעק במר נפשו:

"**לא** כן, המלך, הרגני אני הראשון, שלא אראה בדם בני".

צחק מלך בבל צחוק מרושע ואמר להם:

"**אל** דאגה, את כלכם אהרג, איש לא ישאר חי. אך תחלה אשחט את בניך, צדקיהו, למען תראה זאת במו עיניך. ויהיה זה המראה האחרון שתראה בימי חיך".

ואכן, נורא ואיום היה סופו של צדקיהו. את בניו שחטו לעיניו, אותו אסרו בנחשתיים, את עיניו נקרו ועורו, וכך הורידוהו לבבל. נתקיימו בו גם בו דברי הנביא "והבאתי אותו בבלה, ואותה לא יראה, ושם ימות".

העם, שתהה קדם על דברי נבואה אלה: "הא כיצד? אם יבוא המלך בבלה, כיצד זה לא יראה?!" העם הזה חזה עכשיו במו עיניו כיצד נתגשמו דברי הנבואה כלם לא נפל דבר.

בכית ירמיהו הנביא

וכשיצא ירמיה הנביא מענתות לירושלים, נטל עיניו וראה עשן בית המקדש עולה. אמר בלבו: שמא חזרו ישראל בתשובה להקריב קרבנות, שהרי עשן הקטורת עולה. בא ועמד לו על החומה וראה בית המקדש עשוי דגורים דגורים של אבנים וחומת ירושלים מסוגרת. התחיל צווח ואומר: **פְּתִיתִנִּי ה'** (לצאת מירושלים) **וְאָפֶת וגו'** (ירמיה כ).

הלך לו לדרכו, התחיל צווח ואומר: באיזו דרך הלכו להם החטאים? באיזו דרך הלכו האבודים? אני אלך ואובד עמהם! היה הולך ורואה השביל מלא דם והארץ מרובצת בדם הרוגיה מכאן ומכאן. כבש פניו לארץ וראה פרסות רגלים של יונקים ועוללים שהיו הולכים בשבי. היה גוחן לארץ ומנשקן.

כשהגיע לגלות גפפם ונשקם. היה רואה כת של בחורים נתונים בקולרין - ונותן את ראשו עמהם, ונבזראדן בא ומעבירו מהם, וחוזר ורואה כת של זקנים קשורים בשלשלאות - ונותן את צוארו עליהם, ובא נבזראדן ומעבירו מהם.

היה בוכה לנגדם והם לנגדו. ענה ואמר להם: אחי ועמי, כל כך ארע לכם על שלא הייתם שומעים לדברי נבואתי. כיון שהגיע לנהר פרת, ענה נבזראדן ואמר לו: אם טוב פְּעִינְךָ לְבֹא אֵתִי בְּכָל (ירמיה מ). חשב ירמיהו בלבו ואמר: אם אני הולך עמהם לבבל, אין מנחם לגלות הנשוארת מהם בירושלים. יצא לו מהם. נטלו הגלויות עיניהם וראו ירמיה שפרש מהם, געו כולם בבכיה בקול רם וצווחו ואמרו:

אֲבִינוּ יִרְמְיָה, הֲרִי אֶתָּה מְנִיחֵנוּ? וְזֶה שְׁנֹאמַר (תהלים קלז): עַל נִהְרֹת בְּכָל שָׁם יִשְׁכְּנוּ גַם בְּכִינוּ. ענה ירמיהו ואמר להם: אני מעיד שמים וארץ, אילו בכיתם בכיה אחת עד שאתם בציון - לא גליתם.

היה ירמיה הולך ובוכה וכך אמר: חבל עליך, יקרת המדינות! ובחזירתו היה רואה אצבעות ידים ורגלים מקוטעות ומושלכות בהרים והיה מלקטן ומגפפן ומחבקן ומנשקן ונותן לתוך טליתו ובוכה עליהן ואומר: בני, לא כך הזהרת ואתרתי לכם: תָּנוּ לָהּ אֱלֹקֵיכֶם כְּבוֹד בְּטָרֶם יִחְשְׁיֶךָ וּבְטָרֶם יִתְנַפְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נֶשֶׁף (ירמיה ג). על אותה שעה נאמר (שם ט): עַל הָהָרִים אֲשָׁא בְּכִי וְנָהִי וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה - על אותם הרים נאים ומשובחים אשא בכי ונהי ועל נאותי של יעקב שנהפכו לקינה.

אף הקב"ה בצער גדול

וַיֵּצֵא כְבוֹד ה' מֵעַל מִפְתַּן הַבַּיִת (יחזקאל י) - אמר ר' אחא: למלך שהיה יוצא מפלטין שלו בכעס; משהיה יוצא היה חוזר ומגפף ומנשק בכתלי פלטין ובעמודי פלטין ובוכה ואומר: הוי שלום, בית פלטין שלי! הוי שלום, בית מלכות! הוי שלום, בית יקרי! הוי שלום, מעכשיו הוי שלום!

וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמִסְפָּד (ישעיה כב) - בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא להחריב את בית המקדש, אמר: כל זמן שאני בתוכו אין אומות העולם נוגעות בו, אלא אכבוש את עיני ממנו ואשבע שלא אזקק לו עד עת קץ, ויבואו האויבים ויחריבו אותו. מיד נשבע הקב"ה בימינו והחזירה לאחוריו, זהו שנאמר (איכה ב): הָשִׁיב אַחֲרֵינוּ מִפְּנֵי אוֹיְבֵינוּ; באותה שעה נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו.

וכיון שנשרף, אמר הקב"ה: שוב אין לי מושב בארץ - אסלק שכינתי ממנה ואעלה למכוני הראשון. באותה שעה היה הקב"ה בוכה ואומר: אוי לי, מה עשיתי? השריתי שכינתי למטה בשביל ישראל, ועכשיו שחטאו, חזרתי למקומי הראשון; חס ושלום, שחוק לגויים הייתי ולעג לבריות! באותה שעה בא מטטרון ונפל על פניו ואמר לפניו:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! אֲנִי אֲבָכָה וְאַתָּה לֹא תִבְכֶּה! אמר לו: אם אין אתה מניח לי לבכות - עכשיו אכנס למקום שאין לך רשות להכנס, ואבכה, זהו שנאמר (ירמיה ג): וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נִפְשִׁי. אמר להם הקב"ה למלאכי השרת. בואו ונלך אני ואתם לביתי ונראה מה עשו אויבים בו. מיד הלך הקב"ה ומלאכי השרת וירמיהו לפניו. וכיון שראה הקב"ה את בית המקדש, אמר: בודאי זהו ביתי וזוהי מנוחתי, שבאו אויבים ועשו בו כרצונם. באותה שעה היה הקב"ה בוכה וצועק ואומר: אוי לי על ביתי! בני, היכן אתם? כהני ולווי, היכן אתם? מה אעשה לכם? כמה פעמים התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה:

גם אבות העולם ומשה רבינו קרעו בגדיהם

אמר לו הקב"ה לירמיהו: אני דומה היום לאדם שהיה לו בן יחידי ועשה לו חופה ומת בתוך חופתו - ואין לך כאב לא עלי ולא על בני! לך וקרא לאברהם ליצחק וליעקב ולמשה מקבריהם, שהם יודעים לבכות. אמר לפניו: רבונו של עולם: איני יודע היכן משה קבור. אמר לו הקב"ה: לך עמוד על שפת הירדן והרם קולך וקרא: בן עמרם, בן עמרם, עמוד וראה צאנך שבלעום אויבים!

מיד הלך ירמיהו למערת המכפלה ואמר לאבות העולם: עמדו! שהגיע זמן שאתם מתבקשים לפני הקב"ה. אמרו לו: מה יום מימים, שאנו מתבקשים לפני הקב"ה? אמר להם: איני יודע, מפני שהיה מתירא, שלא יאמרו: בימך היתה זאת לבנינו.

הניחם ירמיהו ועמד על שפת הירדן וקרא: בן עמרם, בן עמרם, עמוד! הגיע זמן שאתה מתבקש לפני הקב"ה. אמר לו: מה היום מימים, שאני מתבקש לפני הקב"ה? אמר לו ירמיהו: איני יודע. הניחו משה והלך לו אצל מלאכי השרת, שהיה מכיר אותם משעת מתן תורה, אמר להם: משרתי עליון! כלום אתם יודעים מפני מה אני מתבקש לפני הקב"ה? אמרו לו: בן עמרם, אי אתה יודע שבית המקדש חרב וישראל גלו? מיד קרע בגדי כבוד שהלבישו הקב"ה, והניח ידיו על ראשו והיה צועק ובוכה והולך עד שהגיע אצל אבות העולם:

אמרו לו אבות העולם: משה רועה ישראל, מה היום מימים? אמר להם: אבות אבותי, אין אתם יודעים שבית המקדש חרב וישראל גלו לבין אומות העולם? מיד אף הם קרעו בגדיהם והניחו ידיהם על ראשיהם והיו צועקים ובוכים

והולכים עד שהגיעו לשער בית המקדש. כיון שראה הקב"ה, מיד וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְכָכִי וְלִמְסַפְּדִי וְלִקְרָחָה וְלִחֲגֹר שָׁק (ישעיה כב), ואלמלא מקרא שכתוב, אי אפשר לאומרו. והיו בוכים והולכים משער לשער, כאדם שמתו מוטל לפניו. והיה הקב"ה סופד ואומר: 'אוי לו למלך שבקטנותו הצליח ובזקנתו לא הצליח!'.
בשעה שחרב בית המקדש בא אברהם לפני הקב"ה וממרט זקנו ותולש שערות ראשו ומכה את פניו וקורע את בגדיו ואפר על ראשו, והיה מהלך בבית המקדש וסופד וצועק. אמר לפני הקב"ה: מפני מה נשתנתי מכל אומה ולשון, שבאתי לידי בוש וכלימה זאת? - כיון שראוהו מלאכי השרת, אף הם קשרו הספד שורות שורות ואומרים: נִשְׁמוּ מִסְּלוֹת שִׁבְת עֶבֶר אֶרֶץ (ישעיה לג) - מסילות שהתקנת לירושלים, שלא יהיו עוברי דרכים פוסקים מהם, שהיו ישראל עוברים ושבים בהם בחגים - היאך שבתו!.

בקשות הקחמים והסגוריא של האבות

באותה שעה נזקק הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: מה לכם קושרים מספד שורות שורות? אמרו לפניו: רבונו של עולם! מפני אברהם אוהבך שבא לבית וספד ובכה, מפני מה לא השגחת עליו? אמר להם: מיום שנפטר אוהבי מלפני לבית עולמו, לא בא לביתי, ועכשיו מֶה לִי יְדִידִי בְּבִיתִי? (ירמיה יא) - אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מפני מה הגלית את בני ומסרתם בידי האומות והרגום בכל מיתות משונות, והחרבת את בית המקדש, מקום שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך? אמר לו הקב"ה לאברהם: בניך חטאו ועברו על כל התורה ועל עשרים ושתים אותיות שבה. אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מי מעיד בהם בישראל שעברו את תורתך? אמר לו: תבוא תורה ותעיד בהם בישראל.

מיד באה תורה להעיד בהם. אמר לה אברהם: בתי, באת להעיד בהם בישראל שעברו על מצוותיך - ואין לך בושת פנים מפני? זכרי יום שהחזירך הקב"ה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלך עד שבאו בני להר סיני וקבלו אותך וכבדוך - ועכשיו את באה להעיד בהם ביום צרתם? כיון ששמעה תורה כך, עמדה לצד אחד ולא העידה בהם.

אמר לו הקב"ה לאברהם: יבואו עשרים ושתים אותיות ויעידו בהם בישראל. מיד באו עשרים ושתים אותיות. באה אל"ף להעיד בישראל שעברו על התורה, אמר לה אברהם.

אל"ף, את ראש לכל האותיות - ובאת להעיד בישראל ביום צרתם? זכרי יום שנגלה הקב"ה על הר סיני ופתח בך אֲנִי ה' אֱלֹקֶיךָ (שמות כ), ולא קבלוך אומה ולשון אלא בני - ואת באה להעיד בבני! מיד עמדה אל"ף לצד אחד ולא העידה בהם.

באה ב"ת להעיד בהם בישראל. ואמר לה אברהם: בתי, את באה להעיד על בני, שהם זריזים בחמשה חומשי תורה, שאת בראש התורה? מיד עמדה ב"ת לצד אחד ולא העידה כלום.

וכיון שראו כל האותיות שהשתיקן אברהם, נתבְּיִשּׁוּ ועמדו בעצמן ולא העידו בישראל. מיד פתח אברהם לפני הקב"ה ואמר: רבונו של עולם, למאה שנה נתת לי בן, וכשעמד על דעתו והיה בחור בן ל"ז שנים, אמרת לי: 'העלהו עולה לפני', ונעשיתי עליו כאכזרי ולא רחמתי עליו, אלא אני בעצמי כפתי אותו - ולא תזכור לי זאת, ולא תרחם על בני?.

פתח יצחק ואמר: רבונו של עולם, כשאמר לי אבא: אֱלֹקִים יִרְאֶה לוֹ הַשָּׁה לְעֹלָה בְּנִי (בראשית כב), לא עכבתי על דבריך, ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח, ופשטתי את צוארי תחת הסכין - ולא תזכור לי זאת, ולא תרחם על בני?.

פתח משה ואמר: רבונו של עולם, לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם כסוס במדבר, וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי: במדבר יפלו עצמותי - ועכשיו שגלו שלחת לי לספוד ולבכות עליהם? זהו המשל שאומרים בני אדם: 'מטוב אדוני - לא טוב לי, ומרעתו - רע לי'..

באותה שעה אמר משה לירמיה: לך לפני, ואלך אליהם ואראה, מי מניח ידו עליהם? אמר לו ירמיהו: אי אפשר לילך בדרך מפני ההרוגים. אמר לו: אף על פי כן!.

מיד הלך משה וירמיה לפניו, עד שהגיעו לנהרות בבל. ראוהו למשה ואמרו זה לזה.

בא בן עמרם מקברו לפדותנו מיד צרינו. יצאה בת קול ואמרה: גזרה היא מלפני! מיד אמר להם משה: בני, להחזיר אתכם אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, אלא המקום יחזיר אתכם במהרה - והניח אותם. באותה שעה הרימו קולם בבכי גדולה, עד שעלתה בכיתם למרום; זהו שנאמר: עַל נְהִירוֹת בָּבֶל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם בְּכִינוּ (תהלים קלז).

כיון שבא משה אצל אבות העולם, אמרו לו: מה עשו האויבים בבנינו? אמר להם: מהם הרגו בחרב ומהם כפתו ידיהם לאחוריהם, ומהם אסורים בכבלי ברזל, ומהם נפשטים ערומים, ומהם מתו בדרך ונבלתם לעוף השמים ולבהמת הארץ, ומהם מושלכים לחמה רעבים וצמאים. מיד פתחו כולם ובכו וקוננו בקינות: וי על מה שהגיע לבנינו! היאך הייתם כיתומים בלא אב; היאך ישנתם בצהרים ובקיץ בלא לבוש ובלא כסות! היאך הלכתם בהרים ובחצצים חלוצי נעלים ובלא סנדלים; היאך הייתם טעונים משאות חול! היאך היו ידיכם כפיתות לאחוריהם! היאך לא הייתם בולעים רוק שבפיכם!.

רעיא מדהימנא

פתח משה ואמר: ארורה השמש! למה לא חשכת בשעה שנכנס האויב לבית המקדש? השיבה לו השמש: בחיך משה רועה נאמן, היאך אהיה חשוכה - ולא הניחוני ולא הרפו ממני, שהלקוני בששים שבטים של אש ואמרו לי: צאי והאירי אורך!.

שוב פתח משה ואמר: וי על זיוך, בית המקדש, היאך חשך?! וי שהגיע זמנו שיחרב, ההיכל נשרף ותינוקות של בית רבן נהרגים, ואבותיהם הולכים בשבי ובגלות.

שוב פתח משה ואמר: שבאים, בחייכם! לא תמיתו אותם מיתה אכזריה ולא תעשו בהם כליה גמורה, ולא תהרגו בן לפני האב ובת לפני האם, שתגיע השעה שהקדוש ברוך הוא יפרע מכם. והכשדים הרשעים לא עשו כך, אלא היו נותנים בן בחיק אמו ואמרו לאביו: קום שחטהו, היתה אמו בוכה ודמעוניה נושרות עליו, ואביו תולה לו ראשו. אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, כתבת בתורתך (ויקרא כב): וְשׁוֹר אוֹ שָׂה אֶתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד - והלא כבר הרגו בנים ואמותיהם כמה וכמה, ואתה שותק...!

בשבילך רחל

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה: רבונו של עולם, גלוי לפניך, שיעקב אהבני אהבה יתרה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהגיע זמן נישואי לבעלי יעץ אבי להחליפני באחותי, ולא קנאתי באחותי ולא הוצאתיה לחרפה. ומה אם אני, שאני בשר ודם, עפר ואפר, לא קנאתי בצרה שלי - אותה, מלך חי וקים ורחמן, מפני מה קנאת בעבודה זרה שאין בה ממש והגלית את בני?!.

מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר: בשבילך, רחל, אני מחזיר את ישראל למקומם. זהו שנאמר (ירמיה לא): כֹּה אָמַר ה', קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע, נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים, רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאַנְהָ לְהַנְחֵם... ונאמר (שם): מְנַעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינֶיךָ מִדְּמָעָה, כִּי יֵשׁ שָׂכָר לַפְעֻלָּתְךָ... וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתְךָ. וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם.

יומא דהילולא הגרב"צ אבא שאול

יום שלישי י"ט תמוז יומא דהילולא

של מרנא ורבנא ראש ישיבת "פורת יוסף"

הרב בן ציון אבא שאול זי"ע

בעל מח"ס "אור לציון"

מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת ומלאכתם מתברכת

היה בוחר מורינו ורבנו להביא דמות מוסרית כמו של מרן ה"כף החיים" לפני תלמידיו שילמדו ממעשיו כיצד אפשר לנצל כל רגע במשך היום, ולהספיק הכל בלימוד התורה, בחיבור ספרים, בקבלת קהל ותפילה בכוונות הגאון רבנו בן ציון אבא שאול זצוק"ל, דרכו היה לספר לתלמידיו בשיחות המוסר על הגאון המקובל רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל כף החיים, שהנהגותיו היו פלא פלאים, בימי הקיץ היה מתפלל ערבית בערך בשעה שבע עם

כל הכוונות, ואינו הולך לישון אלא כעבור שלוש שעות מהתפילה, לפני השינה עושה יחוד בכדי לקום לפני חצות וקורא ק"ש עם כל הכוונות, נמצא שנותרה לו רק כחצי שעה לישון, וכבר קם, עושה תיקון חצות, בוכה על החורבן, וחוזר שוב לישון, משכים לפני עמוד השחר, ללמוד ולהתפלל בנץ ואח"כ חוזר לביתו, ואוכל משהו מהר כדי שלא יאחר לשיבה, מגיע לשיבה, לומד וכותב, באופן שכל זמנו קודש קודשים.

אחר כך היה אוכל בערך כשעה וחצי, לא מפני שאכל הרבה, אלא מפני שייחד יחודים, לפני האוכל אמר לשם יחוד, נטל ידיים בכוונות, וכן ברכת על נטילת ידים והמוציא בכוונות, וגם בשעת הלעיסה היה מכוון, עד כדי כך שלא היתה מחשבתו על האוכל אלא שקוע בכוונות, אח"ז למד בכל יום ח"י פרקי משנה, ששה בבוקר, ששה בצהרים, ששה בערב, אמר פטום הקטורת, איזה מקומן, מים אחרונים, ברכת המזון עם כל הכוונות, כך נהג לעשות יום יום. ומחמת שהיה שקוע בכוונות לא היה מקבל אף אדם בשעת אכילתו, אפילו באו לתת כסף לשיבה, רק כשגמר ובירך ברכת המזון היה מקבלם בסבר פנים יפות. בצאתו מביה"כ נהג לברך אשר יצר מהסידור עם הכוונות, וגם בימים שאין כוונות בירך ברכת אשר יצר מתוך הסידור, היה מענג את השבת בכל מיני פירות וכדו' כפי יכולתו, וטעם חתיכה מכל דבר כדי לענג את השבת.

עוד היו לו טרדות מבית ומחוץ, והפלא הגדול, איך הספיק ללמוד ולכתוב חיבורים כה גדולים, שהרי אין זה חיבור של העתקה וליקוט מספרים אלא חיבור המחייב טירחה ועיון רב. ואף שהיה נוהר מאוד מלדבר דברים בטלים, וקיבל עליו עול תורה, ואמר רבי נחוניא בן הקנה (אבות פ"ג מ"ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכו', אעפ"כ צריך לזה זמן רב, ואיך הספיק? אלא כבר אמרו חז"ל (ברכות לב:): חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפילה, תורתן היאך משתמרת, ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת, עכ"ל. ונמצא שמקבלין את התורה והפרנסה במתנה.

בודאי להגיע לדרגות והנהגות כאלה אין זה דבר הנקנה בזמן מועט, זה דורש עבודה עקבית ומתמדת, בזריזות ובלי מתח.

תמורת מיליון דולר

באחד מן השנים ניגשו תלמידיו והציעו לו לשבות באתרא קדישא מירון בשבת קודש בצוותא, כך יזכו להתעלות בתורה ויראת שמים ביחד עם רבם. ענה להם רבנו: מצטער מאוד, איני יכול מאחר ואני מוסר שיעור קבוע בשבת לציבור גדול בבית הכנסת "אוהל רחל" וזה יגרום לביטול תורה דרבים, מששמעו כך התלמידים אמרו לרבם: מה הבעיה? יש פתרון שלא יגרם ביטול תורה, כבודו ימנה ממלא מקום במקומו וממילא יוכל הרב לבוא עימנו למירון. **מיד** ענה להם חכם בן ציון זצ"ל: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה? לאדם שהרויח מליון דולר וצריך לקבלו, והוא אומר אני מוותר ושולח אדם אחר במקומי שיזכה בסכום הגדול. כך גם אתם, אני מרגיש בנתינת השיעור כמרויח מיליון דולר, ואתם מציעים לי למוכרו לאדם אחר, רק שוטה יעשה דבר כזה...

לאחר דברים אלו הבינו התלמידים היטב עד כמה חשוב אצל רבנו מעלת זיכוי הרבים, ובמיוחד ביום שבת קודש, יותר מזכיה במיליון דולר, כמו שנאמר: "כל חפצך לא ישוו בהו". אבל בהזדמנות אחרת כשסיימו מסכת בשיעור שלמדו בשיבה עם רבנו, יצאו באמצע השבוע למירון, כדי לערוך שם סעודת מצוה בסיום המסכת, והנה כאשר הגיעו לציון של התנא רבי שמעון בר יוחאי חשבו לחלק לכולם ספרי תהילים סליחות ושופרות, והתכונו לעשות סליחות ותחנונים.

אבל רבנו הורה שיקראו שני פרקי תהילים בלבד, ויעברו מיד להכנת סעודת המצוה, וכעת הזמן לרקוד ולשמוח, כי השמחה מוסיפה בריאות וצלילות הדעת ללימוד התורה, וכן היה, שרבנו רקד ושמח איתם שעה שלימה. (עקבתא

דמשיחא)

עונה גדולה מכולם

מו"ר היה אוהב מאד את בבא מאיר זצוק"ל ומידי פעם היה נוסע אליו, ובאחד מן הפעמים נוסע לאשדוד (בשנת תשל"ג) לבקר את האדמו"ר הגאון המקובל הצדיק רבי מאיר אבוחצירא זצ"ל, כשנכנס שאל אותו האדמו"ר, מה שם כבודו, ענה לו: "בן ציון", מה כבודו עושה? ענה: אברך אני בישיבת פורת יוסף, ומה אתם לומדים, בכתובות דף יח: העדים שאמרו כתב ידנו הוא זה וכו', אמר האדמו"ר הלומד לשמה במסכת כתובות נאמר עליו "בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני", נוטריקון "כתובות", והתחילו לפלפל בסוגיא הנ"ל, ובסוף הפלפול אמר מה שחידש הגאון ראש

הישיבה רבי עזרא עטייה זצ"ל, והאדמו"ר נהנה מאד מפלפולו ומהחידוש של רבי עזרא עטייה, ונפרדו לשלום. לימים נכנסו כמה אברכים מיישיבת פורת יוסף לבקר את האדמו"ר, וכשנכנסו אליו, שאל אותם מיהו האברך הרב בן ציון, וענו ואמרו הוא אינו אברך אלא אחד המיוחד מראשי הישיבה, והוסיף האדמו"ר להתפעל גם ממדת הענוה שלו. וכבר אמרו חז"ל (ע"ז כ): ענוה גדולה מכולם.

ומז"ר מופת הדור רן של כל ישראל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל באחד הפעמים שמענו מפיו כך המנוח רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל היה איש האשכולות, איש שהכל בו, כל המדות הטובות, וענוה גדולה מכולם. בוא וראה גודל ענוותו, הנה היינו שכנים באותו בנין, שאבדל לחיים, ברחוב אלקנה מס' 8, הילדים שלי היו משחקים עם ילדי השכונה, היה זה יום ששי אחה"צ, והנה ילד אחד זרק אבן חדה על אברהם בני, ונחתכו לו השפתיים, והיה צריך לעשות לו תפרים, ואני לא ידעתי כלל מן הענין, רבי בן ציון ע"ה, ירד וראה שזורם ממנו דם, תפס אותו, לקח אותו על כתפו, ותיכף נסע לבית החולים "ביקור חולים", שם טיפלו בו, ועשו לו מה שהיה צריך לעשות, ואני לא ידע מכלום, והרי זה בן שלי ואני חייב בו, היה צריך לבוא ולומר לי, כך אירע לבנך, אבל הוא לא אמר לי כלום, לקח אותו בעצמו וטיפל בו עד כניסת השבת, כאילו היה בנו, והוצרך לבוא אח"כ רגלי, ואני לא ידעתי. רק לבסוף כשהוא בא יחד עם הילד, וב"ה הוא כבר מרגיש טוב, הוא בישר לי שהוא כבר מרגיש טוב, איפה יש ענוה כזאת, הוא ידע שאני יושב ולומד, ולא רצה להפריע לי בלימוד שלי.

כבוד התורה עדיף מחומרא

ידוע עד כמה נהג מו"ר בחסידות נפלאה בקיום המצוות בהידור, אך עם זאת היה שקול אצלו הכל בשקל הקודש... ידע אימתי להחמיר ואימתי לחדול מחומרא.

חכם בן ציון היה מהדר שלא לאכול חלקי בשר הצריכים ניקור, והנה הגיעה תקופה שהיה קשה להשיג בשר. **חמיו** הגאון רבי יוסף שראבני זצ"ל, היה קונה מאדם ירא שמים בשר מנוקד, וחכם בן ציון שהיה מתארח אצל חמיו מספר ימים בשבוע, לא העיר דבר כאשר חמותו הגישה לפניו בשר זה. הוא אכל כרגיל כמו כולם, כי ידע שכבוד התורה עדיף מחומרא, הוא חשש שמא אם ימנע מלאכול יחשב הדבר כפגיעה בכבוד התורה ואפילו במשהו, על כן ויתר על ההידור.

הצדיק שהסתתר מהקהל

הצדיק והחסיד כמוה"ר חכם ששון לוי זצוק"ל שהיה מגיע בקביעות לשיעורו של חכם בן ציון אבא שאול זצוק"ל בבית הכנסת "אוהל רחל" לעדת הפרסים, בשבת קודש.

מאות היו צובאים ועומדים על החלונות לשמוע את שיעורו של רבנו, וגם חכם ששון לוי זצ"ל היה מסתתר ועומד בצד ברוב ענותנותו, כדי שלא ירגישו בו הציבור, ושלא ינהגו בו מנהגי כבוד, או יעמדו בפניו.

והנה, באחת השבתות הרגיש חכם בן ציון וראה את חכם ששון נחבא אל הכלים, מיד קרא לו וצוהו עליו להכנס פנימה ולשבת לידו. בלית ברירה חכם ששון נכנס בענוה וישב ליד חכם בן ציון זצ"ל, באותו זמן, הרבנית, אשתו של חכם בן ציון היתה חולה מאוד, והפציר רבנו בחכם ששון שיעשה לה "מי שבירך" בגדר "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" וכן היה, חכם ששון עשה לה מי שבירך וכל הקהל ענו אמן, ולא עברו ימים רבים והרבנית התרפאה.

וכן מרן הרה"ג רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל צוה את בנו רבי יעקב זצ"ל כאשר חכם ששון לוי זצ"ל ישתתף בשיעורו, וכדרכו בקודש מידי פעם מעלה באמצע השיעור רעיון וחידושי תורה או פסקי הלכה למרות שזה יקח כמה זמן ויגזול מזמן השיעור לא תעז לרמוז לו וכ"ש שלא השתיקו, אלא תשמע אותו ותתן לו כבוד גדול כיון שחכם ששון אחד מל"ו צדיקים נסתרים ומצדיקי הדור.

ברית מילה עפ"י השולחן ערוך

ידוע שמו"ר היה מוהל מומחה, והנה באחת הבריתות ראה שיש לתינוק קצת חולי בעין, ופסק שאין למול תינוק זה כנפסק בשו"ע (יו"ד סי' רס"ב ס"ב) שמי שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בו ממתניין לו עד שיבריא וכו'.

באותו המעמד, נכח רופא עיניים שקבע שאפשר למול ואין זה מזיק לתינוק כלל. אמנם רבנו נשאר בדעתו שאסור למול מפני הסכנה. והנה לאחר זמן התגלה שכל דמו של התינוק היה מזוהם ורק לאחר ג' חודשים היה אפשר למולו, כששמע רבנו על כך שמח שבזכות שפסק השו"ע זכה לסיעתא דשמיא וע"י זה ניצול התינוק מן הסכנה (אור לציון).

שבע עשרה פעמים סיום מסכת ברכות

באחת הפעמים פגש מו"ר את תלמידו הצעיר לימים, ושאלו כמה פעמים כבר סיים את מסכת ברכות? ענה אותו תלמיד: 2-3 פעמים, ענה לו רבנו: אני בגיל שלך גמרתי מסכת ברכות 17 פעמים לפחות...

ונתאר לעצמינו מה זה נקרא אצל הגאון חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל לסיים מסכת, פירוש, לצלול ולהעמיק לתוך הסוגיא עמוק עמוק, וללבן את כל מהלך הגמרא לפי רש"י ותוס' וליישב את כל הקושיות שתוס' הקשה על רש"י.

וכדרכו בקודש בשיעוריו בישיבה שהיה מוסר, היה מדייק במילה אחת של רש"י לתרץ מאות פילפולים וקושיות, והעיקר בסוף להוציא מה נפקא מינא להלכה, לפי שיטתו של רש"י ולפי התוס', ואיך הרמב"ם פסק כמו איזה מהלך בסוגיא.

ויה"ר שנוכח ללמוד בדרך שיטתו של רבנו, ואפילו במקצת, אמן.

חכם בן ציון ומצוות שילוח הקן

כל ימיו היה מחכה ומשתוקק לקיים מצוות שילוח הקן עד כדי כך שאמר לתלמידיו, כי הוא מוכן אף לטוס למרחקים כדי לקיים מצוות שילוח הקן כהלכתה.

והנה לימים, הזדמן בחצרו של אחד מתלמידיו קן עם שתי ביצים, אותו תלמיד שמח שמחה גדולה על הזכות שנפלה בחלקו לכבד את רבו במצוות שילוח הקן כהלכתה, לה ציפה כל ימיו. ומיד התנה את התנאי שרבנו לימדו שאין הוא מעונין שחצרו תקנה את הביצים והאפרוחים כדי שהם יחשבו מההפקר, ואז בכך מצוות שילוח הקן נחשבת כהלכתה בהידור רב.

הוא הלך בשמחה להזמין את רבנו. וכששמע זאת חכם בן ציון זצ"ל, שמח כמוצא שלל רב, והודיע כי יבוא בערב לקיים את המצוה, כי כידוע שהאם דוגרת על הביצים בדרך כלל בלילה, וצריך לפי ההלכה לשלח את האם, שנאמר "שלח תשלח את האם ואת הבנים תיקח לך". בערב הגיע חכם בן ציון עם כל משפחתו וקיים בשמחה רבה את המצוה, תפס את היונה בידו לפי שיטתו, ובירך על מצוות שילוח הקן ושהחיינו בל שם מלכות ורק הרהר בלב. **לאחר** שגמר לקיים המצוה, שמח שמחה גדולה, והתיישב ליד השולחן למעלה משעה, ושר שירות ותשבחות להקב"ה על שזיכהו במצוה יקרה כזאת, ואותה שמחה ליוותה אותו עוד מספר ימים. (האיר המזרח)

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על נבואת ירמיהו על חורבן ירושלים, והיא הפטרה ראשונה מתוך ג' הפטרות שמפטירין בשלושת השבועות שקודם ט' באב הנקראים תלתא דפורענותא [א].

תוכן ההפטר

הנביא ירמיהו התנבא בימי יאשיהו בן אמוץ מלך יהודה וכן בימי בנו יהויקים והתמידה נבואתו עד גלות ירושלים וחורבן בית המקדש.

עיונים והארות

א. כידוע מ"ש רבנו צדוק הכהן מלובלין (בספר רסיסי לילה) דג' הפטרות, דברי ירמיהו, שמעו, חזון - הם כנגד ג' אברים פה, אוזן, עין, שצריך להתחזק ולקדש אותם בימים אלו. והרמז שקורין בספר ירמיה, כתב בסדר הדורות - איכ"ה ר"ת אני ירמיה כהן הענתות. וקילל יום לידתו שהיה יום ט' באב ע"ש, (ועי' רש"י על פסוק י"ב).

וכשנגלה אליו ה' בפעם הראשונה, סירב ירמיה ללכת משום שהוא צעיר ואיננו איש דברים, אך ה' אמר לו שיהיה עמו והוא בחר בו מבטן אמו לתפקיד זה, והוא מינה אותו על כל האומות להתנבאות על הרעה ועל הטובה, ולכן אין לו לפחד.

אחרי כן רואה הוא בנבואה מקל ללא עלים ופרחים, והוא בחכמתו הבין שזה מעין שקרים. הקב"ה מאשר את הבחנתו ואומר לו שהוא שוקד וממהר לעשות את דברו ולהביא את הרעה על יושבי הארץ.

אחרי כן ירמיהו רואה בנבואה סיר רותח. והמקום המרובה ברתיעה הוא כלפי צפון. ומסביר לו ה' שמצפון שהיא בבל, תבוא רעה על יושבי הארץ, שיתאספו אומות העולם ויעשו מצור על ירושלים וערי יהודה, וישלם ליושביהם כגמולם על שעזבו את ה' ועבדו עבודה זרה.

גם הודיע לו שהשרים ועם הארץ ילחמו נגד ירמיהו וירצו להרע לו על שהוא מוכיחם ומייסרם, אך לא יוכלו לעשות לו מאומה, כי ה' אתו.

ולמרות שיענישם הנה לא יכלם ח"ו אלא יזכור את חסדו אתם, וגם יזכור להם זכות האמונה שהאמינו בו ויצאו למדבר לארץ לא זרועה ולא אמרו היאך נצא למדבר ארץ ציה ושממה, אלא בטחו בו. לכן זכות מצוה זו תגן בעדם, שיעניש את מעניהם ויטיב עמם באחריתם.

ירמיהו פרק א' - פרק ב' פסוק ג.

א אלו הם **דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ** [ב] הנביא והצדיק **בֶּן-חֶלְקִיָּהוּ** [ג] והוא חלקיהו בן שפן הכהן הגדול (יר"ק), וא"כ ירמיהו

עיונים והארות

היום ההוא מאין כמוהו... כיוצא בו אתה אומר דברי עמוס אשר היה בנוקדים, וכי לא נתנבא אלא הוא בלבד, והלא אף חבריו נתנבאו, אלא שהם דברי תוכחות. (ילק"ש).

ר' יהושע דסכנין פתח, עבד משכיל ימשול בבן מביש, עבד משכיל זה ירמיהו, ימשול בבן מביש אלו ישראל, שביישו עצמם לע"א, א"ר אבא בר כהנא ייתי ברא דמקלקלתא דתקנת עובדיה, ויוכח לברא דמתקנתא דקלקל עובדיה. ובתוך אחים יחלק נחלה זה ירמיה, דכתיב ויצא ירמיהו מירושלים וגו'.

רבי שמואל בר נחמני פתח, אני אמרתי לכם כי החרם תחרימם. אם לא תורישו את יושבי הארץ, ואתם לא עשיתם כן, אלא ואת רחב הזונה ואת בית אביה ואת כל אשר לה החיה יהושע, הרי ירמיה בא מבני בניה ועושה לכם דברים שלשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם.

רבי יודן בר' סימון פתח, נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך, וכתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ואת אמרת כמוך, אלא כמוך בתוכחות, אתה מוצא כל מה שכתוב בזה כתוב בזה, זה נתנבא ארבעים שנה, וזה נתנבא ארבעים שנה, זה נתנבא על יהודה וישראל, וזה נתנבא על יהודה וישראל, זה עמדו בני שבטו כנגדו, וזה עמדו בני שבטו כנגדו, זה הושלך ליאור וזה הושלך בבור, זה הוצל על ידי אמה, וזה הוצל על ידי עבד, זה בא בדברי תוכחות, וזה בא בדברי תוכחות (ילק"ש).

דבר אחר ירמיה - ירום יי, עשר מסעות נסעה השכינה, מכרוב לכרוב מכרוב למפתן הבית... דבר אחר ירמיה, שבימיו נעשה בית המקדש אירימון. דבר אחר שבימיו מתרוממה מדת הדין. בן חלקיהו - א"ר יודן ברבי סימון מאותו שבט שכתוב בו אני חלקך ונחלתך... אמר שמואל בר נחמני ארבעה הם שבאו ממשפחת נכריה, ואלו הם, פנחס, ואוריה, יחזקאל וירמיה. ירמיה היו מזלזלים אחריו ואומרים לא מבני

ב. ירמיה היה משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור, ירמיה, צפניה וחולדה הנביאה, ירמיה היה מתנבא בשווקים, צפניה בתוך בתי כנסיות, וחולדה אצל הנשים. (ילק"ש).

ירמיה הנביא היה ניצוץ משה ושפט מ' שנה כמו משה ועשה ה' קניות כמו ה' חומשי תורה, וזה שאמר נביא מקרבך מאחיק כמוני זה ירמיה כמו שאמרו רז"ל (מדרש תהלים מזמור א').

שלמה המלך ע"ה נתגלגל בירמיה ועשאוהו ישראל כמהולל וסכל ונשלך לבית הכלא, כ"כ בספר גלגולי נשמות (מהרמ"ע מפאנו), וכן כתב הגילאנטי הביאו בשל"ה דף ר"ה: (ספר קהלת יעקב - ערך יר). והטעם שירמיה ראה את חורבן הבית כתב הרמ"ד וואלי (ריש ספרו מרפא לשון) כי שלמה נשא את בת פרעה ביום שנבנה בית המקדש, וגרם קטרוג גדול וחרון אף ולכן נתגלגל בירמיהו שניבא על חרבנו וראה אותו והוכרח לקונן עליו כנגד שיר השירים שעשה בעת בנינו.

ג. **כתב** האלשיך הקדוש וז"ל: כי סיבת הזכרת יחוסו של ירמיה, שכל נביא שנזכר שמו ושם אביו - היה נביא בן נביא ומה גם אם היה זה חלקיהו בן שפן הכהן הגדול, הרי שהיה ירמיהו גדול ובן גדול, צדיק ובן צדיק, כי נחלקו המפרשים מי היה חלקיהו בן שפן הכהן שמצא ספר התורה בבית ה' בימי יאשיהו כמובא בספר מלכים"ב, (פרק כב, ח). והאברבנאל כתב: וספר תורה זה כתב משה רבינו, והכהן הגדול ההוא התחיל להודיע החורבן העתיד להיות בישראל, ממה שמצא ספר התורה נגלל בפסוק (דברים כח, לו): "ויליך ה' אותך ואת מלכך..." כדברי חכמים ז"ל, נמצא שהיה הראשון לבשרות הגלות, ולכן זכה שבנו ירמיה השלים דבריו וניבא על החורבן.

דברי ירמיהו - וכי לא נתנבא ירמיהו אלא אלו בלבד, והלא שני ספרים כתב, שנאמר עד הנה דברי ירמיה, ומה תלמוד לומר דברי ירמיהו, מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמורורים, ואומר כי גדול

הוא נביא בן נביא צדיק בן צדיק (ע"פ מלבי"ם) מן הכהנים אשר ישב בענתות עיר מערי הכהנים, שהיא בארץ בנימין (רד"ק): באשר היה תחילת דבר יהוה אליו השראת השכינה עליו (רש"י) בימי יאשיהו בן-אמון מלך יהודה שהיו הוא ודורו צדיקים (מלבי"ם) והתחיל להתנבאות בשלש-עשרה שנה למלכו: ויהי ירמיהו נביא כל ימי יאשיהו הנותרים, וגם התמידה הנבואה שלו (רש"י) בימי יהויקים בן-יאשיהו מלך יהודה שאז הדור היו צדיקים והמלך רשע עד-תם עשתי-עשרה אחת עשרה שנה לצדקיהו בן-יאשיהו מלך יהודה שאז העם היו רשעים והמלך היה צדיק עד-גלות ירושלם שאז נתקיימו כל נבואותיו (מלבי"ם) בחדש החמישי: ויהי דבר יהוה אלי לאמר: ה בטרם אצורך (אצרך קרי) בבלון [ד] מקודם שנוצרת בבטן אמך ידעתיד הכרתי בך שאתה הגון וראוי לנבואה ובטרם תצא מרחם אמך הקדשתך [ה] קודשתי אותך וזימנתי אותך נביא לגוים [ו] נתתיך ומינתי

עיונים והארות

יצרתיך במעי אמך מניתיך להיות מתנבא על עמי, וענה ירמיהו ואמר לפני הקב"ה, רבונו של עולם איני יכול להתנבאות עליהם, אי זה נביא יצא להם ולא בקשו להורגו, העמדת להם משה ואהרן לא בקשו לרגום אותם באבנים. איני יכול לצאת ידי ישראל, לא ידעתי דבר כי נער אנכי. אמרה לו רוח הקדש הלא לנער אני אוהב שלא טעם טעם חטא, גאלתי את ישראל ממצרים וקראתים נער, שנאמר כי נער ישראל ואוהבהו. (ילק"ש).

ה. בטרם אצרך בבטן ידעתך ובטרם תצא מרחם הקדשתך - מסופר על הצדיק רבי ישראל מקוז'ניץ, שעוד בימי טל ילדותו כבר נתגלו בו סימני גדלות יחד עם ניצוצי קדושה וטהרה, וקשישי החסידים בפולניה מספרים, כי בהיותו כבן שש שנים היה מתפלל במתינות ומתוך דביקות והתלהבות, והיה מזדקק בכל מלה של תפילה להוציאה מפיו מתוך כוונה והבנה יתירה.

פעם אחת, בקראו את הפרק "איזהו מקומן של זבחים" קודם התפילה כנהוג, פנה לרבו שלמד אתו תורה ושאלהו: למה אלה הקרבנות שבאו לשם כפרת עוונות חטאים ופשעים, כמו חטאת הצבור והיחיד, אשם גזילות ואשם מעילות, נאכלים רק "לפנים מן הקלעים", בתוך כותלי בית המקדש עצמו, ואילו הקרבנות הבאים בתור נדבה, כמו קרבן תודה ושלמים, נאכלים בכל העיר ולא דוקא במקום הקודש, והלא לפי השכל ההגיוני צריך היה להיות להיפך: קרבנות נדבה, שבעליהם מביאים אותם מתוך רצון ורוח נדיבה, צריכים היו לאכול אותם דוקא במקום טהרה בתוך בית המקדש, מכיון שבאו ממקור טהור ומתוך לב טהור. אבל אלה הקרבנות שבאים מאת חוטאים ופושעים בתור קרבנות כפרה על חטאים חמורים, שלכלכו וזהמו את נפשם ונשמתם, אותם לא היו צריכים להביא אל הקודש פנימה למקום קדושה וטהרה, אלא לאכול אותם ברחובות של עיר, במקום שגם אשפה וזוהמא מצויות שם.

המלמד, שהיה ידוע ומפורסם לתלמיד חכם, שמע את שאלתו של תלמידו הקטן, קמט את מצחו, חיפש

בניה של רחב הזונה הוא, וצריך הכתוב ליחסו, דברי ירמיהו חלקיה.

בארץ בנימין - נתן חלק של בנימין בארץ, מה בנימין לא נתברר יעקב אבינו שהוא מעמיד שנים עשר שבטים עד שנולד בנימין, כך כל הנביאים שנתנבאו על ירושלים לא נתבררה נבואתם עד שעמד ירמיהו, ומה בנימין כל ימים שחיה במעי אמו לא מתה וכיון שיצא מתה, הדא הוא דכתיב ויהי בצאת נפשה כי מתה, כך כל ימים שהיה ירמיהו בתוך ירושלים לא חרבה, וכיון שיצא ממנה חרבה, וזה שירמיהו אומר פתיתי ה' ואפת, שידלחני ואישתדלית, אפקתני מן גו ביתא וחרבתיה. (ילק"ש).

ד. בטרם אצרך - יכול בעתו, תלמוד לומר זה ספר תולדות אדם, מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון חכמי כל דור ודור, ורשעי כל דור ודור, שנאמר וזרו רשעים מרחם, מספר שנותם ומנין ימיהם וחשבון שנותיהם, סכום פסיעותיהם... וירמיהו נולד מהול, שנאמר בטרם אצרך בבטן ידעתך. (ילק"ש).

ירמיה הנביא היה מארבעה בני אדם שנקראו יצירים, הראשון הוא היה אדם, השני הוא היה יעקב, השלישי הוא היה ישעיה, הרביעי הוא היה ירמיה, דכתיב בטרם אצרך בבטן ידעתך. יציאתו של ירמיה לעולם זעק זעקה גדולה כבחור, ואמר מעי מעי אוחילה, חושש אני לבי קרבי זעו עלי שבר על שבר אני ששברתי כל הארץ. ומנין שאמר ירמיה כן, שכן כתיב מעי מעי אוחילה קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש. פתח פיו והוכיח לאמו, אמר לה אמי, לא עברתני כדרך הנשים ולא ילדתני כדרך היולדות, שמא היו דרכיך כדרך הסוטות ונתת את עיניך באיש אחר. ומנין שאמר ירמיה כן, שכן כתיב ומצח אשה זונה היה לך. כיון ששמעה אמו דברים הללו אמרה, מה ראה זה לומר לי כך שלא בעונתו. פתח פיו ואמר לא עליך אמי אני אומר, ולא עליך אמי אני מתנבא, אלא לציון ולירושלים אני אומר, שהיא מקשטת את בנותיה ומלבשתן זהורית ומעטרת אותם בזהב, יבואו השונאים וישודדו בהם, שנאמר ואת שדוד מה תעשי. אמר לו הקב"ה בטרם אצרך בבטן ידעתך, עד שלא

אותך לנביא לכל אומות העולם (ט"ד): **וַיֹּאמֶר אֱהִיָּה** אוי לי שאני נמנע מלהוכיח, אבל דע **אֲדַנִּי יְהוָה** הסעם שאני נמנע הוא כי **הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דְבָר** לסדר דברי הנבואה בצחות לשון **כִּי־נָעַר [ז] אֲנֹכִי** צעיר לימים ולא הורגלתי בזה ולא ישמעו לי (ט"ד): **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי אֶל־תֹּאמַר נָעַר אֲנֹכִי** אל תמאן בגלל היותך נער (ט"ד) **כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֲשַׁלַּחְךָ תֵּלֵךְ** כי הם מביטים אל המשלח ולא אל השליח **וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְךָ תֵּדַבֵּר** כי אני אשים הדברים בפיד (מלבי"ם): **אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם** פן תכשל בלשונך ויקצפו עליך **כִּי־אֶתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלְךָ מִיָּדָם נָא־יְהוָה** (ט"ד): **ט וַיִּשְׁלַח הוֹשִׁיעַ יְהוָה אֶת־יָדוֹ [ח] וַיַּנֵּעַ עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי הִנֵּה** בזה שנגעתי בפיד **נָתַתִּי דְבָרִי** דברי הנבואה **בְּפִיךָ** (ט"ד) שתדבר בחיתוך לשון בלא מורא (ע"פ המלבי"ם הני"ל): **רֹאֵה הַפְּקָדֹתֶיךָ** מינתי אותך (רש"י) **הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת** להתנבאות עליהם פורעניות (רד"ק) **לְנִתּוֹשׁ** לעקור אותם ממוקומם **וּלְנִתּוּץ** חלקים מהם **וּלְהֶאֱבִיד** אותם לגמרי **וּלְהָרוֹס** כל הבנין כולו (מלבי"ם) **לְבָנוֹת וּלְנִטּוֹעַ** וגם התנבא על הטובה של בנין ונטיעה לבני ישראל (ת"י, רד"ק): **יֵא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה** במראה הנבואה **יְרֵמִיָּהוּ וַיֹּאמֶר מִקֵּל [מסח מ"צ] שָׂקָד [ט] מֵאֵילָן שְׁגָדִילִים בּו שְׁקָדִים (רד"ק) אֲנִי רֹאֶה: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי**

עיונים והארות

ט. כתב הגאון חיד"א דירמיה הנביא ע"ה ראה רחמיו יתברך להקדים שתי שנים למנין ונושנתם, כי בזה יהיה להם תקומה וברגז רחם יזכור זכות אבות, וזהו שרמז 'מקל שקד' אני רואה, כלומר זכות אבות גרם זה המהירות, ונרמז ב'מקל שקד', כי 'מקל' הוא אותיות סופי תיבות אברה'ם יצחק' ישראל. שקד הוא ענין מהירות, וזהו 'מקל שקד' אני רואה, הבנתי רמז דזכות אבות גרם המהירות לשים שארית לישראל. **מקל שקד** אני ראה. אפשר במה שהגאון מהר"ר אברהם ז"ל אב"ד דק"ק בריסק, שנת שע"ה הגידו לו בחלום, כי קדוש, קש גימטריא ארבע מאות סטרא אחרא [ארבע מאות איש דעשן], ובאמצע דו לשון זיווג להפרידם. ובקדוש ראשון שהוא כנגד בית ראשון, וקדוש שני שהוא כנגד בית שני, היה אחריהם שעבוד, אבל קדוש שלישי שהוא גאולה עולם, כתב אחר כך (ישעיה ו, ג) 'מלא כל הארץ כבודו' זה תורף דבריו.

ואפשר דירמיה הנביא ע"ה ראה דגברו העונות, והחורבן יהיה אם לא ישובו. ובעונות נתחברו ת' שהיו נפרדים כרמוז בקדוש, ועתה השק נתחברו, ובעון נשארה הד' והו' נסתלק כמו שאמרו בזה הקדוש. ובמקום שהיה קדוש נעשה שקד, שנתחברו ש"ק ונעשו גימ' ת' דעשו [ארבע מאות איש עמו], ונשארה הד' לבד.

ומכל מקום ירמיה הנביא זכר זכות אבות ואמר 'מקל שקד' 'מקל' רמז אברה'ם יצחק' וישראל סופי תיבות מקל, להזכיר זכות אבות אשר חיו תק"ב שנים, כמספר ראשי תיבות 'שקד' אני ראה' עם הכולל, ועבדו את ה' כל ימי חייהם אפילו בחלום, כמו שכתב בספר חסידים (סי' קס"ה) וזה רצון הבורא יתברך שילמדו זכות על בניו, ולכן אמר לו "הטבת לראות" להזכיר זכות אבות (צוארי שלל, חומת אנו).

במפרשי המשנה ולא מצא תשובה, והנה פנה אליו התלמיד הרוך בפנים קורנות משמחה ואמר לו: מורי ורבי! כמדומני שמצאתי תשובה לשאלתי ומשפטי ה' צדקו יחדיו: מי שחטא ואשם בעבירות שבין אדם למקום או בין אדם לחבירו, דוקא אותו ואת קרבנו צריכים להכניס במקום הקודש, הוא אשר טומאה רצוצה בתוך גופו, נפשו לקויה ונשמתו נפגעה ונפגמה - הרי ברחובות העיר ילך ויסתאב עוד יותר, ומשום זה צריכים להכניס אותו "לפנים מן הקלעים" לתוך אויר של קדושה ושל טהרה, כדי שיקבל גם הוא שפע של קדושה ויטהר את עצמו ואת נפשו מטומאתו וחטאתו, ואולם מי שנפשו זכה ונקיה מכל כתם ופגם, ולבו הטהור נדב להביא קרבן נדבה לה' הוא איננו זקוק דוקא למקום הקודש, והוא יכול להמצא ולאכול את קרבנו בכל מקום בלי כל חשש, מכיון שנשמתו בהירה (תורת הפטרה).

ו. נביא לגוים - לישראל שהיו נוהגים עצמם כעכו"ם כך נדרש בספרי נביא מקרבן וגו' (דברים יח) יקים לך ולא למכחישי תורה הא מה אני מקיים נביא לגוים נתתיך בבני ישראל שהיו נוהגים כעכו"ם ד"א בטרם תצא מרחם הקדשתך עליך אמרתי למשה נביא אקים להם כמוך (דברים יח) זה הוכיחם וזה הוכיחם זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה. (רש"י).

ז. כי נער אנכי - איני כדאי להוכיחן משה הוכיחן סמוך למיתתו כבר נחשב בעיניהם בכמה נסים שעשה להם הוציאם ממצרים וקרע להם את הים הוריד את המן הגיז את השליו נתן להם את התורה העלה את הבאר אני בתחלת שליחותי אני בא להוכיחם. (רש"י).

ח. וישלח ה' את ידו - כל שליחות שהוא אצל יד לשון הושטה ל"א כתרגום ושלח ה' ית פתגמי נביאותיה. (רש"י)

הִיטַבְתָּ לְרֵאוֹת ראית היטב ונכון כי השקד [י] ממחר להוציא פרח קודם כל האילנות, והוא סימן **כִּי־שִׁקְד** ממחר (רש"י)
אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ וא"כ ראית דבר המרמז על מה שעתידי להיות (ט"ד): **וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי**
 פעם **שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה** במראה הנבואה **וְאָמַר סִיר [יא] נָפוּחַ** קדירה מעלה רתיחה
אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו פני הרתיחה - מקום המעלה רתיחה מרובה **מִפָּנָי** מעבר וכלפי צד **צָפוֹנָה** (ט"ד): **וַיֹּאמֶר**
יְהוָה אֵלַי מה שראית סימן הוא כי **מִצָּפוֹן** מבבל העומדת בצפונה של ארץ ישראל (רש"י) **תִּפְתָּח** תהיה מותרת לבא
 (רד"ק) **הָרָעָה** [כי עד עתה כביכול היתה הרעה קשורה(ט"ד)] **עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:** טו **כִּי הִנְנִי קֹרֵא**
 אשים בלבם [יב] **לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלָכוֹת צָפוֹנָה** שיבואו (רד"ק) **נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וַנִּתְּנוּ**
אִישׁ כְּסָאוֹ כשופטים היושבים על כסא המושפט, מול **פֶּתַח שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם** ועל **כָּל־חֹמְתֶיהָ**
סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה לשמוע את טענת בעל הרצון (מלבי"ם): טז **וְדַבַּרְתִּי [יג] וְאִזְדַּבְּרָה מִשְׁפָּטִי**
אוֹתָם אתנוכח עם יהודה וירושלים (רש"י) **עַל בַּעֲבוּר כָּל־רַעְתָּם** לבקש מהם הדין, א' - **עַל אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי** ולא
 רק אשר עזבוני אלא ב' - **וַיִּקְטְרוּ לָאלֹהִים אֲחֵרִים** ואם היה להם תועלת היה פחות קשה, אבל הם ג' -
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַמַּעֲשֵׂי יְדֵיהֶם שיודעים שאין בו כח (מלבי"ם): יז **וַיֹּאמֶר הַתַּאֲזָר מִתְּנִיךְ** לילך בזריזות
 כאיש חיל (רש"י) **וְקִמַּמְתָּ וְדַבַּרְתָּ אֵלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי אֶצְוֶה אֶל־תַּחַת תַּפְחוֹד**
מִפָּנֵיהֶם אל תמנע מלהוכיחם (ת"י) ולהחניף להם (מלבי"ם) **פֶּן־אַחֲתִיךָ** אשבור אותך ואכניע אותך **לְפָנֵיהֶם** (רד"ק):
 יח **וְאַנִּי הִנֵּה נִתְּנִיךְ הַיּוֹם לְעִיר מִבְּצָר** נתתי כח בידך כעיר בצורה (ת"י) **וּלְעָמוּד בְּרִזָּל** שלא
 יוכלו להטותו ולשוברו **וּלְחֻמּוֹת נְחֹשֶׁת** וחזק כחומה של נחושת כדי שתוכל להתגבר ולהתחזק **עַל־כָּל־הָאָרֶץ** וחזור
 ומפרש שיתגבר על **לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכַהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ** וליתר העם (רד"ק וט"ד): יט **וְנִלְחַמוּ**
אֵלֶיךָ כולם ילחמו עליך [יד] **וְלֹא־יִוָּכְלוּ לָךְ** מפני **כִּי־אַתָּה אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילְךָ** מידם
 (ט"ד):

עיונים והארות

- י. ומדרש אגדה השקד הזה הוא משעת חניטתו עד גמר בישולו עשרים ואחד יום כמנין ימים שבין שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר לתשעה באב שבו נשרף הבית. (רש"י).
- יא. ובתרגום יונתן סיר נפוח וכו' - מלך דרתח כדוד אנא חזי וטקוס משירייתיה דמדברין... ועיין ברד"ק שפי' בענין אחר.
- יב. ובתרגום יונתן כי הנני קורא - ארי אנא מכלי לכל זרעית מלכות צפונא וכו' [אלא דלכאורה לפירוש

בַּיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר [טו]: הֲלֹךְ וּקְרַאתָ [טז] בְּאֶזְנִי יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אִם הָיִיתֶם שְׁבִים אֵלַי תִּאֲוֹתֵי לֶרֶחַם עֲלֵיכֶם, כִּי זָכַרְתִּי זֹכֶר אֲנִי לָךְ חֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ בִּימֵי נְעוּרֶיךָ [יז] אֶהְבֶּת אֶהְבֶּת אֶהְבֶּת אֶהְבֶּת כָּל־לִילְתֶּיךָ: הָיוּתְךָ כְּלָה (רש"י) בַּמַּעֲמֹד הָרַסְנִי בַּקְּבֻלָּת הַתּוֹרָה (מ"ד), וְכֵן זֹכֶר אֲנִי לָךְ אֶת הָאֲמוּנָה שֶׁהֵאֲמַנְתָּ כְּשִׁיצַאתָ לָכֶתֶךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרַי אַחֲרֵי שְׁלוּחֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (ת"י) בְּאַרְצָן לֹא זְרוּעָה לְמַדְבַּר שֶׁאֵין בּוֹ זֶרַע וְזֶרַע וְאֵין מַה לֵּאכֹל (מ"ד): קָדֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְלִזְוָה יִשְׂרָאֵל נִחְשָׁבִים כְּתוֹרָמָה שֶׁהִיא קוֹדֵשׁ לַיהוָה שֶׁלֹּא יֵאָכְלֶנּוּ זָר (רד"ק), כִּי יִשְׂרָאֵל רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ [יח] שֶׁהֵם הַטּוֹבִים וְהַמְּשׁוּבָּחִים מִכָּל הָאֲמוּנוֹת (מ"ד) כָּל־אֲכָלֵינוּ הָרֹדֶפִים וְהַבּוֹזִזִים אֶת יִשְׂרָאֵל (ת"י) יֶאֱשָׁמוּ אַע"פ שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל נִעְנָשִׁים עֲבוּר חֲטָאֵם, עַכ"ל רָעָה תִּבְאֵ אֲלֵיהֶם עַל אֲמוּנוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֲרִעוּ לָהֶם נְאֻם־יְהוָה כִּי זֹכֶר אֲנִי לָהֶם חֶסֶד נְעוּרִים חֲסִדֵי הָאֲבוֹת (רד"ק):

עיונים והארות

אהבת דוד דרוש ו').
יח. בְּזוֹה"ק כתב, זכו ישראל להתקרי אחים לקוב"ה דכתיב למען אחי ורעי לבתר אקרון קודש ממש דכתיב קודש ישראל לה'... קודש ולא אנשי קודש, בגיני כך "כל אוכליו יאשמו" (זוה"ק פ' משפטים דף קכב).
ואמר לי רבי (נ"י שני דברים יש בלבבי ואני אוהבך אהבה גמורה) שני דברים יש בעולם ואני אוהבם בלבבי אהבה גמורה ואלו הן תורה וישראל אבל איני יודע איזה מהם קודם אמרתי לו בני דרכן של בני אדם אומרים התורה קדמה שנאמר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו וגו' אבל אני אומר ישראל קדמו שנאמר (ירמיה ב) קודש ישראל לה' ראשית תבואתה משל למלך שהיה לו אשה ובנים בתוך הבית וכתב את האגרת אל המקום שאשתו ובניו שם (אלמלא אשתו ובניו של מלך שעושים לו נחת רוח בתוך הבית וכתב את האגרת ולא חזרה האגרת ביד השליח) אלמלא אשתי ובני שלי שעושים לי נחת רוח בתוך הבית החרבתי את המקום כך אלמלא הם ישראל לא נברא העולם ונחרב העולם לכך נאמר קודש ישראל לה' ראשית תבואתה ונאמר ה' קנני ראשית דרכו וגו'. (תנא דבי אליהו רבה - פרק יד).

ד"א למה משלן כחול מה חול אדם נוטל ממנו מלא קמחו ונותן לעיסה או לתוך התבשיל אין כל בריה יכול לטעמו שהוא מקהה את שיניו כך הם ישראל כל מי שהוא בוזז או גוזל בעולם הזה הוא מקהה את שיניו לעתיד לבא למה שהוא קדש שנאמר (ירמיה ב) קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו רעה תבוא עליהם נאם ה' וכל מי שנוגע בקדשים חייב (במדבר רבה ב ג).

קדש ישראל לה' ראשית תבואתה - יש לפרש בדרך רמז, כי הנה ידוע שעל ההורים מוטלת חובה קדושה לנטוע בלב הילד אהבת תורה ויראת שמים. בעוד הוא נמצא בראשית חייו ומוטל בעריסה, וככל שמקדימים לפעול ולהשפיע על הילד הדר, רב הסיכוי שהחינוך יניב פרי הילולים לשם ולתפארת.

וזוהו שאומר הכתוב: "קדש ישראל לה'" - אם רוצים ההורים שהילד יהיה קדוש לה' ויגדל במעלות התורה, אזי "ראשית תבואתה" - צריך בראשית הדרך לחנכו לתורה ויראה.

טו. ויהי דבר ה' - כתב האברבנאל ז"ל: אחרי שנצטוו ירמיה בנבואה הראשונה, שילך בשליחות הקדוש ברוך הוא ולא יימנע מכך מפני שהוא נער, וגם הודיעו מאין תבוא הרעה הזאת במהירות, ראה הקדוש ברוך הוא, שיהיה קשה בעיני ירמיה לפתוח בנבואה של פורענות, ומוטב שינבא נבואה ראשונה בדברים טובים, ואחר כך יגיד את דברי הפורענות העתידיים לבוא, לכן התחיל הפסוק "הלך וקראת באוזני ירושלים", ויאמר דברי שבח ונחמה, כהקדמה לדברים הקשים שיאמר אחר כך... וזו מדה טובה לשבח תחילה את מי שרוצים להוכיח, אחר כך לומר לו את דברי התוכחה, כדי שלא יבוא לידי יאוש, וגם בפרקי אבות התחילו במשנה "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

טז. הלך וקראת - זה היא תחלת הספר, למה נכתב כאן, שאין מוקדם ומאוחר בתורה. זכרתי לך חסד נעוריך - אחרים אומרים כדאי היא האמנה שהאמינו בי שאקדע להם את הים, שלא אמרו למשה היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידינו מחיה לדרך, אלא האמינו ויצאו אחרי משה, עליהם מפורש בקבלה הלך וקראת וגו'. ומה שכר נטלו על כך, קדש ישראל לה' ראשית תבואתה. ולמה קורא הוא תבואתו, שאין אנו אוכלין אלא מן התבואה, אבל הקרן קיימת לנו לעולם הבא, ולא נברא העולם אלא בזכות ישראל. שנאמר ראשית תבואתה. וכתב בראשית ברא אלקים. (ילק"ש).

יז. זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. אפשר במה שאמרו ז"ל (תנא דבי אליהו רבה סוף פכ"ג), בשעה שיצאו ישראל ממצרים, כרתו ברית לעשות חסד זה עם זה. ונתבאר אצלי הדל במה שכתב בזהר הקדוש, כי במצרים זכו למצה אות ה' שהיא השכינה, ואחר כך יזכו למצה אותיות ו"ה, קוב"ה ושכינתיה. ולכן ישראל נתחכמו מאד בשעת יציאתם לעשות חסד זה עם זה, כדי לזכות למצה לייחד קוב"ה ושכינתיה.

וזוה שכתוב 'זכרתי לך חסד נעוריך' מה שהשתדלת לעשות חסד איש לרעהו, וכונתך 'אהבת כלולתיך' ליכלל ולחבר קוב"ה ושכינתיה. וע"י זה זכית למעלה עליונה 'לכתך אחרי' דכתיב (שמות יג, כא) 'וה' הולך לפניהם' ואמרו בזהר הקדוש שהיא המדרגה יותר עליונה ללכת אחר השכינה. (החיד"א